

Львівський державний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО
АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної
конференції*

3 червня 2022 року

Львів

УДК 343.43

Д 36

Рекомендовано до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного
університету внутрішніх справ
(протокол від 27 червня 2022 року № 11)

Упорядники:

Л. В. Павлик, кандидат юридичних наук;

У. О. Цмоць

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ
Д 36 ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО
АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ : матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції (3 червня 2022 року) /
упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львівський держав-
ний університет внутрішніх справ, 2022. 208 с.**

Збірник містить матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану», яка відбулася 3 червня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

Abstracts of the participants' reports are included in the collection of the International Scientific and Practical Conference «State policy on combating human trafficking and illegal migration in conditions of military or state of emergency», which took place on June 3, 2022 at the Lviv State University of Internal Affairs.

УДК 343.43

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2022

ЗМІСТ

Благута Р. І.

ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ
ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ (*вступне слово*).....7

Андрусишин Р. М.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ:
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....15

Андрушко А. В.

ЗАХОДИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО
ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....18

Бойчук Ю.М.

СУДОВА ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ
ВІД ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ,
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....23

Bondarenko V. A., Posokhova A. V.

CHILD TRAFFICKING AS A FORM OF CHILD MODERN SLAVERY.....28

Брисковська О. М.

ПІДВИЩЕНА НЕБЕЗПЕКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ.....31

Брич Л. П.

НЕДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ШЛЯХОМ
ПРОВОКАЦІЙ І ПІДБУРЮВАННЯ, У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....36

Buciunas G.

TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS:
REALITY, CHALLENGES AND PREVENTION.....41

Веселовська Т. С., Мовчан А. В.

ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ
ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА ПРИПИНЕННІ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВOPOPУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ
І НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ.....50

Волкова Ю. А.

ПРОТИДІЯ ТРАФІКІНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....53

Ганаба С. О.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: СИНЕРГІЯ
МІЖНАРОДНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....58

Hloviuk I. V.

PROCEDURAL OBLIGATION ACCORDING TO THE ARTICLE 4
OF CONVENTION FOR THE PROTECTION
OF HUMAN RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS
(THE ON THE EXAMPLE OF «S.M. V. CROATIA»).....62

Гурковська К. А., Зубко А. М.

ЧАТ-БОТ З ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....65

Дільна З. Ф.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ
ТОРГІВЛІ НОВОНАРОДЖЕНИМИ ДІТЬМИ.....69

Дуфенюк О. М.

ВІЙНА ЯК ДОДАТКОВИЙ ВИКЛИК
ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....73

Єсімов С. С.

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....79

Захарова О. В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ У ПРОТИДІЇ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЧАТ-БОТУ «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ».....82

Зачек О. І.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОГО ЗАСТОСУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....87

Zelenska O. P.

THE POSSIBILITIES OF THE TOPIC «HUMAN TRAFFICKING»
IN RAISING THE MOTIVATION OF LEARNING
A FOREIGN LANGUAGE BY FUTURE MASTERS.....91

Йосипів Ю. Р., Курляк М. Д.

ТАКТИКА ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ, ЯКУ ЗАСТАЛИ ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ
ТЯЖКОГО АБО ОСОБЛИВОГО ТЯЖКОГО ЗЛОЧИНУ
І ЯКА НАМАГАЄТЬСЯ ВТЕКТИ.....96

Климкевич Р. А.

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАТРИМАННЯ
ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОРДЕРУ НА АРЕШТ.....99

Книженко О. О., Шамара О. В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....102

Костовська К. М.

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ЯК СКЛАДОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....106

Котельва К. О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ,
ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ.....110

Кулешник Я. Ф.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ПАКЕТУ PANDAS
ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ
У РЕАЛЬНОМУ СВІТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....113

Липченко Т. С., Кащук М. Г.

NEW HUMAN TRAFFICKING RISKS DUE TO UKRAINIAN CRISIS.....117

Лісіцина Ю. О.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....120

Максимович Р. Л.

ПРО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ
У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....125

Мовчан А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....129

Мороз О. Б.

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ І ВІЙНА В УКРАЇНІ.....134

Моца В. В.

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ
З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....139

Нікіфорова Т. І.

ДИСКУСІЯ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ.....143

Огірко О. І.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ
ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....149

Romaniuk O. M., Zapotichna R. A.

PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING
IN THE CONTEXT OF MILITARY AGGRESSION.....151

Рудий Т. В., Флуд Л. О.

КІБЕРБЕЗПЕКА У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....156

Сеник В. В.

РОЛЬ БІОМЕТРИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ
У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У ГАЛУЗІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....160

Серкевич І. Р.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	164
Сидорук І. І.	
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ.....	168
Синенький В. М.	
ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У РАЗІ РАПТОВОГО АБО ЗБРОЙНОГО НАПАДУ НА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	173
Сковронська І. Ю.	
ДОСВІД ДАНІЇ ТА НОРВЕГІЇ У ПРОТИДІЇ «БІЛОМУ РАБСТВУ».....	177
Сподинський О. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННИЙ ПЕРЕТИН ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	180
Туз Н. Д., Лиса М. О.	
ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ).....	184
Федуль Н. І.	
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	187
Хатнюк Ю. А.	
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	191
Цмоць У. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	195
Шевців М. Б.	
ПРОБЛЕМИ ОБМІНУ ПОЛОНЕНИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	198
Ясінь І. М.	
ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	202

ЗБРОЙНА АГРЕСІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Вітаю усіх у Львівському державному університеті внутрішніх справ на Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану». Ця конференція є не першим внеском нашого університету в наукове забезпечення протидії торгівлі людьми і незаконній міграції. В межах виконання Наказу МВС України від 06 червня 2018 року № 479 «Про вдосконалення підготовки поліцейських у ЗВО МВС», яким для ЛьвДУВС протидія торгівлі людьми визначена пріоритетним напрямом післядипломної освіти за видами службової діяльності поліцейських, нами накопичено чималий досвід у цій сфері.

Наша науково-практична конференція відбувається у надзвичайно трагічний для України період. Знову розв'язана військова фаза понад 300-літньої війни Російської «ординської імперії» проти України 24 лютого 2022 р. активізувалася повномасштабним збройним вторгненням одночасно з Росії, Білорусі і тимчасово окупованого Криму. В своєму героїчному протистоянні агресору наші захисники і захисниці демонструють надзвичайну мужність і самопожертву. Страждання цивільного населення – українських дітей, жінок, чоловіків, молодих і літніх людей, зґвалтованих, замордованих, пошматованих жорстокими окупантами на тимчасово окупованих територіях¹, –

¹ На Харківщині російські окупанти зґвалтували немовля на очах у матері – Денисова. 19 травня 2022 р. URL: <https://hromadske.ua/posts/na-harkivshini-rosijski-okupanti-zgvaltuvali-nemovlya-na-ochah-u-materi-denisova> ; Погрожував вбивством родини і ґвалтував: СБУ викрила окупанта, який вчиняв насильство над жінками на Київщині. 17 травня 2022 р.

вразило і зумовило, нарешті, прозріння Європи щодо нелюдської, агресивно небезпечної для всього світу суті російського тиранічного суспільства й тоталітарної держави.

Діяльність і саме життя українців зараз підпорядковані одній меті – захисту нашої незалежності, а також збереженню фізичного існування нас як нації. Шляхи убезпечення України та забезпечення її сталого розквіту в умовах перманентно наявної небезпеки, що походить від Росії, тепер назавжди мають стати наріжним каменем національної державної політики й основним предметом досліджень суспільних наук. Не можна забувати про величезну кількість російських агентів впливу, якими наповнена Україна, і які глибоко вкоренилися в управлінські та медійні кола багатьох іноземних держав.

Тож, аналізуючи причини й умови злочинності в Україні, що загрожують нашій державності, з-поміж яких, зокрема, торгівля людьми, потрібно завжди зважати на існування «російського фактора». Деструктивний вплив Росії на всі процеси, що відбувалися в Україні, був завжди. Проте, став зрозумілим після 2014 року, коли з багатьох публічних персон були зірвані маски. Маючи свої загарбницькі цілі, Росія шкодила Україні впродовж усіх років нашої незалежності. Наприклад, катастрофічне зубожіння населення України на початку 90-х років минулого століття, яке спричинило виникнення чималої кількості жертв торгівлі людьми, відбувалося на тлі втрати громадянами України їхніх заощаджень, що були акумульовані в Ощадбанку СРСР і привласнені Російською Федерацією. Зокрема, «Міністерство закордонних справ України наголошувало 25 червня 1992 року, що заборгованість на балансах установ Ощадбанку СРСР утворилась у зв'язку з вилученням союзними органами коштів з Ощадбанку». «Загальна кількість українських вкладників, що постраждали в результаті розміщення коштів в Ощадбанку колишнього СРСР, оцінюється на рівні 12 млн осіб» на загальну суму 84,3 млрд рублів. «За даними Правління Ощадбанку СРСР, із зазначеної суми 84,3 млрд рублів централізовано було передано: Державному банку СРСР – 82,9 млрд рублів та Міністерству фінансів СРСР – 1,4 млрд рублів. Тому перший операційний робочий день 1991 року установи Ощадного банку СРСР на території України

розпочали з нульовим залишком на кореспондентському рахунку»².

Серед різних бід (смертей, каліцтва, втрати рідних людей і власних домівок, руйнування бізнесу й екологічного винищення) сучасна фаза російської війни проти України ще більше загострила одвічну проблему торгівлі людьми, на яку мають відреагувати цивілізовані держави і наукові спільноти. Через уразливий стан небезпека потрапляння в ситуацію жертви торгівлі людьми для українців стала ще вищою. За даними ООН, станом на 12 травня 2022 року за межі України, втікаючи від війни, виїхали понад 6 мільйонів українців³. За даними Міжнародної організації з міграції, понад 8 млн українців стали внутрішньо переміщеними особами⁴. Після першого тижня війни у соцмережах з'явилися тривожні повідомлення про зникнення українських дівчат-біженок в Італії. Хоча у квітні Департамент міграційної поліції заявив, що сигнали про можливе потрапляння українців у ситуацію торгівлі людьми після спільних міждержавних перевірок не підтвердилися⁵, це не означає, що загроза зникла.

Але в найгіршій ситуації опинилися українці, примусово депортовані до РФ із тимчасово окупованих територій, з якими загарбники повелися так само, як із матеріальними ресурсами. Ці «великодержавні» мародери викрали з окупованих територій України, насамперед із Херсонської та Запорізької

² URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BE%D1%89%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D0%9E%D1%89%D0%B0%D0%B4%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%83_%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A1%D0%A0%D0%A1%D0%A0

³ Кількість біженців з України перевищила 6 мільйонів – ООН. *Європейська правда*. 12 травня 2022 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/12/7345788/>

⁴ Там само.

⁵ Міграційна поліція, Європол та громадські організації визначили алгоритми протидії торгівлі людьми щодо українців, які виїхали закордон. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/migracijna-policiya-yevropol-ta-gromadski-organizaciyi-viznachili-algoritmi-protidii-torgivli-lyudmi-shchodo-ukrayinciv-yaki-viyihali-zakordon>

областей, сотні тисяч тон зерна⁶, яке було завантажено на продаж⁷. Окрім зерна, окупанти вивозять до Криму великі обсяги викрадених в Україні овочів – буряк, картоплю, капусту⁸. Крім продуктів харчування, викрадають устаткування підприємств, лікарень⁹, метал і ще чимало інших цінностей, більш точний перелік і кількість яких ми дізнаємося після визволення цих територій. Із приватних помешкань українців на окупованих територіях викрадено гроші, ювелірні прикраси, побутову техніку і навіть унітази. Над цією ганьбою «другої армії світу» насміхається світ.

У ХХІ столітті, коли верховенство права в усьому цивілізованому світі вважається головним принципом, якому має підпорядковуватися діяльність держави і згідно з яким має розвиватись об'єктивне юридичне право, держава, яка займає 1/6 земної суші, ставиться до мешканців сусідньої суверенної держави, яку вона хоче поневолити, як до предметів неживої природи, позбавлених права на свободу.

Мешканців окупованих територій, тих, хто видався підозрілим окупантам, з фільтраційних таборів вивозять до Росії або на територію ОРДЛО, не питаючи згоди та бажання людей. Кількість примусово вивезених осіб постійно збільшується. Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Людмила Денісова повідомила про 1 млн 185 тис. примусово депортованих до держави-агресора українських громадян,

⁶ Росія вкрала вже 400 тисяч тонн українського зерна. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3476056-rosia-vkrala-vze-400-tisac-tonn-ukrainskogo-zerna.html>. Росія масово грабує фермерів на тимчасово окупованих територіях України, – Денісова. URL: https://censor.net/ua/news/3337429/rosiya_masovo_grabuye_fermeriv_na_tymchasovo_okupovanyh_terytoriyah_ukrayiny_denisova

⁷ Частина вкраденого росією зерна вже у Середземному морі – розвідка. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/10/novyna/suspilstvo/chastyna-vkradenoho-rosiyeyu-zerna-vzhe-seredzemnomu-mori-rozvidka>

⁸ Там само.

⁹ Загарбники вивезли до росії з лікарень Маріуполя вцілілі апарати ШВЛ. 29.04.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3470881-zagarniki-vivezli-do-rosii-z-likaren-mariupola-vcilili-aparati-svl.html>

серед яких – 200 тисяч дітей, станом на 12 травня 2022 р.¹⁰. Через два тижні – станом на 26 травня 2022 р. – радник Постпредства України при ООН вказав на 230 тисяч викрадених Росією українських дітей із 1,4 млн викрадених українців¹¹. Вони викрали не лише українських дітей-сиріт, які виховувалися у дитячих будинках. Вони розлучили дітей із батьками. «17 дітей, які перебували на лікуванні, вивезли з медичного закладу Маріуполя. Натомість їхні батьки залишилися і були евакуйовані до Запоріжжя»¹². Під час одного з етапів евакуації цивільних з Азовсталі в окупантів виникли якісь підозри стосовно жінки і її не випустили на підконтрольну Україні територію. Її маленька донька Аліса поїхала додому без мами за похпцем написаною довіреністю чужій людині¹³.

Україна шукає способи як повернути на Батьківщину своїх людей¹⁴:

– виступила з ініціативою створити міжнародну комісію з числа омбудсменів країн, які межують із Росією;

¹⁰ Україна ініціює повернення понад 1,1 млн примусово вивезених до РФ громадян, – Денісова. 09.05.2022. 44. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/09/ukrayina-iniczuyue-povernennya-ponad-miljona-prymusovo-vyvezenyh-dorrf-gromadyan-denisova/>

¹¹ Радник Постпредства України при ООН пояснив, для чого Росія викрадає дітей. 26 травня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/26/7348583/>

¹² Окупанти розлучають батьків з дітьми. 3 квітня 2022 р. URL: <https://slovoproslovo.info/okupanti-rozluchayut-batkiv-iz-ditmi-lyudmila-denisova>

¹³ Окупанти розлучили матір з дитиною, яких евакуювали з «Азовсталі». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/8/7344950/>

¹⁴ Україна вимагає від МКЧХ отримати в Росії списки депортованих маріупольців. 25 березня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/25/7334600/>;

Зеленський закликав ЄС зупинити депортацію українців до Росії та повернути їх додому. Окупанти примусово перемістили понад 500 000 українців. 13 квітня 2022. 43. URL: <https://mind.ua/news/20239614-zelenskij-zaklikaves-zupiniti-deportaciju-ukrayinciv-do-rosiyi-ta-povernuti-yih-dodому>;

Валентина Мерещук. Україна готує переговори з Росією про повернення депортованих до РФ людей. 20 квітня 2022 р. URL: https://lb.ua/society/2022/04/20/514079_ukraina_gotuie_peregovori_z_rosiieyu_pro.html; Україна ініціює повернення понад 1,1 млн примусово вивезених до РФ громадян, – Денісова. 09.05.2022. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/09/ukrayina-iniczuyue-povernennya-ponad-miljona-prymusovo-vyvezenyh-dorrf-gromadyan-denisova/>

– вимагає від Міжнародного Комітету Червоного Хреста отримати в Росії списки депортованих маріупольців;

– Президент України Володимир Зеленський закликав Євросоюз знайти інструменти, які могли б зупинити депортацію українців до Росії та повернути депортованих додому.

Проте, Росія вчиняє геноцид українців не лише масовими вбивствами, зґвалтуваннями, вивезенням продовольства, а й масовими депортаціями. Незважаючи на всі зусилля, зі слів Людмили Денісової, вивести з Росії вдалося лише кілька родин¹⁵.

Окремим людям вдалося вирватися із тенет «руско-го міра» і виїхати з РФ. Їхній досвід вивчається. Деякі рекомендації щодо алгоритму поведінки для успішного проходження фільтраційних таборів окупанта та способів покинути територію РФ напрацьовані експертами¹⁶. Надскладно повертати викрадених окупантами українських дітей, але водночас саме у цій ситуації потрібен дуже швидкий результат, адже ризики їх продажу для різноманітних злочинних цілей: донорства органів, незаконних дослідів, сексуальної і трудової експлуатації, дуже високі. Крім того, Росія всіляко намагається асимілювати частину з них¹⁷,

¹⁵ Україна ініціює повернення понад 1,1 млн примусово вивезених до РФ громадян, – Денісова. 09.05.2022. URL: <https://novynarnia.com/2022/05/09/ukrayina-incipiyuye-povernennya-ponad-miljona-prymusovo-vyvezenyh-dor-f-gromadyan-denisova/>;

Викрадену росіянами Кіру з Маріуполя повернули дідусю. URL: <https://suspilne.media/232637-rosiani-povernuli-12-ricnu-divcinku-aku-vikrali-v-mariupoli-ii-didus-v-chernivcah-prosiv-pro-dopomogu/>;

«Школа разрушена, наша улица уничтожена». Рассказ беженки из Мариуполя. URL: <https://www.severreal.org/a/shkola-razrushena-nasha-ulitsa-unichtozhena-rasskaz-bezhenki-iz-mariupolya-/31854425.html>

¹⁶ Рекомендації та шляхи повернення в Україну у разі примусової депортації громадян України на територію рф. 31.03.2022. URL: <https://everlegal.ua/rekomendatsiyi-ta-shlyakhy-povernennya-v-ukrayinu-u-razi-prymusovoyi-deportatsiyi-gromadyan-ukrayiny-na-terytoriyu-rf>;

Депортація в рф і фільтрація: українці розповідають свої історії. Один за всіх. Телеканал СТБ. 15.05.2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KU9TFUAdPV0>

¹⁷ Викрадених в Україні 27 сиріт передали сім'ям у Підмосков'ї – Денісова. 23.04.2022. 12.53. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3465332-vikradenih-v-ukraini-27-sirit-peredali-simam-u-pidmoskovi-denisova.html>

перетворюючи на нових «яничар». Як в умовах, коли РФ, визнаючи лише право своєї сили, брутально ігнорує міжнародне право, повертати наших дітей, відповісти складно. Випадки успішного повернення дітей свідчать про те, що одним зі способів є максимальний розголос про такі факти, коли відомі персональні дані, місце перебування викраденої дитини і ймовірно відоме прізвище¹⁸. Наприклад, повернута дідусеві Кіра Ободинська, яка була вивезена до тимчасово окупованого Донецька, – дочка вбитого окупантами у Маріуполі капітана збірної України з водного поло, сама зателефонувала рідним із відповідною інформацією.

Міжнародне співтовариство відгукнулося на цю озвучену Україною проблему. Литовський сейм визнав примусове вивезення українців до Росії депортацією¹⁹. Абсолютно гидотним привидом минулого назвав незаконні депортації українців, які відбуваються в ході путінської агресії, Прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон у спільному брифінгу з Президентом України Володимиром Зеленським 17 червня 2022 р. Отже, робота в цьому напрямі триває і дає певні результати.

Водночас треба визнати, що проблема торгівлі людьми не виникла давно. Вона зумовила широкий інтерес правоохоронців і правозахисників, є предметом вивчення різних галузей знань, тож досліджена доволі детально, всебічно і комплексно. Однак, зважаючи на ці аспекти, немає єдиного способу протидії торгівлі людьми, насамперед в умовах російської повномасштабної агресії проти України. Навіть розроблення чітких алгоритмів професійної підготовки та подальшої діяльності у цій сфері поліцейських, соціальних працівників, педагогів та інших фахівців залишається лише частиною постійного пошуку нових науково-практичних рішень цієї широкомасштабної проблеми.

¹⁸ Викрадену росіянами Кіру з Маріуполя повернули дідусю. URL: <https://suspilne.media/232637-rosiani-povernuli-12-ricnu-divcinku-aku-vikrali-v-mariupoli-ii-didus-v-ternivcah-prosiv-pro-dopomogu/>

¹⁹ Литовський сейм визнав примусове вивезення українців до росії депортацією. *Юридична Газета online*. 17 червня 2022 р. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/litovskiy-seym-viznav-primusove-vivezennya-ukrayinciv-dorosiyyi-deportaciyu.html>

Тож бажаю учасникам конференції жвавих дискусій, успіхів у пошуку ефективних відповідей на соціальні та криміногенні виклики, цікавих і нетривіальних пропозицій щодо стратегії і тактики провадження державної політики у сфері протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану.

Роман Благута,
*ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

Р. М. Андрусишин,
заступник декана факультету № 2 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Воєнні дії в Україні та соціально-економічна нестабільність спричиняють напругу в суспільстві, у тому числі й у дитячому середовищі. Унаслідок свого становища діти потребують особливого підходу, соціального захисту та поваги до їх прав. На жаль, в сучасному українському суспільстві його бракує, і соціальний захист в багатьох випадках лише задекларований в нормативних документах, але внаслідок браку коштів та бюрократії є неадресним та неефективним [1, с. 33].

На даний момент відсутня єдина скоординована соціальна політика відносно захисту прав дітей на окупованих територіях; немає консолідованої статистичної бази щодо жертв війни, передусім, дітей, з початку бойових дій (2014 року, і особливо сьогодні після 24 лютого 2022), а також відсутній чіткий механізм надання їм відповідного соціального статусу і адекватної соціальної допомоги. Більшість ініціатив у цій сфері є ситуативними і неефективними. Захист прав дітей на окупованих територіях потребує нормативно забезпеченого механізму та надання реальної допомоги, чітко визначеного статусу дітей, які проживали/проживають на окупованих територіях та під час збройного конфлікту; окремого порядку відшкодування завданої шкоди здоров'ю під час військових дій [1, с. 33].

Конвенція про права дитини була ратифікована Україною у 1991 році, її положення мають неухильно дотримуватися і знайшли відображення у національному законодавстві, зокрема, передбачені Конституцією України (статті 24, 51, 52), Сімейним кодексом України (глави 13, 14), Законами України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». Крім того, Кримінальним кодексом України та Кодексом України

про адміністративні правопорушення дитина визнається особливим об'єктом, що захищається державою.

Не зважаючи на існування значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти захисту прав дітей, за даними Гельсінської спілки, «сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання права дітей в умовах збройного конфлікту» [2, с. 33].

У 2014 р. прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», норми якого містять лише загальні, недеталізовані положення щодо соціально-правового захисту дітей під час збройного конфлікту та воєнних дій.

Відповідно до Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремих категорій громадян» від 29 жовтня 2014 року звернено увагу на необхідність вирішення питання щодо навчання дітей учасників бойових дій і дітей, батьки яких загинули під час участі в ООС [3].

До 2016 року фактично єдиною спеціальною правовою нормою, що врегульовувала статус дитини в умовах збройного конфлікту, було положення статей 30–33 Закону України «Про охорону дитинства», які не відповідали ситуації, що склалася в Україні.

Задля вдосконалення системи забезпечення прав дітей в Україні шляхом удосконалення механізмів та процедур прийняття рішень щодо захисту дитини за місцем її фактичного перебування, розвитку соціальних послуг з підтримки сімей із дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів Верховною Радою України 26 січня 2016 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». А 5 липня 2017 року уряд України ухвалив постанову № 268 про надання дітям статусу постраждалих внаслідок воєнних дій [4].

Таким чином, можна дійти висновку, що права дітей в Україні нормативно визначені досить широко, разом з тим, у даній сфері існує чимало проблем:

- залишається відкритим питання щодо належного правозастосування та притягнення до відповідальності винних осіб за недотримання законодавства із захисту прав дітей;

– моніторинг дотримання українського законодавства в сфері захисту прав дітей на окупованих територіях Криму та окремих районів Донецької та Луганської, Запорізької, Херсонської областей не проводиться, на що неодноразово зверталась увага, у тому числі, і під час Парламентських слухань на тему: «Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист»;

– до цього часу найменше підтримки з боку держави отримують діти, що були поранені під час бойових дій, які втратили годувальника чи батьків або отримали інвалідність внаслідок військових дій і які зазнали найбільших страждань від бойових дій;

– діти, які проживають у «сірій зоні» та поблизу проведення військових дій у Донецькій, Луганській областях та суміжних районах, потребують особливого піклування. За даними ЮНІСЕФ, зараз близько 200 тисяч дітей у віці до 18 років проживають на відстані 15 кілометрів по обидва боки від лінії розмежування. Це діти, які кожного дня бачать своїми очима зброю, чують постріли, ховаються у школі у бомбосховища під час бомбардувань, але наперекір всьому навчаються. Це діти війни, які ростуть і формуються під час війни. Для багатьох з них наслідками збройного конфлікту є втрата батьків, психологічні травми, стреси, розірвання сімей, переїзд, розірвання стосунків з друзями [1, с. 35; 5].

Список використаних джерел

1. Щебетун І. С., Михайліна Т. В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 33.

2. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України / за ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ : КИТ, 2016. 82 с.

3. Про невідкладні заходи щодо забезпечення додаткових соціальних гарантій окремих категорій громадян : Указ Президента України від 29 жовтня 2014 року, № 835/2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 88. Ст. 2516.

4. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF> (дата відвідування 01.05.2022).

5. Діти в Україні. Звіти ЮНІСЕФ про ситуацію в Україні. URL: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr>.

А. В. Андрушко,
професор кафедри кримінального права і процесу,
доктор юридичних наук, доцент
(Ужгородський національний університет)

ЗАХОДИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Широкомасштабна агресія Російської Федерації проти України, серед іншого, спричинила зростання чисельності людей, що перебувають в уразливому стані. У зв'язку з цим актуалізується необхідність удосконалення системи заходів, спрямованих на запобігання торгівлі людьми.

Необхідно підкреслити, що проблема торгівлі людьми має глибоке соціально-економічне підґрунтя, а тому визначальними мають бути загальносоціальні заходи запобігання цьому явищу. Однак поряд із заходами загальносоціального запобігання важливе значення мають також заходи спеціально-кримінологічні, які не замінюють, а доповнюють і конкретизують заходи загальної превенції. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання торгівлі людьми базуються на заходах загальносоціальних, використовують їх запобіжний потенціал та сприяють йому. Ефективне запобігання розглядуваним діям можливе за умови поєднання загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів [1, с. 211].

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання торгівлі людьми можна класифікувати на інформаційно-аналітичні (систематичний збір та аналіз інформації про стан і тенденції розглядуваних злочинів), просвітницькі (інформування населення про небезпечні ситуації, пов'язані з ризиком опинитися у ситуації торгівлі людьми, акцентування на конкретних рекомендаціях про те, як не стати жертвою даного злочину, просвітницька діяльність серед населення, спрямована на зміну ставлення до жертв торгівлі людьми у суспільстві, тощо), правові (удосконалення Закону України «Про протидію торгівлі людьми», кримінального законодавства, спрямованого на протидію розглядуваним посяганням, а також практики його застосування, подолання надмірної м'якості судової репресії), організаційно-управлінські (підвищення професійного

рівня працівників правоохоронних органів, вдосконалення взаємодії правоохоронних органів та інститутів громадянського суспільства, державний захист і реабілітація жертв торгівлі людьми тощо), політичні (завершення війни; активізація діяльності, спрямованої на укладення міждержавних угод про співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми).

Торгівля людьми – явище, яке зазнає постійних змін. Сказане тим більше стосується нашого сьогодення. З огляду на це необхідним є постійний збір та аналіз інформації про стан і тенденції торгівлі людьми в Україні. Здійснене автором цих рядків дослідження засвідчує наявність численних суперечностей, які стосуються кримінологічних даних про цей злочин (йдеться, скажімо, про відмінності між офіційною статистикою і статистикою, яку веде Міжнародна організація з міграції). Зрозуміло, що відсутність об'єктивної інформації стоїть на заваді розробленню конкретних заходів із адекватного реагування на нові виклики. Тому насамперед необхідно володіти об'єктивною інформацією про масштаби та особливості цього явища. Потрібно також знати про кримінологічно значущі відмінності між торгівлею людьми, вчиненою з різною метою експлуатації людини (сексуальною, трудовою тощо), що дозволить диференціювати відповідні заходи запобігання. У цьому контексті варто зауважити, що активні бойові дії на значній частині України, ймовірно, пов'язані з такими формами експлуатації людини, які раніше не траплялися (зокрема, з використанням людей у збройному конфлікті).

Необхідно здійснювати масштабне інформування населення про небезпечні ситуації, пов'язані з ризиком опинитися у ситуації торгівлі людьми. Зауважимо, що в науковій літературі висловлювалися критичні міркування стосовно ефективності кампаній з інформування населення про загрозу стати жертвою торгівлі людьми. Водночас стверджувати про низьку ефективність відповідних інформаційних кампаній достатніх підстав немає, оскільки не існує об'єктивних даних про те, скільки потенційних жертв торгівлі людьми ними все ж не стали саме завдяки таким кампаніям. Тому здійснювати широке інформування населення про загрози стати жертвою торгівлі людьми необхідно й надалі. Важливу роль у цій справі, як відомо, відіграють інститути громадянського суспільства.

На наш погляд, варто переглянути окремі підходи до проведення таких кампаній. Як видається, інформування потенційних жертв торгівлі людьми має бути максимально своєчасним і переконливим для тих, хто шукає кращої долі на чужині. Спеціально розроблені пам'ятки, текст яких має містити перелік ознак, за якими можна розпізнати дії торговців людьми, а також контактні телефони для інформування компетентних органів про потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, в обов'язковому порядку варто роздавати всім молодим жінкам, які звертаються з метою оформлення закордонного паспорта до Державної міграційної служби чи Центру надання адміністративних послуг, а також при перетині ними державного кордону України [1, с. 212; 2, с. 470].

Варто наголосити на необхідності роз'яснення населенню характерних ознак, за якими можна розпізнати вербувальників та інших торговців людьми, наведення конкретних рекомендацій як не стати жертвою торгівлі людьми, а також надання інформації про те, у які організації можна звертатися для отримання юридичної та іншої допомоги. У цьому контексті зауважимо, що Законом України «Про протидію торгівлі людьми» на місцеві державні адміністрації покладений обов'язок забезпечити створення і підтримку «гарячих ліній», пунктів консультування та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів з питань запобігання торгівлі людьми (ст. 8). Разом з тим роботу у цьому напрямі необхідно посилювати, оскільки, як засвідчило проведене нами опитування, відкритої інформації про номери «гарячих ліній» та про місцезнаходження згаданих пунктів консультування дуже бракує [1, с. 213].

Важливим напрямом запобігання торгівлі людьми мають бути правові заходи. Необхідно, зокрема, удосконалювати положення Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та інших актів законодавства в частині процедури виявлення і встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, прописати належним чином механізм повернення в Україну громадян України, які постраждали від торгівлі людьми, тощо [1, с. 213; 2, с. 433].

Вдосконалення потребують також кримінально-правові засоби протидії торгівлі людьми. Стаття 149 КК України,

яка передбачає відповідальність за розглядуване діяння, потребує удосконалення. Серед іншого, необхідно зазначити, що у вересні 2018 р. законодавець безпідставно вилучив «здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина» з переліку тих, які визнаються торгівлею людьми, аргументуючи цей крок необхідністю приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Зазначені зміни фактично унеможливили кваліфікацію угод щодо людини, не пов'язаних з її купівлею-продажем (якщо при цьому відсутня мета експлуатації), як торгівлі людьми, що свідчить про наявність серйозної прогалини у кримінальному законодавстві.

Аналіз практики призначення покарання за торгівлю людьми засвідчує надмірний гуманізм вітчизняних судів. Винуватим у вчиненні розглядуваного діяння нерідко призначаються надто м'які покарання. Більше того, переважна більшість засуджених за цей злочин звільняється від відбування покарання з випробуванням. Така практика призводить до того, що засуджена особа не відчуває достатнього карального впливу за вчинене нею діяння, не зазнає адекватного обмеження прав і свобод, що, своєю чергою, не стає належною пересторогою для інших, тих, хто зважається на вчинення даного діяння. У зв'язку з цим автор переконаний, що необхідно забезпечити невідворотність кримінальної відповідальності винних у вчиненні торгівлі людьми, а також адекватність призначуваного покарання вчиненому діянню [1, с. 213].

Серйозного удосконалення потребує методика розслідування торгівлі людьми. Аналіз судової практики засвідчує наявність чималих труднощів, пов'язаних з розслідуванням таких злочинів. Нерідко зібрана у процесі досудового розслідування доказова база ґрунтується виключно на показах самих потерпілих, а також нечисленних свідків, які до того ж з тих чи інших причин нерідко змінюють свої покази. Це, зрозуміло, призводить до того, що відповідні кримінальні провадження іноді «розвалюються» в суді. У зв'язку з цим необхідно проводити систематичне підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів (передусім співробітників відділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми). Вважаємо, що серйозну увагу необхідно приділяти не тільки передовим методикам розслідування торгівлі людьми,

а й проблемам кваліфікації таких діянь, зокрема питанням розмежування торгівлі людьми та суміжних кримінальних правопорушень.

Важливо мотивувати потерпілих до всебічного сприяння правоохоронним органам у розслідуванні торгівлі людьми. Наразі ж, як засвідчує наше дослідження, переважає ситуація, коли потерпілі від вказаного посягання є досить інертними, переймаються здебільшого не покаранням своїх кривдників, а прагнуть отримати матеріальне відшкодування [1, с. 214; 2, с. 435].

Удосконалення потребує взаємодія і координація діяльності Національної поліції з іншими правоохоронними органами (зокрема, з Державною прикордонною службою України), інститутами громадянського суспільства. Видається, що особливе значення має налагодження взаємодії правоохоронних органів з громадськими організаціями, завдяки активній діяльності яких проблемі торгівлі людьми в Україні приділяється чимало уваги.

Важливе значення має робота, спрямована на виявлення та припинення діяльності різноманітних закладів, котрі, прикриваючись туристичною, рекрутинговою чи іншою подібною діяльністю, фактично є постачальниками українських жінок на міжнародні ринки сексуальних послуг. Необхідним також є постійний моніторинг інтернет-ресурсів, на яких здійснюється вербування потенційних жертв розглядуваного злочину.

Потрібно поліпшувати прикордонний контроль, удосконалювати контроль паспортів та інших документів, які дають право виїзду з України та в'їзду в Україну. Здійснений аналіз емпіричної бази засвідчив: в ряді випадків саме завдяки пильності прикордонників, які звернули увагу на «проблемні» документи, вдалося завадити переміщенню завербованих осіб через державний кордон України [1, с. 215; 2, с. 436].

З огляду на те, що торгівля людьми здебільшого є транснаціональним злочином, вирішити дану проблему на рівні однієї держави неможливо. Здійснений автором аналіз судової практики засвідчує, що до кримінальної відповідальності за розглядуваний злочин притягаються майже винятково ті, хто діяв на території України, тоді як їхні співучасники, котрі діяли на території інших держав, як правило, залишаються непокараними.

З огляду на це вкрай необхідно активізувати діяльність, спрямовану на укладення міждержавних угод про співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми, а також встановлювати прямі зв'язки з правоохоронними органами інших держав. Це дозволить вирішити численні труднощі, пов'язані з розслідуванням фактів торгівлі людьми, сприятиме притягненню до відповідальності іноземців, причетних до організованих злочинних угруповань, що займаються такою діяльністю. Підкреслимо, що удосконалення інформаційного обміну і професійної взаємодії важливе з правоохоронними органами передовсім тих держав, котрі входять до числа найвідоміших країн призначення «живого товару» [1, с. 215; 2, с. 438].

Система заходів спеціального запобігання торгівлі людьми перебуває на стадії свого становлення. Видається, що на цьому напрямку існує величезний простір для роботи, яка, за умови належного фінансування та державної підтримки, може дати вагомі позитивні результати.

Список використаних джерел

1. Андрушко А. В. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Том 1. С. 210–216.
2. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.

Ю. М. Бойчук,

судовий експерт у сфері психологічних досліджень
(Львівський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС)

СУДОВА ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В часи воєнного стану в Україні насилля пов'язане з торгівлею людьми чи сексуальною експлуатацією чинить суттєвий негативний вплив на психіку як окремих індивідів так і суспільства в цілому, що може спричинити стійкі порушення у функціонуванні їх психічного апарату. В подальшому,

після пережитої події, можуть виникати супутні психічні розлади такі як: ПТСР (посттравматичний стресовий розлад), порушення процесів психічного розвитку, розлади адаптації та невротичні розлади, а також розлади поведінки і емоцій у дитячому чи підлітковому віці, якщо насилля трапилось саме із дітьми та інші.

Особливою категорією потерпілих від торгівлі людьми є жінки та діти з неповних сімей (близько 80%), які стають жертвами сексуальної експлуатації, змушені займатись жебрацтвом чи залучатись у порнобізнес. Здійснюючи на них психологічний вплив, їх вводять в оману, пропонуючи роботу, житло або навчання за кордоном [1]. Частіше за все, такі потерпілі, це люди, які самі пережили насильство у минулому або вразливі категорії населення, які були змушені покинути свій дім у зв'язку із війною в Україні. Середньостатистичний психологічний портрет людини, яка постраждала від злочинів пов'язаних із торгівлею людьми може бути заснований на тому, що в ситуацію «рабства» частіше потрапляють люди з характерними психологічними особливостями. Найчастіше, це жінки зі «слабкою» конституціональною структурою, у них переважає підвищена чутливість до зовнішніх впливів (сенситивність), орієнтація на авторитет більш сильної особистості, конформність, боязкість, яка проявляється в значній залежності від інших, підвищена тривожність, імпульсивність. У значній кількості випадків під час війни в Україні такі риси загострюються, що провокує надмірний рівень тривожності, а подекуди навіть і панічні розлади, коли реальні загрози перебільшують силу особистісних адаптаційних можливостей та резильєнтності особистості. Крім того, для психологічного портрета таких потерпілих властива акцентуованість особистості, інфантильність, невпевненість в собі, нестійка мотивація поведінки, емоційна лабільність, яка проявляється в ригідності психологічних установок, орієнтованість на власні критерії поведінки, які можуть неадекватно співвідноситися з реальними обставинами. Можна припустити, що в основі лежать психологічні комплекси, що виникли у зв'язку із психологічними конфліктами (травмами). Через набуті страхи та засвоєні в минулому стереотипи психологічного захисту від психотравмуючих впливів, пережитий досвід консолідується та інтерналізується, що в свою чергу, може ускладнювати процес раціонального мислення в ситуації «тут і тепер».

Ситуації втрати близьких, звичного способу життя та постійних обстрілів і бомбардувань з часом можуть викликати прояв «посттравматичного стресового розладу» – це такі екстремальні критичні події, які чинять потужний негативний вплив на психіку і вимагають від індивіда екстраординарних зусиль, щоб впоратись із наслідками цього впливу [2]. Не лише жінки, але й діти та підлітки являють собою групу ризику у виникненні ПТСР та супутніх психічних порушень, так як у них ще недостатньо розвинені особистісні ресурси, які дозволяють ефективно справлятися із наслідками травматичних ситуацій сьогодення. Особливий негативний вплив на них здійснює переживання множинних травм, при яких різні травматичні події потенціюють наслідки один одного. Проте, чим триваліший термін перебування в незвичних, змінених умовах, тим довше і складніше відбувається реадаптація до звичайних умов життя [3, с. 189–194]. Основні психопатологічні феномени при ПТСР можуть бути представлені у вигляді нав'язливих спогадів (наприклад, короткочасне і яскраве повторне переживання перенесеного «інтрузії», дисоціативні реакції (флешбеки), нічні кошмари), обтяжливих сновидінь, емоційного пригнічення, недиференційованої тривоги, відчуття повторного переживання психотравмуючої ситуації, переживання гострого психологічного дискомфорту стресового рівня в ситуаціях, що асоціюються з первинною психотравмуючою подією. У тих потерпілих в котрих діагностували ПТСР, також спостерігається зниження рівня соціальної адаптації, нервово-психічної стійкості та зниження комунікативних можливостей [4].

Правове поняття «уразливого стану» потерпілої особи співвідносяться із соціально-психологічними параметрами, що характеризують психічну діяльність особи, обмежуючи її здатність повною мірою усвідомлювати характер своїх дій, повною мірою передбачати їх наслідки, керувати ними та приймати самостійне рішення. В психологічному сенсі «уразливий стан» особи передбачає її залежність від інших авторитарних осіб або життєвих обставин, що з юридичної точки зору, надає іншій людині можливість маніпулювати потерпілим, здійснюючи на нього психологічний вплив [5].

Під час проведення судової психологічної експертизи потерпілих від злочинів пов'язаних із торгівлею людьми

основним завданням є – встановлення індивідуально-психологічних особливостей особистості, мотиваційної сфери, інтелектуальної та емоційно-вольової сфери, особливостей поведінки в ситуації зазначеного правопорушення та інших психологічних факторів. У ході вирішення цих завдань аналізуються провідні індивідуально-психологічні та мотиваційно-вольові чинники потерпілої особи, визначається специфіка усвідомлення потерпілим зазначеної пропозиції як прийнятної, що є слабкою (уразливою) ланкою у структурі особистості потерпілого, які вплинули на її діяльність у юридично значимій ситуації. В результаті психологічного дослідження встановлюється ступінь усвідомленої діяльності потерпілого, що має (або не має) усі необхідні ознаки складної вольової поведінки. Тобто, встановлюється здатність особи розуміти характер і значення вчинюваних щодо неї дій та чинити опір (уразливий чи безпорадний стан), а також правильно сприймати обставини, що мають значення по справі, і давати про них відповідні показання.

Також, в ході проведення судової психологічної експертизи можуть досліджуватися феномени психотравмувального впливу ситуації на ураження особистості підекспертного у справах, щодо заподіяння страждань (моральної шкоди) та відшкодування моральної шкоди. Для об'єктивного та повного дослідження потрібно діагностувати та проаналізувати зміни в емоційному стані, індивідуально-психологічних проявах, які перешкождали повноцінному соціальному функціонуванню та психологічному благополуччю і виникли внаслідок впливу певних обставин (шантаж, примус до вилучення органів, викрадення людини, примус до дій сексуального характеру, катування та інші) [6].

Окрім психологічної травми безпосередньо після скоєного злочину, потерпілі, а особливо діти, піддаються вторинній віктимізації (ревіктимізації) в результаті участі в слідчих діях та судових розглядах. Вторинна віктимізація – це страждання дитини, які виникають внаслідок розкриття інформації про злочин. Причини цих страждань викликає неетична поведінка або висловлювання з боку співробітників правоохоронних органів, медичних працівників або інших фахівців; слідчі заходи (допити, експертизи, впізнання, очні ставки з обвинуваченими), тиск, погрози, шантаж, спроби підкупу з боку

обвинуваченого і його родичів; звинувачення дитини у брехні і обмові; відсутність підтримки з боку членів сім'ї; порушення конфіденційності і розголос в школі, в населеному пункті або в ЗМІ, примус дитини знову і знову розповідати свою історію, а також відсутність психологічної підтримки при провадженні слідчих дій [7, с. 27–34].

Вторинна віктимізація часто стає для дитини більшою травмою, ніж саме насильство. Крім того, вона призводить до відмови від співпраці з правоохоронними органами та експертними установами, що різко знижує можливість затримання і покарання злочинця. Юридична інформація може бути сприйнята потерпілими тільки на тлі встановленої довіри і базового опрацювання переживань, що повинна проводитись кваліфікованим працівником, який має відповідну спеціальність та знання з вікової психології [8, с. 81–84].

Список використаних джерел

1. Узагальненні статистичні данні щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України. Київ, 2016. URL: www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index (дата звернення 04.06.2022).
2. Джежик О. В. Торгівля жінками як психологічна, соціальна та юридична проблема суспільства: передумови й наслідки. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 12. Т. 1. С. 149–154. [Електронний ресурс] / URL: http://habitus.od.ua/journals/2020/12_2020/part_1/28.pdf (дата звернення 03.06.2022).
3. Соціальна профілактика торгівлі людьми : навч.-методичний посібник / за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. К. : Агентство «Україна», 2007. 352 с.
4. Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century. *Human Security Centre, University of British Columbia*. URL: <http://www.hsrgroup.org/> (дата звернення: 04.06.2022).
5. Никифоряк Л. П., Орлеан А. М. (2018). Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. Київ : Видавництво «Фенікс». С. 16.
6. Савкіна Т. В., Єгорова Т. М., Сліпець О. О. та ін. Методика психологічного дослідження у справах щодо заподіяння моральних страждань особі та відшкодування моральної шкоди / (реєстраційний код у Реєстрі методик проведення судових експертиз 14.1.75). Х. : ХНДІСЕ, 2017. 61 с.
7. Теслик Н. М. Віктимологія : навчальний посібник / Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2021. 71 с.
8. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Х. : Право, 2008. 240 с.

V. A. Bondarenko,

Associate Professor of the Department of Foreign Languages
and the Culture of Professional Communication,
PhD, Associate Professor
(*Lviv State University of Internal Affairs*)

A. V. Posokhova,

Associate Professor of the Department of Foreign Languages
and the Culture of Professional Communication,
PhD, Associate Professor
(*Lviv State University of Internal Affairs*)

CHILD TRAFFICKING AS A FORM OF CHILD MODERN SLAVERY

Child trafficking is a form of child modern slavery that is legally defined in the UK as the 'recruitment, transportation, transfer, harboring or receipt' of a child (under 18 years of age) for the purpose of exploitation [1]. Trafficking typically involves the deliberate relocation (once or multiple times) of a victim locally, nationally or internationally resulting in isolation, victim disorientation and dependence. For children exploited for sex, trafficking and generic child sexual exploitation (CSE) terminology may be inconsistently applied. Children may be trafficked or enslaved for a range of purposes that frequently overlap or occur on a continuum within and beyond childhood. In all nations, local regions also have trafficking and exploitation purposes unique or nuanced to local demand (such as child soldiers, child camel jockeys, fishing, witchcraft practices, forced surrogacy and illegal adoption for exploitation) with directly associated health impacts [2].

Children of any nationality, legal status, gender and age can be at risk of trafficking. Risks increase when social protective networks are fractured secondary to interfamilial or societal tensions, rejection of a child and aspects of their identity (including gender, sexuality, religion or disability), war or armed conflict, persecution, breakdown of the rule of law, climate emergencies and ensuing migration journeys.

Child trafficking is linked to demand for cheap labor, especially where the working conditions are poor. Children may be forced into many dangerous and/or illegal situations, including slavery, domestic labor, sexual exploitation or prostitution, drug couriership and/or being turned into child soldiers.

Modern slavery practices function to suppress help-seeking behavior through psychological and physical means, distancing victims from recognition, support and research [3]. Many children who are subjected to slavery have experienced family situations of economic stress. While it is important not to assume economic stress leads to a negative childhood, it can be associated with detrimental social, health and developmental circumstances beginning in the preconception environment, through in utero growth, infancy and childhood. Children may have difficulties accessing education and engaging in learning due to fatigue, reduced concentration, stress and behavioral expressions of unmet need. Illiteracy, innumeracy and fewer years of school attendance heighten trafficking vulnerability.

Traffickers frequently exploit those in dire circumstances by offering hope of work, finance, food, shelter, love, personal independence, education, opportunity and honor to those, who see no other option and to whom a fragment of hope is irresistible. With a double effect, when the victim realizes their abusive trap they may feel further shame and responsibility for their situation, compounding the challenges of seeking help. In many countries, such trafficking and exploitation of the poor is further compounded by police and justice system corruption and perpetrator impunity.

Traffickers are able to observe the vulnerable child directly, or online, and apply grooming techniques to gain trust. Such tactics often appear to address the unmet needs of a child – praise, flattery, value and worth, the promise of romance, love, adventure and a good future, provision of material goods and gifts that may secondarily enhance status and the pride of feeling ‘hand-picked’ and accepted in an aspired-to peer group [4]. Tactics also deliberately seek to isolate the child from existing careers, friends, and support networks and to vilify police or other potentially helpful authorities.

Trafficked children may be deprived of the basic provisions for healthy growth and development including adequate restorative sleep, exercise, balanced nutrition, clean water, clean air, appropriate clothing, shoes, basic hygiene, sanitary products, shelter, safety and crucially, healthy relational nurture. Children may have experienced violence on a wide spectrum of severity and frequency. Violence may be at the hands of sex buyers, work

managers, gang members, traffickers, careers or others. Violence and degradation are used to subjugate victims and instil a sense of hopelessness, helplessness and fear. All forms of severe abuse and torture have profound psychological, developmental and health impacts on victims. Children are exposed to significant physical, mental and developmental harm through substance abuse, improper use of prescription and contraceptive drugs, psychoactive herbal or traditional substances and forced internal carriage of illegal drugs.

Child trafficking victims demonstrate remarkable strength, tenacity, endurance and survivorship during their exploitation, the developmental trajectories of their brain responding to their environment. To recover, heal and move forward from abuse, children must first be supported into circumstances of physical, psychological and genuine relational safety, love and acceptance. From a basis of felt security, the function of physiological stress pathways can be stabilized and the child (or then adult) can access higher thought functions and work therapeutically to address, manage and heal deep psychological responses to trauma [5].

Child trafficking is an aggressive form of violence against children and a growing global public health problem. Healthcare providers play a crucial role in combating modern slavery and trafficking by advocating for healthy, nurturing childhoods (vulnerability reduction), recognition of child victims when they present to healthcare and the provision of trauma-informed, survivor-informed, timely healthcare and safeguarding responses. The health impacts of child modern slavery and trafficking are numerous and compounding, particularly severe due to the impact of psychological and physical violence on the developing brain and body. There is a critical need for further education, advocacy, research and health expertise regarding child pretrafficking vulnerabilities, victim recognition, effective interventions and recovery pathways.

There are several global initiatives working to tackle the issue. The International Labor Organization has a programme called the International Programme on the Elimination of Child Labor that works with governments, charities and other organizations to fight child trafficking. It helps to protect children at risk, enforce anti-trafficking laws and assist victims in need. The UN Global Initiative

to Fight Human Trafficking sees organizations such as the ILO and UNICEF working together to eradicate child trafficking. Its mission is to address the many factors that cause child trafficking. These include making potential victims less vulnerable, ensuring protection to those who fall prey and catching and prosecuting the criminals involved.

References

1. Violence against children (fact sheets). (2020). *World Health Organization*. Retrieved from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>
2. Wood, L. (2020). Child modern slavery, trafficking and health: a practical review of factors contributing to children's vulnerability and the potential impacts of severe exploitation on health. *BMJ Paediatr Open*, 4(1), e000327. <https://doi.org/10.1136/bmjpo-2018-000327> Top 5 Legal Issues in Social Media.
3. Richards, K., & Lyneham, S. (2014). Help-seeking strategies of victim/survivors of human trafficking involving partner migration. *Trends & issues in crime and criminal justice*, 468. Canberra: Australian Institute of Criminology. Retrieved from: <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi468>
4. Winters, G.M., & Jeglic, E.L. (2017). Stages of Sexual Grooming: Recognizing Potentially Predatory Behaviors of Child Molesters. *Deviant Behavior*, 38(6), 724–733. <https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1197656>
5. Perry, B. D. (2009). Examining Child Maltreatment through a Neurodevelopmental Lens: Clinical Applications of the Neurosequential Model of Therapeutics. *Journal of Loss and Trauma*, 14(4), 240–255. <https://doi.org/10.1080/15325020903004350>

О. М. Брисковська,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
(Національна академія внутрішніх справ)

ПІДВИЩЕНА НЕБЕЗПЕКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

В даних тезах ми розглянемо таку нагальну на даний момент проблему, як торгівлю людьми під час війни. Традиційно, спочатку визначимо саме поняття торгівлі людьми, для того щоб розуміти, про що саме ми пишемо.

Торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою чи її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу (ст. 3 Палермського протоколу, ст. 4 Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми).

Торгівля людьми, відповідно до статті 149 Кримінального кодексу України, вважається в Україні злочином, за вчинення якого в деяких випадках можна отримати до п'ятнадцяти років позбавлення волі. Таким чином законодавець підкреслює особливу небезпеку даного злочину.

Навіть в довоєнні часи, коли права людини були більш захищеними, проблема торгівлі людьми не переставала бути актуальною.

Таким чином, лише в 2019 року Мінсоцполітики встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 185 громадянам. Серед осіб, яким встановлено зазначений статус, 53 жінок, 119 чоловіків та 13 дітей (3 хлопчиків та 10 дівчаток).

Протягом зазначеного періоду 65 осіб постраждало від торгівлі людьми в Україні, 120 осіб – від торгівлі людьми за кордоном.

За видами експлуатації 85 осіб постраждало від трудової експлуатації, 40 осіб втягнуто у злочинну діяльність, 37 осіб від сексуальної експлуатації, 17 осіб використано у збройних конфліктах, 3 осіб використано у порнобізнесі, 1 особу залучено до жебракування, 1 особа постраждала від змішаної експлуатації (трудова та сексуальна експлуатації), 1 дитину було продано третім особам.

Починаючи з 2000 року за допомогою до громадських організацій звернулись понад 15 тисяч українців, які постраждали від торгівлі людьми [1].

За даними опитування, проведеного МОМ, у 2019–2021 роках від торгівлі людьми постраждало 46 000 українців [2].

Під час же війни небезпека торгівлі людьми лише загострюється. Люди тікають із власних домівок похапцем – часто

беруть с собою лише найнеобхідніше заради того, щоб врятувати своє життя. Буває, вони не знають навіть мови країни, до якої тікають, а увага приглушена панікою і страхом війни. Потенційні торговці людьми знають про це і намагаються скористатися ситуацією в повній мірі для власної вигоди.

В таких умовах дуже легко прикинутися волонтером, який намагається допомогти та розселити біженців. Під таким приводом можна без зайвих проблем забрати документи для того щоб «записати відомості», «оформити довідку» чи провести іншу «обов'язкову юридичну процедуру».

Таким чином документи забирають, а людей везуть в невідомому напрямку без будь-якого реального супротиву. Тоді, коли особа вже зрозуміє, що її везе зовсім не волонтер, врятуватися вже дуже складно, не маючи документів і не знаючи мови країни, в якій знаходишся. Адже не знаючи мови, складно навіть попросити про допомогу та адекватно пояснити, хто це, що сталося та що конкретно людині потрібно.

Згідно з даними ООН станом на 18 березня, понад 3 мільйони осіб були змушені виїхати з України до сусідніх держав, включно зі 162 000 громадян третіх країн. Принаймні 1,9 мільйона осіб зазнали переміщення всередині країни [2].

А от на даний момент кожний випадок торгівлі людьми навіть складно ідентифікувати. Під час масового переміщення людей розслідування таких злочинів стає ще більш непростим, адже часом люди зникають цілими сім'ями.

Особливо вразливими в таких обставинах є діти та молоді жінки. Дитину можуть викрасти прямо на вокзалі, де зупинити зловмисника серед галасу і скупчення вимушених переселенців дуже важко. Переховувати її злочинці можуть дуже довго, що знижує ймовірність знайти її до мінімуму.

ЮНІСЕФ окремо попереджає про те, що діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації [4].

Згідно з нещодавнім аналізом, який провели ЮНІСЕФ та Координаційна група агентств ООН із протидії торгівлі людьми (ICAT), 28 відсотків виявлених жертв торгівлі людьми у всьому світі становлять діти. Щодо України експерти ЮНІСЕФ із захисту дітей вважають, що діти, ймовірно, становитимуть ще більшу частку потенційних жертв торгівлі людьми,

враховуючи, що вони представляють понад половину всіх біженців, які покинули країну станом на сьогодні [4].

Щодо ж небезпеки для молодих жінок, особливо яскравою є реакція багатьох китайських чоловіків, які, дізнавшись про війну в Україні та про вимушених переселенців, які поїхали до Європи, пропонували притулок для «молодих та незаміжніх українських дівчат» [3].

Зрозуміло, що пропозиція такого «притулку» не викликана гуманізмом та намаганням допомогти. А також не всі з таких пропозицій були жартом. На жаль, це показує відношення деяких членів суспільства до торгівлі людьми та, по суті, їх моральну відкритість щодо таких дій, сприймання людини як товару, бажання скористатися скрутною ситуацією цілої групи людей і т. д.

Але, звичайно, не можна забувати, що поодинокі чоловіки, які залишаються в Україні, також можуть ставати жертвами торговців людьми, особливо для примусової праці або для використанні їх в воєнних конфліктах по всьому світу.

Адже, 90% випадків торгівлі людьми – це трудова експлуатація, зокрема, рабство. При цьому дві третини постраждалих – чоловіки. Такі дані наводить Міжнародна організація з міграції (МОМ) [5].

У відповідь на це Представництво МОМ в Україні посилило роботу Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів 527, подовживши робочі години, а також подвоївши кількість консультантів.

МОМ також активізувала роботу на місцях щодо протидії торгівлі людьми, розробляючи цільові інформаційні листівки та плакати з правилами безпечного пересування під час війни, у тому числі для жінок і дівчат. Окрім широкого охоплення в Інтернеті, МОМ почала розповсюджувати понад 100 000 листівок, зокрема й у співпраці з партнерськими НУО, які надають послуги із захисту ВПО та постраждалого від конфлікту населення в десяти регіонах західної, південної та центральної України, у транспортних вузлах та приймальних центрах, а також у пунктах перетину кордону. Крім цього, інформацію щодо запобігання торгівлі людьми та роботу Національної гарячої лінії з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів 527 було поширено через офіційні соціальні мережі

Міністерства соціальної політики та Кабінету Міністрів України, а також на місцевому рівні. MOM заохочує медіа ділитися порадами щодо безпечних подорожей [2].

На жаль, хоча така активна робота й позитивно впливає на ситуацію з протидії торгівлі людьми, її результати все ще не можна назвати достатніми. На нашу думку, необхідно також покращити співпрацю з правозахисними органами країн, до яких тікають наші співгромадяни, що б дозволило зробити більш ефективною їх взаємодію та роботу, враховуючи підвищену небезпеку з торгівлі людьми під час воєнних дій. На жаль, дійсно, умови створені війною, є дуже зручними для різного роду злочинців, тому і для простих громадян, і для співробітників правоохоронних органів в такі часи потрібно бути максимально уважними та разом протидіяти таким злочинам.

Список використаних джерел

1. Протидія торгівлі людьми URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/poza-shkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення 18.05.2022).

2. Через війну Росії проти України зростають ризики торгівлі людьми <https://ukraine.un.org/uk/175247-cherez-viynu-rosiyi-proti-ukrayiny-zrostayut-ryzyky-torhivli-lyudmy-mom> (дата звернення 18.03.2022).

3. Chinese social media comments on Ukrainian women provoke backlash URL: <https://supchina.com/2022/02/24/some-chinese-men-express-their-hor-niness-for-potential-ukrainian-refugees-to-the-disgust-of-netizens/> (дата звернення 18.05.2022).

4. Діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації – ЮНІСЕФ URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation> (дата звернення 20.03.2022).

5. Безп'ятчук Ж. Українські чоловіки в рабстві: «Били кийками по голові» URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44533649> (дата звернення 18.05.2022).

Л. П. Брич,
завідувач науково-дослідної лабораторії,
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НЕДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ШЛЯХОМ ПРОВОКАЦІЙ І ПІДБУРЮВАННЯ, У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Заборона збирати докази шляхом провокацій і підбурювання прямо передбачена у ч. 3 ст. 271 чинного КПК України. Водночас, серед підстав, що визначають «недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини», перелічених у ст. 87 КПК України, провокації і підбурювання не вказані.

Збирання доказів шляхом провокацій і підбурювання було поширеною практикою органів досудового розслідування в період дії КПК України 1960 р. Незважаючи на те, що відповідна заборона у КПК України 1960 р. зафіксована не була, Верховний Суд України декларував свою правову позицію про недопустимість доказів, отриманих шляхом провокації, зокрема в узагальненні від 01 січня 2008 р. «Про практику розгляду судами справ про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів».

Одіозним прикладом є справа № 1-149 2011 р., у якій на підставі недопустимих, недостовірних доказів Ворошиловським районним судом м. Донецька було постановлено обвинувальний вирок від 18 квітня 2011 р. [1]. Ця кримінальна справа стала продовженням шаленого цькування, *ultima ratio* усунення з посади проукраїнського офіцера – начальника прикордонного поста «Успенка», який добросовісно виконував свій обов'язок на стратегічно важливій ділянці Державного кордону України. Підслідність цієї кримінальної справи, де серед обвинувачень фігурувала ч. 2 ст. 201 КК України, було визначено за прокуратурою Донецької області. Показово, що постановою про визначення підслідності цієї кримінальної справи від 28 квітня 2010 р. була підписана тодішнім заступником Генерального прокурора України Віктором Пшонкою.

Головним способом збирання доказів працівниками Макіївського ВБОЗ у цій справі стали фальсифікації. Крім фальсифікацій, процедура збирання доказів характеризувалась провокаціями у виді, так званої, «контрольованої поставки чаю» з території Російської Федерації поза пунктами пропуску через Державний кордон України. Це відображено у протоколі судового засідання. Зокрема, як стверджував у суді свідок – полковник ВБОЗ Б.С.В., так звана, «контрольована поставка чаю» була з самого початку і до кінця спланованою і здійсненою під його контролем акцією. А свідок П.Є.С. (завербований агент ВБОЗ) у судовому засіданні свідчив, що поки до нього не прийшли працівники Макіївського ВБОЗ, він розводив свиней і займатися контрабандою не мав наміру. Потім були сфабриковані документи про кілька перетинів Державного кордону України, здійснені П.Є.С. для перевезення контрабандних партій чаю, дати яких припадали на дні відпустки головного обвинуваченого у справі – начальника прикордонного поста «Успенка».

Свідченням того, що проблема збирання доказів шляхом провокацій і підбурювання органами досудового розслідування у кримінальних провадженнях в Україні не втрачає своєї актуальності й у період дії КПК України 2012 р. є чисельна кількість судових рішень суду касаційної інстанції. За запитом «провокації» за весь період діяльності Верховного Суду Єдиний державний реєстр судових рішень України (далі – ЄДРСР України) станом на 14 листопада 2021 р. показав 329 судових рішень, постановлених Касаційним Кримінальним Судом Верховного Суду як судом касаційної інстанції: 92 з 1 січня 2021 р, 95 – у 2020 р., 82 – у 2019 р., 60 – у 2018 р. І одне судове рішення Великої Палати Верховного Суду – Постанова від 16 січня 2019 р. [2].

За таким самим запитом – «провокації» – ЄДРСР України показав 42 рішення Верховного Суду України у кримінальних провадженнях, постановлених у період: з 27 червня 2006 по 07 вересня 2017 р.

Наведена динаміка не означає, що у період, який передував діяльності Верховного Суду як суду касаційної інстанції, провокацій було у 8,5 разів менше. Результатом збільшення кількості судових рішень найвищого в системі загальних судів

судового органу вважаю підвищення рівня кваліфікації адвокатів. Ознайомлення адвокатів з правовими позиціями ЄСПЛ щодо недопустимості доказів, отриманих шляхом провокацій і підбурювання, в тому числі завдяки великій кількості публікацій, проведенню заходів підвищення кваліфікації адвокатів, де висвітлюється відповідна тематика, надає їм можливість належно обґрунтовувати свою процесуальну позицію в цій частині.

З другого боку, наведена вище динаміка є ще одним свідченням очевидної потреби в підвищенні рівня кваліфікації та доброчесності працівників органів досудового розслідування в частині збирання доказів. Водночас, варто заакцентувати, що в жодному з виданих ЄДРСР України судових рішень Верховного Суду у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України [3; 4; 5; 6; 7; 8] суд касаційної інстанції не констатував отримання доказів шляхом провокацій і підбурювання. Більше того, у наведених провадженнях це питання не порушувалося стороною захисту у апеляційних та касаційних скаргах.

Визнання недопустимими доказів, отриманих шляхом провокацій і підбурювання є одним зі стандартів оцінки допустимості доказів, які демонструє у своїй практиці ЄСПЛ. Зміст цього стандарту не залежить від виду кримінальних правопорушень і не має особливостей щодо розслідування торгівлі людьми. В результаті узагальнення практики ЄСПЛ мною виділено складові цього стандарту [9]. Вивчення практики суду касаційної інстанції показує, що практика ККС ВС відповідає правовим позиціям ЄСПЛ в цій частині.

Особливу увагу ККС ВС приділяє розрізненню провокацій і підбурювання від правомірних негласних слідчих розшукових дій (далі – НСРД) за виробленими ЄСПЛ сутнісним (змістовним) і процедурним тестами. Критерії такого розрізнення: з чийого боку походила ініціатива, чи були у працівників органів досудового розслідування достатні перевірені підстави вважати, що особа вчиняє злочин, відображені у рішеннях ЄСПЛ у справах: «Банникова проти Росії» від 4.11.2010 р., п.п.37-65; «Матановіч проти Хорватії» від 4.04.2017 р., п.п. 123–135; «Раманускас проти Литви» No2» від 20.02.2018 р., п.п. 62–70 та інших. Перевіряючи матеріали кримінальних проваджень із застосуванням вказаних критеріїв суд касаційної

інстанції в багатьох з них встановив, що «органи досудового розслідування діяли в основному у пасивний спосіб і не провачували засудженого до вчинення злочину. Таким чином, негласні слідчі (розшукові) дії не призвели до підбурювання через призму прецедентної практики ЄСПЛ стосовно п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» [10; 11; 12; 13; 14, с.41]. У інших провадженнях був зроблений протилежний висновок. Так у своїй постанові ККС ВС підтримав позицію суду першої інстанції, який «розцінив дії заlegen- дованої особи як провокативні, адже матеріали кримінального провадження не містять жодних даних, які би свідчили, що саме ОСОБА_1 пропонував продаж психотропних речовин за епізодом від 7 серпня 2017 року, а за епізодом від 10 січня 2018 року свідок дав показання на підтвердження прояву своєї ініціативи щодо придбання у ОСОБА_1 психотропних речовин. Ці обставини обґрунтовано були розцінені місцевим судом як порушення вимог ч. 3 ст. 271 КПК України» [15].

Відповідно до правових позицій ЄСПЛ НСРД мають супроводжуватися належним контролем, найбільш доречним є судовий контроль (рішення ЄСПЛ у справах: «Мілінієне проти Литви» від 24 червня 2008 р.; «Матановіч проти Хорватії» від 4.04.2017, п. 124; «Раманаускас проти Литви» No2», п. 57 та інші). Так, у своїй постанові ККС ВС підтримав позицію суду першої інстанції, який «зазначив про неналежний контроль за заlegen- дованою особою за обома епізодами з моменту видачі йому грошових коштів до придбання речовини, а також після придбання і до передачі речовини правоохоронним органам. Крім цього, місцевий суд встановив недотримання органом досудового розслідування вимог ст. 252 КПК України щодо порядку фіксації ходу і результатів НСРД, зокрема незазначені у протоколах даних про технічні засоби фіксації та осіб, залучених до проведення відеоконтролю особи, а також несвоєчасне складання протоколів цих НСРД» [15].

Таким чином, суд касаційної інстанції ретельно перевіряє матеріали кримінальних проваджень, де здійснювалися НСРД на предмет відповідності їхнього здійснення стандарту недопустимості провокацій і підбурювання під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, порушення якого не може бути виправдане жодним суспільним інтересом.

Список використаних джерел

1. Приговор Ворошиловського районного суда г. Донецка от 18 апреля 2011 р. Дело № 1-149, 2011. Єдиний державний реєстр судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15271143>
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 р. у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/79298340>
3. Постанова Верховного Суду від 27 листопада 2018 р. Провадження № 51-10012 впс1. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78129843>.
4. Постанова Верховного Суду від 29 січня 2019 р. Провадження: № 51-10012 впс18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472778>.
5. Постанова Верховного Суду від 31 січня 2019 р. у справі № 161/10489/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616023>.
6. Постанова Верховного Суду від 26 вересня 2019 р. у справі № 461/11476/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84694512>.
7. Постанова Верховного Суду від 26 вересня 2019 р. у справі № 461/11476/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84694512>.
8. Постанова Верховного Суду від 02 листопада 2021 р. у справі № 750/5031/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100919043>.
9. Брич Л. Недопустимість доказів, отриманих шляхом провокацій і підбурювання як стандарт оцінки доказів у практиці ЄСПЛ. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 26 лютого 2021 року). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. 756 с. С. 347-349. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/07/4konferentsyia_ord_20211.pdf
10. Постанова Верховного Суду від 10 вересня 2019 року у справі № 161/14703/17 (провадження № 51-7096км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84344178>
11. Постанова Верховного Суду від 12 грудня 2019 року у справі № 750/7023/18 (провадження № 51-4690км19), URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86468632>;
12. Постанова Верховного Суду від 23 січня 2020 року у справі № 535/83/18 (провадження № 51-2010км19), URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87211898>
13. Постанова Верховного Суду від 22 серпня 2019 р. у справі № 629/4448/17 (провадження № 51-791 км 19).
14. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по травень 2020 року / упоряд. правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 46 с.
15. Постанова Верховного Суду від 30 вересня 2021 р. у справі № 556/450/18 (провадження № 51-4229км20).

G. Buciunas,
Doctor of Law Senior adviser on prosecution
(EUAM-Ukraine Lviv FO)
Associate Professor
(Vytautas Magnus university, Lithuania)
Associate Professor
(Public Security Academy at Mykolas Romeris university Lithuania)

TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS: REALITY, CHALLENGES AND PREVENTION

«Human trafficking is an open wound on the body of contemporary society, a scourge upon the body of Christ. It is a crime against humanity»¹. – Pope Francis

Trafficking in human beings is a global phenomenon. It happens in every part of the world, every region and even in every country. It continues to happen in the Europe, even European Union (hereinafter referred to as the «EU») too.

According to the latest available data, between 2017 and 2018, there were more than 14 000 registered victims within the European Union². In reality, The actual number is likely to be significantly higher as many victims remain undetected or information about such type of crime remains unreported to the law enforcement agencies. According to official statistics the majority of the victims in the EU are women and girls trafficked for sexual exploitation. Almost every fourth victim of trafficking in the EU is a child. The United Nations (hereinafter referred to as the «UN») Convention on the Rights of the Child adopted 20 November 1989 by General Assembly resolution 44/25 states «... *that the family, as the fundamental group of society and the natural environment for the growth and well-being of all its members and particularly children,*

¹ 11 Inspiring Quotes on Human Trafficking, Slavery, and Justice. <https://theexodusroad.com/eleven-inspiring-quotes-on-human-trafficking-slavery-and-justice/>

² All EU-27 level data on victims in the document concerns years 2017 and 2018. Source: Data Collection on Trafficking in Human beings in the EU (2020); COM (2020) 661 final, 20.10.2020.

should be afforded the necessary protection and assistance so that it can fully assume its responsibilities within the community»³.

According to above mentioned Convention's article 1 *«a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier.»⁴* On September 27, 1991, the norms of the UN Convention on the Rights of the Child came into force after its ratification at the Verkhovna Rada (Parliament) of Ukraine and according to Article 9 of the Constitution of Ukraine *«International treaties that are in force, agreed to be binding by the Verkhovna Rada of Ukraine, are part of the national legislation of Ukraine as part of the legislation of Ukraine.»⁵*

After Russia started its brutal invasion to Ukraine on February 24, 2022, estimated 7.7 million people had been displaced within the country by 21 April 2022 and over 6.55 million refugees left their homes in Ukraine and headed toward other countries. Most of them fled to Poland. The UN says that as of 20 May 2022:

Poland has taken in 3,463,320 refugees;

Romania 943,015 (as of 19 May);

Russia 887,651 (19 May);

Hungary 633,219;

Moldova 468,998;

Slovakia 435,660;

Belarus 27,308 (12 May).⁶

According to the UN Refugee Agency (hereinafter referred to as the «UNHCR»), some 7.7 million Ukrainians remain displaced inside of their home country, while another 13 million are estimated to be stranded in affected areas and unable to leave because of security risks. Of those who have been forced to flee their homes, 90% are women and children.⁷

³ Convention on the rights of the child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

⁴ Convention on the rights of the child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.

⁵ Constitution of Ukraine. <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>

⁶ How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? <https://www.bbc.com/news/world-60555472>

⁷ The U.N. now projects more than 8 million people will flee Ukraine as refugees. <https://www.npr.org/2022/04/26/1094796253/ukraine-russia-refugees>

A month since Russia invaded Ukraine, 4.3 million children – more than half of the country's estimated 7.5 million child population – have been displaced, the UN Children's Fund (hereinafter referred to as the «UNICEF») states.⁸

Studies on the post-conflicts and post-wars history, reports of law enforcement agencies, international organizations, non-governmental organizations (hereinafter referred to as the «NGO»), case-laws alert civil communities around the World on rapid emergence a new threat to the stability in a state, or even for whole region – an organized crime. The scientists from different sciences try to explain social phenomenon – the organized crime by using different approaches. For example, enterprise theory explains, that organized crime exists because *«legitimate markets leave many customers and potential customers unsatisfied. High demand for a particular good or service (e.g. drugs, prostitution, arms, slaves), low levels of risk detection and high profits lead to a conducive environment for entrepreneurial criminal groups to enter the market and profit by supplying those goods and services. although majority of them agreed regarding the main feature of organized crime.»*⁹ Also, some other theories on organized crime emphasized one important characteristic of organized crime – driven for profit.

A portfolio of organized crime consists from different illegal sources. The organized crime activity varies across countries, regions, even within the country by crime-types, nature of its organization, sources of illegal incomes. It is important to know not only the general elements of organized crime, but also to understand how it manifests in different locations and criminal contexts. According to the United Nations Office on Drugs and Crime (hereinafter referred to as the «UNDOC»), world's most lucrative criminal activities are: drug trafficking and human trafficking. Victims of human trafficking have been found in at least 137 countries.¹⁰

⁸ One month of war leaves more than half of Ukraine's children displaced. <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114592>

⁹ Smith (1980). «Paragons, Pariahs, and Pirates: A Spectrum-Based Theory of Enterprise». *Crime and Delinquency*. 26 (3): 358–386.

¹⁰ Organized crime: World's most lucrative criminal activities. <https://www.cnbc.com/2013/08/09/Organized-crime:-Worlds-most-lucrative-criminal-activities.html>

Also the Interpol, the Europol, law enforcement agencies from different countries, regions and other international organizations/agencies provide a lot of information on different forms of trafficking in human beings to the world's community. For example, the European Border and Coast Guard Agency (hereinafter referred to as the «Frontex») states in the risk analysis report that *«Trafficking in human beings (THB) is currently one of the most profitable forms of organised crime, generating billions of euros for traffickers. Europe, which comprises some of the wealthiest nations in the world, has long been an important market for the exploitation of victims, particularly through sexual exploitation, forced labour, exploitation of criminal activities, begging and illegal adoption.»*¹¹

The author of this paper would like to pay attention into two forms of trafficking in human: trafficking for forced criminal activities and trafficking in women for sexual exploitation.

Organized crime groups and youth violence continue to be a big problem across the world today. Children and young people are continuously being exploited by organized crime groups to participate in criminal activities. There are many reasons why young people join to an organized crime. Some of the most common reasons relate to the desire to fit in with a group, a desire of being respected and gaining status, to feel more powerful, to have money.

The factors which push children, young people for joining into organized crime activity may be divided into categories of: individual, family, social and environmental factors. The individual risk factors include learning difficulties and exclusion from school/education institution, mental health issues, low self-esteem, aggressive behaviour, emotional distress, and involvement with alcohol and/or drugs. Family risk factors involve problems at home such as neglect or abuse, drug or alcohol abuse, prevailing criminal culture inside the family, economic problems etc. The social risk factors include friends that are connected to a criminal environment, lifestyle the leaders of organized crime, possibility to be rich in very short period of time, lack of being involved in any activities in the spare time etc. And the last but not the least the environment, namely living in an area with high rate of poverty,

¹¹ Risk analysis for 2018. P. 37, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf

unemployment, social inequality, high rate of criminality in the area of living.

Also COVID-19 affects youth behavior. Due to the pandemic, many people have lost their job, unemployment and poverty rates are rising. Children, young people experience a significant drop in income due to their parents becoming unemployed. Russian aggression against Ukraine is the additional factor that affects population of Ukraine including children. As poverty is a risk factor, this means that more and more children, young people and women could become vulnerable to being targeted by an organized crime groups. It makes easier for leaders of organized crime groups to recruit and exploit children and young people, as the COVID-19 and later in 2022 Russian military brutal aggression against Ukraine makes socially vulnerable parts of society: children, young people, women, people with limited mobility and mental health issues more vulnerable and the same time very attractive target for organized crime. Negative thoughts, losses of family members during Russian aggression, feeling being unsecure bring uncertainty about the future amongst some part of Ukrainians.

The many forms of social activities have become limited in some areas of Ukraine or even in some regions highly affected by war not accessible at all. Many programmes and projects dedicated to combat youth delinquency lost their funding's due to the Russian aggression.

Vulnerable children are at increasing risk of being criminally exploited but police forces and other agencies in many countries often lack the training and skills to effectively protect them,¹² some states don't have any strategy and action plan how to deal with this issues.

Organised crime is an increasingly dynamic social phenomenon that requires non traditional approach from a state institutions side, well prepared national and regional strategies on protection of children, young people and other socially vulnerable groups of society from exploitation in criminal activity by organized crime. The most recognized form of child criminal exploitation or involvement into criminal activity is where children are coerced or

¹² Exploited and criminalized. <https://www.barnardos.org.uk/sites/default/files/2021-10/Exploited%20and%20Criminalised%20report.pdf>

convinced to carry drugs, weapons, explosive material from one area to another. However, children criminal exploitation can take other forms, which could be topic for a separate research.

According to Europol's report *«victimization of children occurs also on the streets as well as inside reception centres of many EU Member States as regular media reports detail, from entry to destination countries. Media have described foreign children being sexually exploited. Unaccompanied minors become victims of sexual abuse, forced to commit a range of criminal activities, including drug trafficking and property crime.»*¹³

Nowadays, the biggest issue for the stability in Ukraine, in Europe is going to be activity of organized crime groups, terrorist organization aiming to smuggle weapons, other military ammunition from the territory of Ukraine through the border with other EU Members States and Moldova into Europe, other continents. The head of Europol Catherine De Bolle, Europe's policing agency, warned on possible threats to Europe's security from the Russia-Ukraine war, *saying both jihadists and right-wing terrorists have traveled to Ukraine*. These Catherine De Bolle's remarks came at a regional conference titled **«Police Chiefs Combating Organized Crime: Challenges and Support»** held in North Macedonia's capital Skopje on May 2022. The head of the Europol states that ... *«there may also be a threat of terrorist activity in the EU. Foreign fighters are already going to the war zone. Some of them may eventually become radicalized and return to the EU, posing a public safety threat. The SIS (Schengen Information System) and our databases confirm the travel of both jihadists and right-wing terrorists (to Ukraine)»*.¹⁴ Migrant crisis in 2014-2015, Balkan wars experience provides a lot of examples when organized crime used children to deliver drugs, weapons from one point to another.

The author of this paper would like to present his vision and ideas on a prevention policy targeting organized crime in Ukraine.

¹³ Situation report criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union. 2018. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/23-11_report_child_trafficking.pdf

¹⁴ Europol warns of dangers to Europe's security from Russia-Ukraine war. <https://www.aa.com.tr/en/europe/europol-warns-of-dangers-to-europe-s-security-from-russia-ukraine-war/2580554>

It should be a comprehensive holistic approach that aims to create an effective mechanism that prevents vulnerable social groups from becoming a target by organized crime for sexual exploitation and involvement into criminal activity, namely the trafficking of drugs, weapons, and explosives. Each form of criminal activity has many common features and at the same time it has its own peculiarities and the same time it (peculiarities, common characteristic of involvement into criminal activity for trafficking weapons, drugs) could be entry points, cornerstones in construction of a concept, a strategy and action plans aiming at counteracting organized crime activities.

Firstly, identification of the areas with the highest level of probability to obtain/acquire weapons. For example, Kyiv, Sumy, Luhansk etc. regions are mostly affected by the Russian aggression where a lot of weapons, explosive materials, and other military equipment are abandoned on the fields of fights and the mentioned stuff is much more accessible than in the regions which were not battlefields. For example, Zakarpattia region.

So, based on rate of possibility to access to weapons, different tools and measures, legal status of some territories should be in place. It allows for police and military to allocate sufficient material, financial and human resources in given areas based on the concentration of abandoned weapons, distribute allocated the resources properly and efficiently for the detection and collection of weapons and other military ammunition and effectively control movement of persons, vehicles, trucks within some areas of the region or in the entire region.

Secondly, conduct preliminary evaluation/assessment on the damaged infrastructure and buildings in each level of administrative divisions in Ukraine: oblast (region), raion (district), and council (city, settlement, and village). Based on the results of the assessment, to arrange reconstructions in the spots. It creates workplaces for many people, especially those who have lived in areas affected by war, and at the same time decrease the rate of poverty.

Thirdly, education institutions in close cooperation with local and regional authorities, as well as NGOs have to collect all available and accessible information about children, others parts of vulnerable social groups living in given administrative units and

compare the collected data with the data on the volume of children in a given administrative unit before the Russian invasion into territory of Ukraine.

Fourth, identify other people who can fall into socially vulnerable groups due to consequences of the war.

Fifth, based on collected, analyzed and systemized data from different sources and different players on vulnerable persons, the highest priority should be granted to children from the families with low income, drug and alcohol abusing families, homeless children, etc.

Sixth, based on the collected data, state institutions, private businesses, and charity organizations should take actions to support vulnerable social groups by providing them with financial, psychological, and medical support, also in obtaining new profession, in offering jobs.

Seventh, national and regional lawmakers should adopt new laws or amend existing laws in force with the provisions on prevention activities against organized crime. Priority should be given to an administrative approach to tackling organized crime, prevention activity through different communication channels targeting different target audiences.

Eight, to set up effective cooperation mechanisms between the state social care institutions and representatives from civil society, NGOs.

Ninth, the above mentioned step could be successful if the fight against corruption is going to be in place. Two social phenomena, corruption and organized crime, are closely intertwined and failure to cope with one threat (corruption) will significantly affect another national threat (organized crime).

Learned lessons from practice in formation of the state policy in the field of prevention of trafficking in human beings in other countries must be taken into account. It is also crucial to raise awareness on reasons and factors which contribute to children and youth joining organized crime for the commission of crimes.

References

1. 11 Inspiring Quotes on Human Trafficking, Slavery, and Justice. <https://theexodusroad.com/eleven-inspiring-quotes-on-human-trafficking-slavery-and-justice/>

2. All EU-27 level data on victims in the document concerns years 2017 and 2018. Source: Data Collection on Trafficking in Human beings in the EU (2020); COM(2020) 661 final, 20.10.2020.

3. Convention on the rights of the child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

4. Convention on the rights of the child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>.

5. Constitution of Ukraine. <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>

6. How many Ukrainians have fled their homes and where have they gone? <https://www.bbc.com/news/world-60555472>

7. The U.N. now projects more than 8 million people will flee Ukraine as refugees. <https://www.npr.org/2022/04/26/1094796253/ukraine-russia-refugees>

8. One month of war leaves more than half of Ukraine's children displaced. <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114592>

9. Smith (1980). «Paragons, Pariahs, and Pirates: A Spectrum-Based Theory of Enterprise». *Crime and Delinquency*. 26 (3): 358–386.

10. Organized crime: World's most lucrative criminal activities. <https://www.cnn.com/2013/08/09/Organized-crime:-Worlds-most-lucrative-criminal-activities.html>

11. Risk analysis for 2018. P. 37, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf

12. Exploited and criminalized. <https://www.barnardos.org.uk/sites/default/files/2021-10/Exploited%20and%20Criminalised%20report.pdf>

13. Situation report criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union. 2018. https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/23-11_report_child_trafficking.pdf

14. Europol warns of dangers to Europe's security from Russia-Ukraine war. <https://www.aa.com.tr/en/europe/europol-warns-of-dangers-to-europe-s-security-from-russia-ukraine-war/2580554>

Т. С. Веселовська,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
(Львівський державний університет
внутрішніх справ);

А. В. Мовчан,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ТА ПРИПИНЕННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННОЮ МІГРАЦІЄЮ

Оперативні підрозділи Національної поліції виявляють і припиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми і незаконною міграцією, які становлять собою об'єктивну реальність з різноманітними і прихованими від безпосереднього сприйняття закономірностями. Таке положення обумовлює необхідність проведення відповідних організаційно-тактичних заходів, що виконуються працівниками оперативних, слідчих та інших підрозділів поліції з використанням досягнень науки, техніки і передового досвіду.

Загалом боротьба зі злочинністю являє собою цілеспрямовану діяльність відповідних підрозділів органів Національної поліції. Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) призначена для вирішення завдань щодо виявлення, припинення, попередження та розкриття кримінальних правопорушень і розшуку злочинців, що переховуються, а також осіб, які безвісно відсутні. Тому кожний оперативно-розшуковий підрозділ і кожний його працівник мають діяти так, щоб забезпечити успішне вирішення як загальних, так і конкретних завдань боротьби з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з торгівлею людьми і незаконною міграцією. Формування цих завдань, визначення шляхів і засобів їх виконання оперативними підрозділами має бути забезпечено спеціальними організаційними заходами.

Практика проведення оперативно-технічних заходів оперативними підрозділами Національної поліції свідчить,

що якість, повнота виявлення і фіксації фактичних даних, які мають значення для попередження і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми і незаконною міграцією, насамперед залежить від правильної організації їх одержання технічними засобами. Поряд з цим, удосконалення процесу здійснення зазначених оперативно-технічних заходів оперативними підрозділами припускає, у першу чергу, підвищення рівня організаційних основ, форм і методів їх роботи [1, с. 107].

Ю. Ю. Орлов визначив оперативно-технічні засоби як технічні засоби, що мають специфічні конструктивні ознаки або властивості, які вказують на їх призначення для застосування в ОРД (зокрема, на їх призначення для негласного отримання інформації) [2, с. 41].

Водночас Хараберюш І. Ф. і Хараберюш О. І. під оперативною технікою розуміють спеціальну техніку, яка використовується в ОРД правоохоронних органів щодо протидії злочинності, тобто сукупність технічних, програмно-технічних та програмних засобів, автоматизованих систем, спеціальних пристроїв, речовин та науково обґрунтованих тактичних прийомів та способів, що використовуються правоохоронними органами із суворим дотриманням законності з метою виконання завдань ОРД. До оперативно-технічних засобів, за аналогією засобів спеціальної техніки, відносяться технічні, програмно-технічні та програмні засоби, автоматизовані системи, спеціальні пристрої, речовини [3, с. 29].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) слідчий, прокурор та уповноважені оперативні підрозділи мають право використовувати:

1) технічні засоби проникнення до публічно недоступних місць; технічні засоби аудіо- і відеоконтролю; технічні засоби зняття інформації з транспортних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем; засоби фотографування, відео- та звукозапису; технічні засоби встановлення місцезнаходження конкретних матеріальних об'єктів; технічні засоби зв'язку, оптичні прилади, транспортні засоби;

2) засоби забезпечення негласності (конспірації), а саме: засоби маскування – матеріальні знаряддя для зміни зовнішнього вигляду суб'єктів НСРД, їх апаратури, обладнання, приміщень й транспорту;

засоби прикриття – письмова та усна дезінформація (у тому числі документи) щодо суб'єктів НСРД, їх дій, апаратури, обладнання, приміщень й транспорту;

3) попередньо ідентифіковані (помічені) засоби - засоби, що в процесі НСРД мають виконувати функцію певних матеріальних об'єктів чи юридичних утворень (підприємств, установ, організацій), пов'язаних із вчиненням злочину;

4) комп'ютерні та інші бази даних, в тому числі автоматизовані інформаційні системи оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;

5) розвідувальні комп'ютерні програми [4, с. 156–157].

Проаналізувавши зазначене вище та практику діяльності оперативних підрозділів Національної поліції, можна зробити висновок, що для виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми і незаконною міграцією, можуть застосовуватись різні оперативно-технічні засоби, що у результаті має сприяти успішній протидії цим правопорушенням.

Як зазначено на офіційному вебсайті Державної прикордонної служби, проблеми торгівлі людьми та нелегальної міграції залишаються актуальними для України. Незаконне перетинання кордону не припинилося навіть в період, коли більшість країн через пандемію ввели карантин. Крім того, в умовах російсько-української війни фіксуються непоодинокі випадки незаконного переправлення через державний кордон України чоловіків призовного віку [5].

Тому доцільно приділити більше уваги питанням розроблення, експлуатації, технічного обслуговування, контролю і оцінки технологій, що використовуються спеціалістами і практиками в боротьбі з торгівлею людьми і нелегальною міграцією. Використання спеціалізованих інформаційних технологій та мереж дасть поштовх до розроблення нових концепцій у сфері протидії торгівлі людьми і незаконної міграції [6, с. 104].

Отже, оперативно-технічні засоби є одними із найважливіших складових комплексу заходів, що сприяють фіксації та виявленню кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми і незаконною міграцією. Їх застосування

при виявленні та припинення зазначених правопорушень базується на сучасних досягненнях науки і техніки та розширенні можливостей їх використання в процесі розслідування кримінальних правопорушень. Однак, їх обсяг і якість, здебільшого, не задовольняють потреби практики.

Список використаних джерел

1. Філіпенко Н. Є. Сучасна система організації проведення оперативно-технічних заходів оперативними підрозділами ОВС. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Спец. випуск*. Ч. 1. 2008. С. 107–114.
2. Орлов Ю. Ю. Застосування оперативної техніки в оперативно-розшуковій діяльності міліції (теорія і практика) : монографія. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 559 с.
3. Хараберюш І. Ф., Хараберюш О. І. Умови використання оперативної техніки щодо протидії злочинам. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції ДДУВС* (15–16.10.2015). 2015. С. 28–31.
4. Грібов М. Л. Засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 152–158.
5. 1300 незаконних мігрантів та понад 22 тисячі порушників правил перебування в Україні – прикордонний рік у цифрах. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/>.
6. Огірко О. І. Використання інформаційних технологій для протидії торгівлі людьми. *Сучасні механізми протидії торгівлі людьми : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (4 грудня 2020 року). ЛьвДУВС. 2020. С. 104–106.

Ю. А. Волкова,

професор кафедри адміністративного та фінансового права,
доктор юридичних наук, професор
(Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана)

ПРОТИДІЯ ТРАФІКІНГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Серед найважливіших прав людини, закріплених практично всіма міжнародно-правовими документами в галузі прав людини, а також Конституцією України, є право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно пересуватися,

вибирати місце перебування і проживання, свобода праці та іншої незабороненої законом діяльності.

Трафікінг є однією з найжорстокіших форм порушення прав людини в сучасному світі. Не зважаючи на те, що багато людей знають про проблему трафікінгу – з повідомлень у пресі, соціальної реклами на телебаченні, біг-бордів, але мало хто усвідомлює її масштаби, а тим більше може припустити, що це станеться саме з ним.

Проблема протидії та запобігання трафікінгу у світі наразі надзвичайно актуальна. Варто зазначити, що з проміж інших на цю проблему звернув особливу увагу Папа Франциск. Так, понтифік зазначив: «ініціативи, спрямовані на подолання торгівлі людьми, в досягнення своєї конкретної цілі, якою є руйнування злочинних мереж, повинні дедалі більше брати до уваги якнайширші суміжні сектори, як, наприклад, відповідальне використання технологій та засобів комунікації, не говорячи про вивчення моральних наслідків моделей економічного зростання, які віддають перевагу прибуткам, а не людській особі».

Так само, понтифік зазначив: «навіть якщо ми намагаємося ігнорувати його, рабство – це не щось із минулих часів. Перед обличчям цієї трагічної реальності не можна вмивати руки, якщо не хочемо певною мірою ставати співниками цього злочину проти людяності». «Не можна ігнорувати того, що сьогодні в світі є рабство – таке саме, а може, навіть більше, ніж у минулому», – підкреслив Його Святість.

Нажаль ця проблема не тільки не оминула українське суспільство, а й посилилась у зв'язку із війною. Саме через війну жінки та діти були змушені покинути Україну та виїхати до сусідніх країн, де стикнулися з ризиками торгівлі людьми. Водночас чоловіки, що залишаються всередині країни, внаслідок війни втрачають роботу і доходи. Крім того недостатні можливості щодо забезпечення головних потреб внутрішньо переміщених осіб, біженців та постраждалих від війни осіб призведуть до зростання ризиків.

ЮНІСЕФ вказує, що люди, а особливо діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації. Торговці людьми часто прагнуть скористатися хаосом, що виникає в результаті великомасштабних

переміщень населення. Оскільки з 24 лютого понад 1,5 мільйона дітей виїхали з України як біженці, а також численні діти стали вимушеними переселенцями через насильство всередині країни, загроза, з якою вони стикаються, є реальною, і вона зростає.

«Війна в Україні спричиняє масові переміщення населення та потоки біженців – умови, які можуть призвести до значного сплеску торгівлі людьми, – зазначила Афшан Хан, Регіональна директорка ЮНІСЕФ у країнах Європи та Центральної Азії. – Діти, які змушені були залишити свої домівки, особливо беззахисні через розділення родин перед небезпекою торгівлі людьми та експлуатації. Необхідно, щоб уряди країн регіону зробили крок вперед та вжили заходів щодо забезпечення їхньої безпеки».

Діти без опікунів – це особливо вразлива група для трафікінгу та експлуатації. Зокрема за офіційними даними ЮНІСЕФ понад 500 дітей без супроводу виявлено під час перетину кордону з України до Румунії тільки за перші два тижні з початку війни. Утім справжня кількість дітей, які покинули Україну без супроводу чи окремо від своїх опікунів, ймовірно, набагато вища, оскільки перетин кордону був можливий навіть без документів, які посвідчували особу та підтверджували дозвіл на вивіз дитини з України.

У Кримінальному Кодексі України поняття трафікінгу відсутнє, проте в країнах, які приєдналися до конвенцій Ради Європи і ООН під трафікінгом розуміють: «здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання осіб шляхом погрози фізичного насильства або інших форм примусу».

По суті трафікінг – сучасне рабство, коли злочинець отримує вигоду, змушуючи жертву працювати на нього, зокрема, займатися проституцією або жебрацтвом. Крім того, до поняття трафікінгу входить викрадення людей з метою вилучення у них органів. В Україні з 1991 року жертвами трафікінгу стали майже 260 тисяч осіб, зазначають у Міжнародній організації з міграції (МОМ).

Хоча Голова представництва МОМ в Україні доктор Томас Лотар Вайсі відзначає значний прогрес України в протидії торгівлі людьми, проте директор офісу підтримки демократії

та врядування регіонального офісу USAID в Україні та Білорусі Томас Вайт звертає увагу на те, що в нашій державі дуже мало винних у цьому злочині ув'язнюють. «Україна відстає в тому, щоб ті, хто займається торгівлею людьми, відповідали за свої злочини», – наголосив Вайт.

Доцільно підкреслити, що трафікінг є «унікальним» злочином в тому аспекті, що в більшості випадків постраждалу (потерпілу) особу треба виявляти, організовуючи цілий процес з відповідними умовами. Рівень самоідентифікації жертв цієї категорії злочинів (коли жертви усвідомлюють, що стосовно них учинено злочин і вимагають захисту їхніх прав та свобод) є надзвичайно низьким. У випадках з дітьми, які постраждали від трафікінгу, це – поодинокі випадки.

З огляду на вищезазначене виявлення осіб, які ймовірно стали жертвами трафікінгу, становить неабияку важливість. У зв'язку з цим доцільно навести офіційні данні, надані Представництвом МОМ в Україні. Так, із січня до червня 2018 року виявило і надало допомогу 582 особам, які постраждали від трафікінгу та піддалися трудовій та сексуальній експлуатації в 23 країнах, зокрема протягом цього періоду поліція виявила майже 190 злочинів у цій сфері. Проте вже протягом січня-лютого 2019 року від трафікінгу вже постраждало більше 70 осіб. Із січня по червень 2020 року Представництво МОМ в Україні ідентифікувало понад 800 постраждалих від торгівлі людьми та надало їм допомогу. Зростання статистики на 40% порівняно з першою половиною 2019 року вражає. Серед постраждалих, ідентифікованих МОМ в Україні, переважають чоловіки (71%). Наприклад, переважна більшість (97%) постраждалих, виявлених у першій половині 2020 року, були продані з метою трудової експлуатації.

Згідно з даними ООН станом на 18 березня 2022 року, понад 3 мільйони осіб були змушені виїхати з України до сусідніх держав, включно зі 162 000 громадян третіх країн. Принаймні 1,9 мільйона осіб зазнали переміщення всередині країни. Вони критично потребують гуманітарної допомоги та захисту.

У 2021 році Представництво МОМ в Україні ідентифікувало і надало допомогу понад тисячі постраждалих від торгівлі людьми – чоловікам, жінкам і дітям. Ця кількість – лише верхівка айсбергу, адже багатьох постраждалих від торгівлі

людьми не вдається ідентифікувати, тож вони не отримують допомоги. За даними опитування, проведеного МОМ, у 2019–2021 роках від торгівлі людьми постраждало 46 000 українців. Минулого року 18% опитаних МОМ респондентів зазначили, що готові прийняти неофіційну і ризиковану пропозицію роботи за кордоном, а третина були готові зробити це в Україні.

За оцінками Міжнародної організації праці, загалом у світі жертвами примусової праці стали 21 мільйон людей. У доповіді Управління ООН з питань наркотиків та злочинності йдеться, що 71% жертв трафікінгу – діти та жінки (приблизно кожна третя жертва торгівлі людьми у світі – неповнолітня).

Таку ситуацію зумовлює бідність, соціальне сирітство, гендерна дискримінація та сьогодні ще й війна. Для України вже не новою, проте, чисельною групою ризику є вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту, яка наразі збільшилася порівняно з 2014 роком. За даними Міністерства соціальної політики України через війну, невизначеність перспектив щодо подальшого влаштування, побутові труднощі та брак ресурсів (зокрема, фінансових), такі люди є особливо вразливими та схильними до прийняття сумнівних пропозицій вербувальників.

Крім того, деякі переселенці намагаються отримати притулок за кордоном, але брак знань щодо вимог міжнародного та внутрішнього законодавства інших країн щодо статусу біженця або шукача притулку робить їх легкою здобиччю для шахраїв і, що небезпечніше, – для трафікерів – тих, хто задіяний у злочинному бізнесі: агенти-вербувальники, які заманюють жертв брехливими обіцянками, працівники фірм із фіктивного працевлаштування, перевізники та кур'єри, продавці й покупці «живого товару» тощо.

Підсумовуючи, доцільно вказати, що під час воєнного стану проблема трафікінгу залишається чи не першочерговою, вона є загрозливою у зв'язку зі зростаючими економічними проблемами, погіршуючимся станом ринку праці, значним рівнем безробіття і низьким рівнем життя населення, що спонукає громадян України шукати «кращої долі», а відповідно наражатися на небезпеку.

С. О. Ганаба,
професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
доктор філософських наук, професор,
*(Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: СИНЕРГІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Індикатором рівня розбудови демократичного громадянського суспільства є свобода людини, й як результат наявність чітких, прозорих, правових механізмів її взаємин із суспільством та державними інституціями. Ілюстрацією таких відносин може слугувати відомий вислів І. Канта: «Людина завжди мета, й ніколи не засіб». Ідея людини як мети й центру будь-якого політичного дискурсу демонструє головні цінності сучасного цивілізованого світу, а саме: права людини на життя, свободу, вільне пересування, свободу думки й віросповідання та інші загальнолюдські права й цінності. Водночас, посягання чи нівелювання прав людини розцінюються міжнародним та національними законодавства більшості країн як посягання на національну безпеку держави, оскільки цей факт засвідчує загрозу усім демократичним досягненням суспільства.

Варто зазначити, що для України забезпечення прав та свобод людини є критично важливим елементом забезпечення розбудови незалежного демократичного громадянського суспільства. Забезпечення недоторканості особи – одна з головних функцій держави. Вона набуває своєї релевантності й актуальності в умовах війни. Як результат актуалізація вивчення джерел й чинників, які зумовлюють проблеми забезпечення прав та свобод людини.

Однією із таких проблем, яка не втрачає актуальності є проблема торгівлі людьми. Актуальність й важливість цієї проблематики безапеляційно засвідчує статистика. Так, у сучасному світі за даними ООН близько 12 млн людей у всьому світі живуть у рабстві. Однак експерти рахують, що це лише верхівка айсберга. За їх підрахунками ця цифра в рази більша

й вона у дослідженнях корелюється від 50 до 200 мільйонів людей, що живуть нині (2/3 складають жінки й діти) [1]. Причиною цієї ситуації, яка у сучасному цивілізаційному світі набуває, на жаль, тенденції до поглиблення є низка соціально-економічних факторів. Насамперед, торгівля людьми стає все більш прибутковим явищем. У наш час, це величезна злочинна індустрія у світі. Для цієї злочинної діяльності не існує кордонів чи вікових обмежень, обмежень за статтю, соціальним статусом й освіти. На думку дослідників та фахівців-практиків, вона є другою за прибутковістю злочинною діяльністю, після торгівлі наркотиками. Рада Європи констатує «Торгівля людьми досягла масштабів епідемії за останні десять років, з річним глобальним ринком близько 42, 5 млрд доларів США» [1]. Небезпечна природа цієї проблеми криється у відомому міркуванні: «Брудних грошей ніколи не буває вдосталь». І як результат, коли долаються одні соціальні прояви та форми цієї проблеми, виникають й стрімко набувають оборотів інші. Тому, коли статистика стверджує про зменшення одних форм злочинної діяльності, які ґрунтуються на торгівлі людьми, набувають розвитку нові. Отож, мова може йти радше про перформатування злочинних підходів до злочинної діяльності, а ніж її викорінення. Так, якщо до 2007 року більшість випадків торгівлі людьми були пов'язані із сексуальною експлуатацією, то нині набуває актуальності проблема торгівлі людьми пов'язана із трудовою експлуатацією. З огляду на статистичні дані, ця проблема набула статусу й виміру глобальної й інтерсоціальної, тобто такої, що негативно впливає на суспільний устрій, економічну й політичну стабільність багатьох держав і цілих міжнародних регіонів й тому, безумовно вийшла за межі традиційно соціальної, кримінальної, правової, економічної й медичної проблематики. Вона все більше проникла у сферу міжнародної політики й є нагальною проблемою багатосторонніх міжнародних відносин. Як результат, її вирішення потребує комплексного підходу, який ґрунтується на синергії міжнародного й національного законодавства. Врахування у національних законодавствах міжнародних підходів й практик, а й навпаки, аналіз одиничних прецедентів й практик, які в умовах складного й нестійкого світу можуть набути масштабу глобальних викликів та небезпек.

Наступною заувагою, яка може бути продуктивною у вдосконаленні законодавства та вирішенні проблеми торгівлі людьми як глобальної, є розуміння її комплексного характеру. Йдеться про те, що джерела й чинники цього явища є різноманітними, що засвідчує її складну та розмаїту соціальну природу. Збільшення жертв торгівлі людьми спричиняють чимало чинників: зокрема, бідність, привабливість уявного кращого життя за кордоном, організована злочинність та незахищеність від неї; насильство проти жінок та дітей, дискримінація жінок, політична нестабільність, збройні конфлікти тощо.

Тому спрощення й схематизація причин виникнення, проявів, особливостей та наслідків торгівлі людьми є причиною суттєвих недоліків. Боротьба з торгівлею людьми має мати комплексний характер, включати заходи медичного, інформаційного, правового, соціального контролю. Важливими є механізми їх реалізації на інституційному рівні. Підґрунтям спільного інституційного механізму протидії торгівлі людьми може бути створення та функціонування державних механізмів протидії, які повинні передбачати багатопрофільність та міжвідомчість, створюватися на урядовому рівні та включати: попередження торгівлі людьми і боротьба з нею; захист та допомога жертвам торгівлі людьми; заохочення співробітництва між учасниками-державами у досягненні цих засад. Ця проблема може ефективно вирішуватися лише завдяки скоординованим діям усієї міжнародної спільноти, а не окремих держав. Заходи протидії та попередження торгівлі людьми мають ґрунтуватися на комплексному підході та реалізовуватися шляхом консолідації зусиль урядових структур, міжнародних організацій тощо.

Попередження торгівлі ґрунтується на таких принципах: зменшення уразливості потенційних жертв шляхом соціально-економічного розвитку суспільства; зменшення попиту на послуги осіб, які стали жертвами торгівлі людьми; забезпечення гендерної рівності; впровадження загальної освіти для всіх; прикордонний контроль; попередження корупції серед посадових осіб тощо. Йдеться про необхідність глибинного соціологічного аналізу природи цього протиправного явища, проведення багатопрофільного моніторингу його поширення

й зміни форм, його зв'язку із соціально-економічними, культурними, історичними та іншими чинниками розвитку певного суспільства й відповідно розроблення й зокрема на правовому рівні та проведення величезної превентивної, просвітницької роботи. Мова йде про попередження й підвищення рівня суспільної культури, культивування у суспільстві загальнолюдських цінностей, морально-етичних орієнтирів, усього того, що робить людину людяною. Тобто йдеться про моральне оздоровлення суспільства й як наслідок попередження торгівлі людьми.

Отож, складна соціальна проблема потребує розуміння у її складності й варіативності й відповідно комплексу різних заходів у її подоланні та попередженні. Варто зазначити, що Україна протягом всієї незалежності прагнула бути цивілізованою державою з комфортним і безпечним життям для своїх громадян. З цієї метою влада в нашій країні ратифікувала міжнародні договори й приймала низку законів, які як і у довоєнний період, так і під час військового стану суттєво знижують рівень правопорушень у сфері торгівлі людьми. За своєю природою торгівля людьми має транснаціональний організований характер, оскільки в процесі її здійснення залучаються представники злочинного світу різних країн, а потерпілих від цих злочинів можуть переміщати через низку країн.

Список використаних джерел

1. Уряд схвалив концепцію з протидії торгівлі людьми до 2025 року.
URL: <https://suspilne.media/amp/147443-urad-shvaliv-koncepciu-z-protidii-torgivli-ludmi-do-2025-roku/>

I. V. Hloviuk,
professor of the Department of Criminal Law Disciplines,
Institute of Law,
Honored Lawyer of Ukraine, Doctor of Law, Professor
(*Lviv State University of Internal Affairs*)

**PROCEDURAL OBLIGATION ACCORDING
TO THE ARTICLE 4 OF CONVENTION
FOR THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS
AND FUNDAMENTAL FREEDOMS
(THE ON THE EXAMPLE OF «S.M. V. CROATIA»)**

ECHR severally formulated the procedural obligation according to the Art. 4 of Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. In case of *Rantsev v. Cyprus and Russia* [1], case of *Chowdury and Others v. Greece* [2] the ECHR noticed that article 4 also entails a procedural obligation to investigate situations of potential trafficking: start of investigation ex officio (without the complaint from the victim), independence, adequacy, promptness and reasonable expedition (if harmful situation for victim – the urgency), involving of victim.

However, the development of mechanisms of human trafficking and concealment of this act, affects the content of obligation in terms of violations of Art. 4 of the Convention, especially the procedural obligation.

In particular, in case of *S.M. v. Croatia* (Application no. 60561/14) [3] the content of the positive obligation was clarified, or more precisely identified, through the interpretation of exploitation of prostitution in terms of Art. 4 of the Convention.

It is important to understand that in this case the ECHR clarified why the situation of human trafficking is under the Art. 4 of Convention, because in case of *Rantsev v. Cyprus and Russia* the Court considers it unnecessary to identify whether the human trafficking constitutes «slavery», «servitude» or «forced and compulsory labour». Instead, the Court concludes that trafficking itself, within the meaning of Article 3(a) of the Palermo Protocol and Article 4(a) of the Anti-Trafficking Convention, falls within the scope of Article 4 of the Convention (paragraph 282). But The Court further explained why the human trafficking in under the Article 4 of the Convention: in *J. and Others v. Austria* the Court explained

that the identified elements of trafficking – the treatment of human beings as commodities, close surveillance, the circumscription of movement, the use of violence and threats, poor living and working conditions, and little or no payment – cut across the three categories set out in Article 4. Similarly, in *Chowdury and Others*, the Court stressed that «exploitation through work is one of the forms of exploitation covered by the definition of human trafficking, and this highlights the intrinsic relationship between forced or compulsory labour and human trafficking» (*S.M. v. Croatia*, paragraph 291). It is possible to resume, that human trafficking is collective form of treatment prohibited by Art. 4.

The most difficult question was if the Art. 4 is relevant to the exploitation of prostitution, because the applicant had alleged that she had been psychologically and physically forced by T.M. to participate in a prostitution ring organised by him, and if relevant, to which form of the Art. 4.

The ECHR identified whether the treatment of which the applicant complained constituted slavery, servitude or forced or compulsory labour and finally distinguished the human trafficking and exploitation of prostitution for the application of Art. 4.

Firstly, the concept of human trafficking covers trafficking in human beings, whether national or transnational, whether or not connected with organised crime, in so far as the constituent elements of the international definition of trafficking in human beings, under the Anti-Trafficking Convention and the Palermo Protocol: (1) an action; (2) the means; (3) an exploitative purpose.

But the notion of «forced or compulsory labour» under Article 4 of the Convention aims to protect against instances of serious exploitation, such as forced prostitution, irrespective of whether, in the particular circumstances of a case, they are related to the specific human-trafficking context. The question whether a particular situation involved all the constituent elements of «human trafficking» and/or gives rise to a separate issue of forced prostitution is a factual question which must be examined in the light of all the relevant circumstances of a case (3. *S.M. v. Croatia*, paragraph 303).

That's why the procedural obligation is specific although they are based on the general obligations in case of *Rantsev v. Cyprus and Russia*.

In this case, the ECHR declared the violation of the procedural obligation, because although the victim made the claim with prima facie evidence that she had been subjected to treatment contrary to Article 4 of the Convention, the domestic authorities:

(1) did not investigate the victim's and T.M.'s contact via Facebook,

(2) did not obtain the evidence from the parents of victim;

(3) did not identify and interview the owner of the flat where the alleged circumstances took part;

(4) did not identify and interview the M.I.'s mother and boyfriend;

(5) did not identify and interview the neighbours.

Finally, all the action for proving were the search of T.M.'s flat and car and the questioning of the victim and T.M., the questioning of the victim's friend, M.I. But the evidence was not the sufficient to determine the true nature of the situation and alleged exploitation of prostitution.

Additionally, the ECHR focuses attention on the thought that as the prosecuting authorities are better placed than a victim to conduct the investigation, any action or lack of action on the part of the victim cannot justify a lack of action on the part of the prosecuting authorities (*S.M. v. Croatia*, paragraph 336)

The important lessons for Ukrainian framework of realization of the procedural obligation according to the art. 4 of Convention are: the obligation to identify the form of violation of Art. 4 of the Convention (because in Ukraine it is the crime of involvement of a person in prostitution or forcing him or her to engage in prostitution through deception, blackmail or vulnerability of that person, or through the use or threat of violence or pimping, and the pimping is the actions of a person to ensure the prostitution of another person); the procedural obligation according to the Art. 4 of Convention extends to the pimping or involving a person in prostitution with specific for children, because criminal responsibility for engaging or forcing a minor to engage in prostitution under this article should be whether they have committed such acts of deception, blackmail, vulnerability, or the use or threat of violence, official position, or a person on whom the victim was materially or otherwise dependent on); it is impossible to put the burden of proving to the victim legally and factually; all the traditional requirement of effective investigation are relevant.

Sources

1. Rantsev v. Cyprus and Russia (Application no. 25965/04). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-96549%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96549%22]})
2. Chowdury and Others v. Greece (Application no. 21884/15). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%2221884/15%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-172701%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%2221884/15%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-172701%22]})
3. S.M. v. Croatia (Application no. 60561/14). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22S.M.%20v.%20CROATIA%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-203503%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22S.M.%20v.%20CROATIA%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-203503%22]})

К. А. Гурковська,

викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ);

А. М. Зубко,

здобувач вищої освіти
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЧАТ-БОТ З ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Сьогодні у суспільстві спостерігається нульова толерантність та терпимість до випадків домашнього насильства. Люди починають розпізнавати це явище, звертатися до поліції, вони знають, як бути в такій ситуації. Дійсно, в умовах карантину ця тема стала ще більш очевидною і помітною, викрикуючи проблеми, які існували раніше. У середньому поліція фіксує, що за добу на лінію «102» надходить 1500–1600 викликів стосовно домашнього насильства. Звісно, певний сплеск спостерігається у вихідні, святкові та передсвяткові дні, більшість дзвінків у вечірній час [1].

Статистика скарг на домашнє насильство в Україні постійно зростає. Таким чином, вона зросла на 47% порівняно з 8 місяців 2020 року до 8 місяців 2021 року. За 8 місяців 2021 року до поліції надійшло стільки звернень про домашнє насильство, скільки за весь 2019 рік (209 тис. отримано) [2].

На теперішній час світ незупинно створює нові цифрові технології, що допомагають людям у вирішенні багатьох проблем. Ми не можемо уявити своє повсякденне життя без гаджетів. Тому, враховуючи цей факт, Національна поліція мусять впроваджувати нові методи протидії з різними протиправними елементами суспільства, використовуючи новітні технології. Такою технологією став чат-бот #police_helbot, який використовується у найпоширеніших соціальних месенджерах.

Найбільш поширеним серед населення додатком для обміну інформації став Viber, яким користуються майже 66% респондентів. Додаток лідирує серед усіх вікових груп. Друге місце посідає Facebook Messenger, який використовують майже 35% опитаних [3].

Тому, Міністерство внутрішніх справ спільно із Харківським Університетом внутрішніх справ та Національною поліцією України створили чат-бот протидії домашньому насильству, мета створення бота #polce_helpbot є інформування населення про домашнє насильство, задля запобігання та протидії цьому явищу, про повноваження органів та установ, які здійснюють заходи з попередження домашнього насильства; надання підтримки та допомоги в цьому питанні.

Зокрема, чат-бот дозволяє зателефонувати на лінію «102». Там же міститься інформація про інші гарячі лінії, які можуть надати консультацію у разі домашнього насильства. Крім того, громадяни зможуть спілкуватися онлайн з юристами центрів безоплатної правової допомоги та отримувати юридичні консультації.

Чат-бот @police_helpbot працює в месенджері Telegram та Viber і накопичує всю необхідну інформацію про домашнє насильство.

Чат-бот може:

- допомогти викликати служби допомоги (поліцію та швидку допомогу);
- перенаправити до фахівців з безкоштовної правової допомоги, які в свою чергу нададуть юридичні консультації в режимі онлайн;
- надати контакти інших служб допомоги;

– пояснити, що таке домашнє насильство та як йому протидіяти, повноваження органів та установ, що здійснюють заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству [4].

Можна виділити 6 характеристик, чому чат-бот #police_helpbot дієвий у протидії домашньому насильству:

1. 64% інтернет-користувачів вважають, що головний плюс чат-бота, на відміну від реальної людини, – його доступність 24/7. Він не спить, не їсть і не виходить у туалет. Він не змусить чекати, а надасть відповідь одразу.

2. Чат-бот не пропустить жодного запиту від користувача і обов'язково відреагує на нього. Уявляєте, скільки даних може опрацювати дана система в порівнянні із звичайною людиною. Чат-бот завжди відповідає на всі повідомлення. Навіть якщо питання було передане живому спеціалісту, чат-бот зможе простежити, що відповідь знайдено.

3. Є таке поняття як людський фактор. Людина може бути в поганому настрої і тому нагрубити чи скептично відповісти постраждалій особі. Чат-бот надає відповіді, на які був запрограмований.

4. У ХХІ столітті людина живе на шалених швидкостях. Чат-бот надає інформацію в один клік, що дозволяє зекономити обмежений час, а також викликати певні служби допомоги потерпілій особі.

5. Під час спілкування чат-бот може збирати персональну інформацію користувача, а потім використовувати її для покращення комунікації. Наприклад, бот запам'ятовує регіон співрозмовника та надалі видає релевантні для конкретного регіону послуги. Надає необхідну інформацію щодо конкретної ситуації загалом, персоналізує кожного користувача, інформує про види домашнього насильства, хто такий кривдник, заходи впливу, які застосовуються до кривдника, тощо.

6. Продовжуючи тему, що люди буквально живуть у своїх смартфонах. Чат-бот живе там же. Його не потрібно довго шукати, розбиратися з інтерфейсом, адже бот знаходиться у звичному месенджері або соцмережі. Щодня користувачі відправляють 60 мільярдів повідомлень у різноманітних Messenger. Повідомлення на адресу чат-бота не відрізняються від тих, що ми пишемо своїм друзям, колегам, партнерам.

Як бачимо, протягом карантину, пов'язаного із захворюванням COVID-19, випадки домашнього насильства стрімко збільшились. У більшості випадків постраждалі особи не мають змоги повідомити про вчинення щодо них домашнього насильства та попросити допомогу, адже постійно перебувають в одному приміщенні з кривдником. Тому, їм на поміч, поліція створила чат-бот `#police_helpbot`, який одразу надасть правову допомогу, а також викличе відповідні служби. А постраждалий, в свою чергу, буде легше розповісти додатку про проблему, аніж людині. До того ж особа спроможна в будь-який момент дізнатися всю інформацію про домашнє насильство та, до кого можна звертатись за допомогою.

Таким чином, доходимо висновку, що впровадження чат-бота з протидії домашньому насильству здійснює не тільки важливу профілактичну функцію, а також є дієвим інструментом у боротьбі з цим негативним явищем.

Список використаних джерел

1. Чат-бот з протидії домашньому насильству відтепер доступний в месенджері Viber. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/CHat_bot_z_protidii_domashnomu_nasilstvu_vidteper_dostupniy_v_mesendzheri_Viber_32375
2. Статистика звернень до МВС щодо домашнього насильства 2019–2021 роках. URL: https://longread.povaha.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/245402448_662555854683481_4282497422911752221_n-1024x683.jpg
3. Найпопулярніші месенджери в Україні (опитування). URL: <https://konkurent.ua/publication/84235/naypopulyarnishi-mesendzheri-v-ukraini-opituvannya/>
4. Запрацював чат-бот для протидії домашньому насильству під час карантину. URL: <https://povaha.org.ua/dijprotynasyilstva-zapratsyuvav-chat-bot-dlya-protydiji-domashnomu-nasyilstvu-pid-chas-karantynu/>

З. Ф. Дільна,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ НОВОНАРОДЖЕНИМИ ДІТЬМИ

Небезпечність існування такого кримінального правопорушення як торгівля людьми полягає у тому, що воно посягає на такі права людини, як свобода та особиста недоторканість, а інколи і право на життя. Власне такі цінності прописані і у Конституції України, зокрема статті 3. Останнім часом торгівля людьми набирає широких обертів, що власне зумовлює актуальність дослідження цього питання. Надзвичайно актуальним є дослідження проблеми торгівлі дітьми, в тому числі і новонародженими. Торгівля дітьми являє собою будь яку угоду або акт, при якому дитину передають певній особі або групі осіб за винагороду або відшкодування.

На сьогодні існує ряд міжнародно-правових документів, які містять норми щодо охорони прав дітей, Декларація прав дитини, прийнята 1959 року, яка прийнята з метою забезпечити дітям щасливе дитинство та користування передбаченими нею правами і свободами для їхнього особистого блага та блага суспільства і закликає батьків, чоловіків і жінок як окремих осіб, а також добровільні організації, місцеві влади і національні уряди до того, щоб вони визнали і намагалися дотримуватися цих прав шляхом законодавчих та інших заходів [1]. Також варто згадати і Конвенцію про права дитини, схвалену Генеральною Асамблеєю ООН у 1989 році, у якій йдеться про дітей як про рівноправних учасників життя, про потребу спеціальної охорони та піклування про дітей, а також у ст. 9 цієї Конвенції закріплено, що держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини [2]. Окрім того, факультативний

протокол до Конвенції про права дитини 2000 р. регулює питання, які стосуються торгівлі людьми, дитячої проституції та порнографії.

Власне на підставі Конституції України та Конвенції про права дитини, у 2001 році було прийнято Закон України «Про охорону дитинства», метою якого є забезпечення охорони дитинства та реалізації прав дитини. Окрім того організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми визначено і у Законі України «Про протидію торгівлі людьми».

З огляду на характер такого кримінального правопорушення як торгівля людьми (дітьми), його вчинення досить часто супроводжується вчиненням і інших злочинів, як до прикладу шахрайство, викрадення людини (дитини), підробка документів, незаконне усиновлення тощо. Говорячи про ефективність розслідування торгівлі людьми загалом, і торгівлі новонародженими дітьми зокрема, варто наголосити, що велика роль при цьому повинна приділятися саме взаємодії різних правоохоронних органів між собою, в тому числі на міжнародній арені.

Розслідування злочинів у сфері торгівлі людьми передбачає використання двох загальноприйнятих методів ведення слідства: 1) розслідування на основі інформації від свідків та потерпілих, що дає мінімальну ефективність; 2) розслідування на основі даних оперативно-розшукової діяльності, що дає максимальну ефективність [3, с. 17].

Загалом при розслідуванні цього виду злочину важливо виділяти елементи криміналістичної характеристики. Зокрема, Н. С. Карпов виділяє такі характеристики: спосіб вчинення злочину; місце і обстановку вчинення злочину; час вчинення злочину; знаряддя і засоби; предмет посягання; потерпілу особу; особу злочинця; сліди злочину (у широкому значенні) [4, с. 268].

З огляду на специфіку такого кримінального правопорушення як торгівля новонародженими, у випадку, якщо від батьків не надходить заява про зникнення їх дитини, таке правопорушення виявити складно. Також, виходячи із того, що як правило на початковому етапі розслідування (навіть якщо така заява є) кількість інформації доволі обмежена, зробити висновок про самі обставини зникнення дитини важко.

Однак, звісно, якщо повідомлення про зникнення дитини є, то це повинно мати наслідком припущення про вчинення саме торгівлі дитиною.

Усі слідчі ситуації у кримінальних провадженнях у сфері торгівлі людьми (в тому числі і новонародженими дітьми), що виникають на початковому етапі розслідування, доцільно по-годити з вищезазначеною класифікацією залежно від інформації про можливого злочинця. Серед них можна виокремити такі: 1) наявні ознаки торгівлі людьми і відома особа, яка її вчинила; 2) наявні ознаки торгівлі людьми, але особа, яка її вчинила, не відома; 3) наявні ознаки торгівлі людьми і відомості про можливого злочинця, але місцезнаходження останнього не відоме [5, с. 46].

Завданнями початкового етапу розслідування торгівлі новонародженою дитиною є по-перше встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, а саме часу, місця тощо, виявлення його окремих слідів. Зокрема слід встановити сам факт вчинення торгівлі, переховування дитини чи її переміщення, при цьому супутньо чи не було порушено порядок всиновлення (удочеріння) дитини тощо. По-друге, необхідно вжити всіх можливих заходів щодо встановлення особи злочинця та всіх причетних до вчинення такого кримінального правопорушення, а саме їх паспортні дані, освіта, місце праці, сімейний стан, навіть стан здоров'я, фізичного та розумового розвитку. І нарешті зібрати достатню кількість доказів для повідомлення про підозру.

У ході розслідування торгівлі дітьми важливо дослідити також мотив та мету такого кримінального правопорушення; обставини укладання угоди між покупцем та продавцем дитини, наявність погроз чи тиску з боку покупця; час, місце та спосіб вербування, переміщення, переховування, передача чи одержання дитини; умови оплати за продаж дитини (грошові кошти, транспортний засіб, нерухоме майно, певні послуги тощо), час, місце, сума та спосіб здійснення оплати (готівка, банківський переказ)[6, с. 3]. Встановленню підлягає також і обстановка вчинення кримінального правопорушення, зокрема місце, час та умови і це має важливе значення для визначення кола обставин, що підлягають доказуванню.

У випадку, якщо із заявою про зникнення дитини за умов, що свідчить про торгівлю дітьми звернулись її батьки чи інші близькі особи, або інші громадяни повідомили про певні факти, що можуть свідчити про такі злочинні дії, основними завданнями є: встановлення місцезнаходження потерпілої особи; вжиття заходів з її (їх) визволення та забезпечення безпеки; встановлення особи злочинця; збір доказової бази, що підтверджує факт вчинення кримінального правопорушення. Поставлені завдання вирішуються шляхом проведення таких процесуальних дій: допиту свідків (батьків, близьких, знайомих потерпілої особи); скерування запиту для перевірки інформації про перетин дитиною державного кордону України; у разі виявлення особи продавця – затримання і проведення його допиту; обшук за місцем проживання (роботи, іншому місці) підозрюваної особи; перевірка підозрюваного за криміналістичними обліками; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; звернення з клопотанням про надання міжнародно-правової допомоги у кримінальному провадженні (у разі встановлення країни, де можливо зараз перебуває потерпіла особа) [7, с. 125].

Для ефективного проведення розслідування торгівлі новонародженими дітьми доцільно призначати і ряд експертиз, зокрема таких, як трасологічні (дактилопскопічні), почеркознавчі, фототехнічні, технічні експертизи документів, експертиза відео- та звукозапису, речовин, матеріалів та виробів, молекулярно-генетична (зокрема для того, щоб ідентифікувати особу завдяки наявній генетичній інформації, яка міститься на частинках шкіри, слині, поту тощо. Важливе значення має також і медична експертиза, мета проведення якої з'ясувати чи не вилучались у дитини органи, чи не проводились дослідити над нею, чи не застосовувалось насильство і якщо так, то в якій формі.

Список використаних джерел

1. Декларація прав дитини : Міжнародний документ від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
2. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Горбасенко П. В. Загальні положення методики розслідування торгівлі людьми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. Справ, Київ, 2013. 22 с.

4. Карпов Н. С. Криміналістична характеристика торгівлі людьми. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3(15). С. 268–273.
5. Протидія торгівлі людьми (законодавчі акти). Київ, 2011. 11 с.
6. Фарима М. М. Розслідування торгівлі дітьми або іншої незаконної угоди щодо дитини: дис. кан.юрид. наук: спец. 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. С. 268.

О. М. Дуфенюк,

доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ВІЙНА ЯК ДОДАТКОВИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Одне лихо тягне за собою інше. Світ ще не встиг оговтатись від пандемії, а вже постав перед новим викликом – війною в Україні. У перші ж дні до кордонів з європейськими країнами вишикувалися довгі черги переважно жінок і дітей, які після трагічних подій тікали з надією отримати безпечний прихисток. Але не всім це вдалося. Злочинність швидко пристосовується до нових реалій і шукає способи обернути гуманітарну кризу на свою користь. Зокрема, активізувалися торговці людьми, про що свідчать численні дописи у соціальних мережах з попередженнями про небезпеку, матеріали журналістських розслідувань [1; 2], а головне – у прес-релізах міжнародних організацій (ООН, UNICEF, GRETA) з'явилися прямі сигнали про появу нової хвилі такої проблеми [3; 4; 5; 6]. З огляду на сказане спробуємо відповісти на гострі питання, які стосуються протидії торгівлі людьми в часи війни.

Що змінює війна? Зростання ризиків торгівлі людьми в умовах військових конфліктів є історично доведеним фактом і можна привести численні приклади, коли військова агресія була тим впливом чинником, що посилював динаміку поширення та трансформації цього кримінального явища.

Глобальний звіт ООН щодо торгівлі людьми в контексті збройного конфлікту (2018), апелюючи до ситуацій у Лівії, Сирії, Афганістані, Сомалі, Конго, Філіппінах та інших країнах,

підтверджує, що небезпека в умовах війни істотно зростає і для тих, хто покидає зону конфлікту, і для тих, хто там залишається. Особливо драматичною є ситуація на тих територіях, де ведуться військові дії, оскільки перед жертвами війни постає вибір або загинути, або довіритися потенційному контрабандисту – торгівцю людьми. Було зафіксовано факти, коли за обіцянку довести по безпечного місця, надати умови для виживання, одяг, їжу чи гроші члени родини дозволяли укладати шлюби дівчат, які потім експлуатувалися. Також жінок та дівчат брали в полон, а потім продавали на «рабських аукціонах». Викрадалися або обмінювалися малолітні хлопчики з бідних сімей для залучення до жебрацтва; для залучення до практики «бача базі» (bacha bazi, тобто «танцюючих хлопчиків», які використовувалися для розваг та сексуальної експлуатації); для ідеологічного перевиховання та залучення як смертників з вибухівкою або використання як «живий щит» у подальших військових операціях [7; с. 23–26, 30–31].

Схожі дані підтверджують й інші дослідження. С. Вольте, посилаючись на кейси Сьєра-Леоне, Афганістану, Пакистану, Непалу, Колумбії, розглядає територію війни з двох позицій: як зону транзиту до інших країн «живого товару» і як його «ресурсне джерело». Поневолені жінки, дівчата, які є потерпілими торгівлі людьми, стають робітницями на нелегальних фабриках, шахтах, «рабськими хатніми робітницями» або примушуються до проституції. Волонтерські табори біженців за кордоном також розглядаються кримінальним світом як «ресурсне джерело» [8, с. 19–20].

Типові схеми торгівлі людьми в умовах війни. Отже, повертаючись до реалій сьогодення та узагальнюючи вище сказане, варто розглядати торгівлю людьми, пов'язану зі специфічними умовами війни, у призмі двох типових схем.

Схема 1. Під час війни потерпілими часто стають жінки та діти, які через бойові дії покинули місце проживання і самостійно мігрували закордон, перебувають у спеціальних кризових центрах для вимушених мігрантів, біженців. Ключовими чинниками при цьому є те, що злочинці використовують уразливий важкий психологічний стан потерпілої особи через пережите лихо, втрату близьких, житла, іншого майна, руйнування певного укладу життя, розділення родини,

розгубленість, нерозуміння іноземної мови, нездатність до критичного мислення (надмірна довіра до незнайомців), відсутність досвіду перебування за кордоном, відсутність поінформованості про загрози, відсутність впевненості у можливості знайти альтернативні варіанти житла чи праці, відсутність супроводжуючих осіб у випадку неповнолітніх дітей. Зокрема, достеменно відомо, що у польських центрах тимчасового перебування українських біженців у перші тижні з'явилися особи, як правило, чоловічої статі, які «полюють» на молодих мам з дітьми або дівчат, пропонують їм проїзд та перебування у безпечних місцях, обіцяють хороші умови. Віцеміністр внутрішніх справ та адміністрації Польщі М. Вонсік влучно порівняв таких трафікерів з «гієнами», які почали нищпорити у центрах допомоги вимушеним мігрантам у пошуках молодих, привабливих українок [9]. Після кількох вдалих спроб затримання таких підозрілих осіб, злочинці змінили свою тактику і стали представлятися волонтерами. Погодившись на улесливі переконання, жінки потрапляють у залежність від таких осіб, їх можуть вивезти у невідоме місце, у них можуть забрати документи, примушувати до роботи, надання сексуальних послуг, перепродати. Дітей можуть використовувати для шантажу. Ще більш уразливими є діти, які перетинають кордон взагалі без будь-якого супроводу.

Схема 2. Під час війни потерпілими часто стають особи, які залишилися в країні, де тривають бойові дії, їх викрадають, залишають на окупованих територіях та змушують обслуговувати окупаційні сили або транспортують до інших пунктів призначення залежно від поставлених цілей. В такий спосіб зона бойових дій стає не тільки територією руйнувань, мародерства та інших злочинів, але також й джерелом «ресурсу» для рабства XXI століття. Як стверджує Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Л. Денісова, на тимчасово окупованих територіях України відбуваються масові викрадення людей [10]. Часто жертвами стають особи, які намагаються евакуюватися з «гарячих точок», але замість вільного вибору пункту прибуття вони або через обман, або під фізичним чи психологічним тиском змушені коритися умовам, які диктують окупаційні сили. Подальша доля багатьох таких осіб невідома.

Чому важко протидіяти торгівлі людьми в умовах війни? Протидія торгівлі людьми завжди була складним завданням для системи правоохоронних органів, однак воєнний фактор ще більше додає труднощів. Для першої ситуації такі труднощі можуть виникати через наступні причини: (1) масовий характер міграційних потоків, з одного боку, та волонтерських рухів, з іншого, які неможливо цілковито проконтролювати; (2) необхідність збільшення штатної чисельності персоналу для патрулювання та виявлення підозрілих осіб, верифікації персональних даних і т.д.; (3) необхідність поглиблення та підвищення оперативності взаємодії національних правоохоронних органів з іноземними та міжнародними спеціальними службами та організаціями, особливо у тих європейських країнах, які відкрили свої кордони для мігрантів з України; (4) необхідність ведення широкомасштабної інформаційно-роз'яснювальної роботи особливо серед вразливих категорій людей – жінок та дітей, які не мають жодних контактів, родичів, знайомих у приймаючій країні. Для другої ситуації такі труднощі зумовлені, по-перше, неможливістю функціонування правоохоронних органів на окупованих територіях та в зоні бойових дій; по-друге, неможливістю ідентифікації усіх осіб, які стали потерпілими саме торгівлі людьми та їх відокремлення від інших категорій осіб, які постраждали від воєнних дій (загинули, переховуються, самотужки виїхали і т. ін.).

Проактивна робота – запорука успіху. Сучасна глобальна стратегія протидії людьми спрямована, передусім, на попередження злочину, адже краще вживати посилені заходи і не допустити реалізації кримінальних планів торгівців людьми, аніж потім рятувати потерпілих та розслідувати злочини. Ключовими напрямками такої проактивної діяльності є інформаційна, скринінгова робота, транскордонна співпраця та посилення національних правових механізмів протидії торгівлі людьми.

Завданням інформаційної роботи є довести до відома якомога більшої кількості осіб інформації: а) про небезпеку потрапляння у злочинну схему торгівлі людьми, правила персональної безпеки, критичного оцінювання інформації; б) про алгоритм дій, коли особа чи хтось із знайомих вже потрапили у рабство, зазнали експлуатації, про гарячі лінії

правоохоронних органів, правозахисних громадських організацій, центри допомоги тощо. Так, з метою забезпечення ефективної протидії торгівлі людьми у цій ситуації, ЮНІСЕФ та ООН за участю урядів європейських країн спеціально організовують так звані «блакитні точки» – місця для безпечного перебування дітей та жінок, де надається ключова інформація про допомогу, ідентифікація дітей без супроводу, надаються інші життєво необхідні послуги [4]. Розповсюджуються спеціальні інформаційні листівки, графічні матеріали, проводяться широкі інформаційні кампанії. В Польщі прикладом такої роботи є акція «Не довіряй безмежно! Не стань жертвою торгівлі людьми». В Україні створено спеціальний чат-бот «Безпека жінок за кордоном», де поширюється інформація про адреси посольства, гарячих ліній протидії торгівлі людьми, список чатів, які допомагають біженцям, пам'ятка для безпечного перетину кордону з контактами волонтерів, юристів, психологів з порадами, база найактуальніших публікацій щодо легалізації перебування за кордоном, продовження дії документів та багато іншого [11].

Завданням скринінгової роботи є посилення патрулювання та моніторингу місць концентрації вимішених мігрантів, перевірка персональних даних волонтерів, маршрутів їх пересування до пунктів призначення, взяття на облік осіб, які пропонують прихисток для жінок та дітей.

Завданням транскордонної співпраці є оптимізація комунікації та взаємодії прикордонних служб, правоохоронних органів, органів захисту дітей, підвищення ефективного обміну даними, впровадження додаткових механізмів контролю та захисту дітей, сприяння розшуку членів родини та їх об'єднанню.

Крім того, на національному рівні європейських держав робляться важливі кроки *посилення кримінальної відповідальності* за вчинення торгівлі людьми з метою «відлякування гієн».

Список використаних джерел

1. Як українські біженки стають жертвами секс-торгівлі. 27 березня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60879739>.
2. Romanowska K. Nie ma wojny bez handlu ludźmi. «Dzieci mogą służyć do szantażu». 05.03.2022. URL: <https://www.wprost.pl/magazyn/10644760/wojna-na-ukrainie-nie-ma-wojny-bez-handlu-ludźmi-to-zjawisko-ma-twarz-kobiety.html>.

3. Press Release. Russian Invasion in Ukraine Leads to Increased Risks of Human Trafficking – IOM. 18.03.2022. United Nations Ukraine. URL: <https://ukraine.un.org/en/175247-russian-invasion-ukraine-leads-increased-risks-human-trafficking-iom>.

4. Press release. Children fleeing war in Ukraine at heightened risk of trafficking and exploitation UNICEF calls for strengthened measures to protect children crossing from Ukraine into neighbouring countries. 19 March 2022. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation>.

5. Dzieci uciekające przed wojną na Ukrainie są narażone na handel ludźmi i wykorzystanie. 21 marca 2022. URL: <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/dzieci-uciekajace-przed-wojna-na-ukrainie-sa-narazone-na-handel-ludźmi-i-wykorzystanie>.

6. Створюється міжнародна платформа для запобігання торгівлі людьми серед українських біженців. 24.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3438303-stvoruetsa-miznarodna-platforma-dla-zapobiganna-torgivli-ludmi-sered-ukrainskih-bizenciv.html>

7. Global Report on Trafficking in Persons – in the context of armed conflict 2018. United Nations. New York, 2018. 32 p. URL: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/GloTIP2018_BOOKLET_2_Conflict.pdf.

8. Wölte S. Armed Conflict and Trafficking in Women. Desk Study. Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, 2004. 52 p. URL: <https://documentation.lastradainternational.org/lisidocs/armed%20conflict%20and%20trafficking%20in%20women.pdf>.

9. Zaostrzenie kar za przestępstwa związane z handlem ludźmi popełnione w czasie wojny na Ukrainie. PAP. 08.03.2022. URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1107427%2Czaostrzenie-kar-za-handel-ludźmi-w-czasie-wojny-w-ukrainie-wasik-celem>.

10. Уповноважений: на тимчасово окупованих територіях України тривають масові викрадення людей російськими загарбниками. 30/03/2022. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah-ukrayini-trivayut-masovi-vikradennya-lyudej-rosijskimi-zagarnnikami.

11. Як жінкам не стати жертвами торгівлі людьми на кордоні: пам'ятка та чат-бот. Українська правда. 15 березня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/15/247824>.

С. С. Єсімов,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми – це складний процес, в якому жертва проходить через ряд різних стадій: пропозиція, вербування, перевезення, приховування, купівля-продаж, передача або отримання людини шляхом застосування сили, обману. Це є порушенням прав людини. На кожній з цих стадій, створюється для людей загроза позбавлення волі, честі та гідності, життя та здоров'я, відсутність доступу до послуг охорони здоров'я або медичного обслуговування, належних санітарних умов, доступу до освіти або контактів із сім'ями, що загрожують фізичній свободі особи.

Торгівля людьми представляє заборонену кримінальним законом діяльність, яка зазіхає на одну з основних цінностей суспільства – особисту свободу громадян. Розглянуте діяння є злочином міжнародного характеру та може зачіпати інтереси одночасно кількох країн. Найбільшу кількість жертв становлять жінки та діти, оскільки є найменш захищеними для осіб, які здійснюють аналізовану злочинну діяльність [1].

Діяльність, пов'язана з торгівлею людьми, має латентний характер, що ставить під сумнів існуючу статистику, але розміри доходів, які отримують від торгівлі жінками та неповнолітніми, дозволяють робити висновок про те, що це великий та прибутковий бізнес.

За оцінками Міжнародного центру із запобігання злочинності ООН, щорічний грошовий обсяг за даний транснаціональний злочин становить 30 мільярдів доларів на рік, що робить його другим за величиною після торгівлі наркотиками [2]. Країнами, в які найчастіше відправляють людей, на даний момент є: Польща, Чехія, Німеччина, Франція, Росія, Туреччина.

Осіб, які торгують «живим товаром» називають «трафікерами». Можна відзначити, що сучасне суспільство за відносно

недовгий період часу пережило інформаційну революцію. Суспільні відносини все частіше трансформуються у цифровий формат.

Віртуальне середовище стало новим способом реалізації людського потенціалу. Збільшило можливість отримання інформації, якою цікавляться. Однак разом з різноманіттям сучасних засобів комунікації та способів отримання інформації, сфера мережевого обміну інформацією, що інтенсивно розвивається, в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, має і негативний бік.

Загальнодоступність інформації, що розміщується в мережі Інтернет та публікується на його ресурсах особами, які зареєстровані як електронні засоби масової інформації, розширило можливості криміналізації інформаційного обміну в мережі Інтернет, що спричинило питання про необхідність протидії торгівлі людьми в нових умовах. На даному етапі розвитку інформаційних відносин глобальної комп'ютерної мережі Інтернет дозволяє не тільки отримати доступ до ресурсів, що цікавлять, а й значно полегшує завдання трафікерів.

Злочинці за допомогою використання різних тематичних сайтів або соціальних мереж можуть не виїжджати за межі країни, здійснювати злочинну діяльність за місцем знаходження, що дозволяє залишатися невразливими і утворює труднощі у виявленні та розкритті такого роду злочинів. За допомогою використання Інтернет-ресурсів може здійснюватися лише вербування осіб з метою подальшої експлуатації.

Найчастіше Інтернет сприяє вербуванню потенційних жертв для трудової та сексуальної експлуатації. Таке вербування виявляється у створенні тематичних Інтернет-сайтів. Дівчат вербують для «сексуального рабства» пропозиціями про працевлаштування як офіціантки, гувернантки, моделі або хостес. Деякі сайти безпосередньо пропонують сферу інтимних послуг. Погоджуючись на такі пропозиції добровільно, дівчата не усвідомлюють усю небезпеку свого вчинку.

Вербування може виражатися через існуючі сайти, що надають послуги у сфері знайомств, так звані «шлюбні агенції», які здійснюють діяльність без ліцензії та переслідують зовсім інші цілі. Для чоловіків поширеними пропозиціями у Мережі є працевлаштування у сфері будівництва, сільського господарства та у сфері обслуговування.

Однак після приїзду в країну перебування у таких «працівників» забирають документи, що засвідчують особу, та засоби зв'язку, що позбавляє можливості повідомити правоохоронні органи про своє становище.

Складність у виявленні осіб, які створюють інформаційні Інтернет-ресурси, полягає в тому, що при блокуванні одного Інтернет-сайту вони не мають труднощів у створенні нового. До того виявлення фактичного місця перебування творців таких ресурсів з'ясувати практично неможливо, оскільки часто створення сайту доручається незацікавленій компетентній особі, а діяльність з вербування можуть здійснювати відразу кілька осіб, що знаходяться в різних частинах світу.

Можна навести такі приклади Інтернет-ресурсів, за допомогою яких поширюється інформація про нелегальне працевлаштування: форуми, де можна знайти інформацію про засоби доступу до забороненого контенту; соціальні мережі (Facebook, Instagram та інші); файл обмінні послуги (Диск, Google Drive, DropMeFiles та інші).

Найбільшу суспільну небезпеку і одночасно складність у процесі пошуку та боротьби зі злочинними діями є можливість поширення забороненого контенту в мережі Darknet, де сайти та користувачів практично неможливо виявити, оскільки вся інформація про них, у тому числі місцезнаходження, надійно ховається за допомогою мережі Tor [3; 4].

Найбільш уразливі категоріями людей, які є потенційними жертвами для осіб, які здійснюють торгівлю людьми у мережі Інтернет і в об'єктивній реальності є малозабезпечені верстви населення, особи з неблагополучних сімей та сироти, оскільки ймовірність їх пошуків за кордоном мізерна.

За наявності сім'ї або інших близьких родичів жертв можуть примушувати вводити в оману близьких. Поширена така практика обману? коли жертва під впливом насильства або загрози насильства їй або її близьким здійснює телефонний дзвінок своїм рідним та близьким та повідомляє про те, що з нею все гаразд. Все це дозволяє злочинцям виграти час та відвести від себе підозри.

Вищевикладене підтверджує необхідність регулювання сфери глобальної комп'ютерної мережі Інтернет щодо реалі-

зації протидії торгівлі людьми. Необхідно інформувати правоохоронні органи щодо існуючих способів вербування людей в Інтернет-просторі з метою подальшої експлуатації.

Необхідно вдосконалювати міжнародне співробітництво для визначення нових способів вербування та способів боротьби з нею. На національних рівнях необхідно докласти зусиль до вдосконалення економічного укладу країни, щоб забезпечити гідну заробітну плату, щоб громадяни не були змушені шукати роботу закордоном.

Список використаних джерел

1. Торгівля людьми – це не міф, це реальність! Через війну Росії проти України зростають ризики торгівлі людьми. 28 квітня 2022 року. URL. <https://smu.dsp.gov.ua/news/torhivlia-liudmy-tse-ne-mif-tse-realnist-cherez-viinu-rosii-proty-ukrainy-zrostaiut-ryzyky-torhivli-liudmy/>

2. Торгівля людьми – одне із ганебних явищ сучасного світу. 11.10.2021 р. URL. <https://myrne-gromada.gov.ua/news/1633937217/>

3. Що таке даркнет і чи справді він такий небезпечний. 8.10.2021 р. URL. <https://suspilne.media/170190-so-take-darknet-i-ci-spravdi-vin-takij-nebezpecnij/>

4. Крон Д. Все, що потрібно знати про браузер Tor 2022. URL. <https://uk.vpnmentor.com/blog/%D0%B2%D1%81%D0%B5-%D1%89%D0%82/>

О. В. Захарова,
завідувач відділення актуалізації навчання
та практичної підготовки ІПФНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО РЕСУРСУ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЧАТ-БОТУ «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ»

Найголовнішим порушенням прав людини у сучасному світі залишається злочин, який має багато форм та назв: «біле рабство», «торгівля людьми», «контрабанда людей». Торгівля людьми є однією зі розвинутих сфер кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами у світі.

За даними представництва міжнародної організації з міграції в Україні:

260 000 українців постраждали від торгівлі людьми, починаючи з 1991 року;

50% постраждалих осіб – молодь до 35 років;

80% постраждалих від торгівлі людьми мають вищу або технічну освіту [1].

Першочергове значення у протидії торгівлі людьми має системне провадження відповідної профілактичної роботи, а також випередження й унеможливлення небажаних наслідків.

Реалії сьогодення доводять, що у протистоянні й подоланні торгівлі людьми застосування традиційних демократичних організаційно-правових методів не достатньо. Ці процеси потрібно інтенсивно модернізувати із використанням новітніх інформаційних технологій.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій практично всі сфери суспільних відносин інтегрувались в онлайн комунікацію, а особливої актуальності останнім часом набули технології саме, засновані на месенджерах і чат-ботах і це стало поштовхом до створення інформаційного ресурсу чат-боту у Телеграм каналі «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ» https://t.me/stay_in_safe_ua_bot

Чат-бот «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ» – це інформаційний ресурс створений з метою підвищення інформованості про проблему торгівлі людьми. Тут можна швидко знайти основну інформацію щоб попередити потраплення в тенета торгівців

людьми, а так само інформацію про можливості надання допомоги тим, хто зазнав цього злочину.

Для суб'єктів, які уповноважені здійснювати повсякденну діяльність з протидії та профілактики торгівлі людьми серед населення, інтегрування в онлайн простір за допомогою саме чат-боту має певні переваги: можливість цілодобової роботи 24/7; оперативність, користувач отримує відповідь в найкоротший термін; спрощена комунікація, онлайн допомога, в одному чат-боті міститься максимальна інформація по ПТЛ і ми оминаємо складні, громіздкі сайти де насилу знаходимо потрібну інформацію, саморозвиток тощо.

В основі принципу роботи чат-боту (програми помічника) «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ» лежать завчасно прописані сценарії спілкування, і бот одразу видає необхідну інформацію користувачеві з направленням графічних інтерфейсів для кращої взаємодії.

Інформаційний чат-бот створено в рамках реалізації проекту Координатора проектів ОБСЄ в Україні «Поширення національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, в Україні» за фінансової підтримки представництва США в ОБСЄ, спільно з:

- Львівським державним університетом внутрішніх справ МВС України

- Національною поліцією України
- Міністерством соціальної політики України.

Дякуємо за створення чат-боту:

Розробники чат-боту: Олександра ЗАХАРОВА, Ельвіра МРУЧКОВСЬКА, Василь НИЖНИК.

Основні опції платформи «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ» визна-чаються наступними складовими:

1. Воєнні дії стали причиною залишити країну.
 - ризики за кордоном
 - правила безпеки
 - контакти. Допомога за кордоном
2. Торгівля людьми: чому про це потрібно знати.
3. Як розпізнати торгівлю людьми :
 - основні елементи торгівлі людьми;
 - основні ознаки торгівлі людьми.

4. Форми торгівлі людьми:

- сексуальна експлуатація;
- використання у порнобізнесі;
- примусова праця або примусове надання послуг;
- рабство або звичаї подібні до рабства, підневільного стану;
- вилучення органів людини;
- проведення дослідів над людиною без її згоди;
- усиновлення (удочеріння) з метою наживи;
- примусова вагітність або примусове переривання вагітності;
- примусове втягнення у зайняття жебрацтвом;
- втягнення в злочинну діяльність;
- використання у збройних конфліктах;
- продаж дитини.

5. Контакти установ, що надають допомогу постраждалим від торгівлі людьми:

- національна безкоштовна гаряча лінія з питань протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів;
- урядова «гаряча лінія» з питань протидії торгівлі людьми та домашнього насильства, дискримінації, жорстокого поводження з дітьми та булінгу;
- національна «гаряча лінія» з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації;
- національна дитяча «гаряча лінія»;
- департамент міграційної поліції Національної поліції України;
- представництво Міжнародної організації з міграції в Україні;
- Міністерство соціальної політики України;
- Міністерство закордонних справ України;
- державна служба зайнятості

6. Надання допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми:

- права особи, яка звернулася для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- інформація про посадових осіб, відповідальних за проведення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;

- права особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- допомога іноземцям та особам без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми

7. Законодавство України «Про протидію торгівлю людьми»:

- Національне законодавство;
- міжнародно-правові акти.

8. Правила безпечного працевлаштування, навчання, подорожі, онлайн спілкування:

- робота, навчання, подорожі;
- онлайн спілкування.

9. Перевір себе! Квест з безпечного працевлаштування.

10. Навчальний онлайн курс з протидії торгівлі людьми.

11. Дізнатися більше про небезпеку ТЛ work_safe.ua.

Онлайн допомога.

12. Про чат бот [2].

На підставі вищезазначеного, слід визнати, що впровадження чат-ботів суб'єктами які уповноважені здійснювати профілактичні функції у правоохоронній сфері, є новим інструментом комунікації з населенням, здатним не тільки підвищувати правосвідомість громадян, підвищувати рівень правового виховання серед населення, а також бути дієвим помічником у протидії правопорушенням.

Список використаних джерел

1. Статистика МОМ. URL: <https://www.stoptrafficking.org/#about> (дата звернення 01.06.2022).

2. Чат-бот «ЗАЛИШАЙСЯ В БЕЗПЕЦІ» у Телеграм каналі. Telegram username: [@stay_in_safe_ua_bot](https://t.me/stay_in_safe_ua_bot) (дата звернення 01.06.2022).

О. І. Зачек,
доцент кафедри інформаційного
та аналітичного забезпечення діяльності
правоохоронних органів факультету № 2 ІПФНП,
кандидат технічних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОГО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Одним з найбільш негативних явищ сучасного суспільства продовжує бути проблема торгівлі людьми. Злочинці розглядають людей як товар, коли люди, як раби, можуть бути продані та куплені з метою експлуатації у секс-індустрії, на важких роботах з неналежними умовами праці, чи взагалі як набір органів для чорних трансплантологів. Внаслідок цього підриваються такі загальнолюдські цінності, як людська гідність, права людини, верховенство права. Прибутковість злочинів у сфері торгівлі людьми є такою ж високою, як і в сфері розповсюдження наркотичних речовин.

Актуальність проблеми злочинного застосування інформаційних технологій у сфері торгівлі людьми є високою, оскільки використання можливостей мережі Інтернет, можливість здійснювати відеодзвінки, можливість здійснення on-line платежів створили нові форми вербування, втягування та незаконної експлуатації людей з метою отримання прибутку.

Інформаційні технології можуть використовуватись як з метою покращення життя людей, так і зі злочинною метою. Інформаційні технології дозволяють злочинцям діяти анонімно, що ускладнює розкриття злочинів. Досить часто торгівля людьми здійснюється, маскуючись під працевлаштування за кордоном, оскільки в чужому середовищі, де людина безпомічна, злочинці мають більше можливостей для маніпулювання нею. Для цього злочинці створюють на сайтах працевлаштування в мережі Інтернет фальшивий обліковий запис посередника чи працедавця за кордоном, де розміщують привабливі пропозиції працевлаштування. У даному випадку людині,

яка шукає роботу за кордоном, досить важко перевірити доброчесність пропозицій і легко потрапити у пастку [1].

Злочинці у сфері торгівлі людьми все ширше використовують Інтернет-ресурси. З метою вербування жертв та здійснення процесу надання послуг у галузі порнографії та проституції використовують велику кількість чатів, месенджерів та сайтів знайомств. Такі Інтернет-ресурси виглядають як офіційні пропозиції працевлаштування та викликають довіру дівчат та жінок, які шукають роботу, але вони не містять правдивої інформації про майбутню роботу. Спочатку там перевіряють вік осіб, які працевлаштовуються, шляхом фотографування з паспортом. Потім здійснюють реєстрацію на спеціальних сайтах, де дівчата мають спочатку нібито просто спілкуватися в чаті з клієнтами. Але таке спілкування, як правило, не приносить дівчатам того прибутку, який вони хотіли б мати. Тоді працівниці отримують пропозицію збільшення заробітків шляхом демонстрування тіла перед веб-камерою, спочатку в білизні, а потім без неї. Клієнти оплачують таке спілкування, а дівчата отримують 30-50 % цих грошей. Таких пропозицій роботи є досить багато в соціальних мережах та на сайтах з пошуку роботи [2].

У даний час все частіше під час підготовки та здійснення продажу людей використовуються інформаційні технології. Для вербування жертв використовуються як особисті зв'язки, так і рекламні оголошення з працевлаштування на сайтах та форумах. Вербувальники пропонують дуже привабливі умови, обіцяють допомогу в організації поїздки, оформленні документів, фінансову допомогу на квитки та облаштування. А інколи злочинці просто напряму розміщують на платформах безкоштовних оголошень пропозиції з продажу органів людини [3].

У випадках, коли інформаційні технології використовуються для здійснення торгівлі людьми, поєднуються два види злочинів: кіберзлочини та торгівля людьми. На цей час є наступні тенденції злочинного застосування інформаційних технологій у сфері торгівлі людьми [4]:

- застосування як спеціально створених сайтів (наприклад, ескорт-сайти), так і сайтів публічного використання з оголошеннями про працевлаштування;

- здійснення певних видів сексуальної експлуатації осіб (секс-чати та відеошоу) винятково on-line в мережі Інтернет;
- соціальні мережі спрощують доступ до спілкування з дітьми з метою їх вербування для сексуальної експлуатації;
- сучасне програмне забезпечення надає злочинцям можливість практично анонімного поширення порнографії (в тому числі дитячої);
- злочинці використовують анонімні форуми, де здійснюють обмін порнографічним контентом (в тому числі з використанням сексуальної експлуатації дітей) та організовують дитячий секс-туризм, надають консультації щодо уникнення відповідальності для клієнтів;
- здійснюється шантаж жертв на основі інформації з облікових записів у соцмережах та приватної електронної кореспонденції;
- новітні технології дозволяють злочинцям здійснювати контроль та відстеження жертв торгівлі людьми через Інтернет та по телефону;
- організовані злочинні угруповання використовують on-line платформи для торгівлі людьми в широких масштабах і навіть публікують on-line каталоги з жертвами сексуальної експлуатації для своїх клієнтів;
- використання мережі Інтернет полегшило співробітництво злочинців на міжнародному рівні і призвело до створення злочинних груп з громадян різних країн;
- полегшення торгівлі людьми з використанням мережі Інтернет призведе до збільшення сексуальної експлуатації жінок on-line.

Розслідування злочинів у сфері торгівлі людьми традиційними підходами є ускладненим через анонімність та масовість користувачів on-line сервісів у цій сфері.

Отже можна зробити висновок, що використання сучасних інформаційних технологій злочинцями під час торгівлі людьми дуже утруднює виявлення та розслідування таких злочинів. Міжнародні злочинні групи створили такі механізми торгівлі людьми, коли дуже важко відслідковувати переміщення жертв цього виду злочинів. Тому ефективність діяльності підрозділів по боротьбі з торгівлею людьми у великій мірі

залежить від інформаційного забезпечення, використання сучасних досягнень в галузі інформаційних технологій та наявності фахівців, які вміють ці технології застосовувати для протидії злочинності. Покращенню ситуації в цьому напрямі сприятиме підготовка фахівців зі спеціальності 126 «Інформаційні системи і технології», яка розпочата у 2021 році Львівським державним університетом внутрішніх справ.

Список використаних джерел

1. Густі В. В., Пирогов О. О. Використання тестування на проникнення в процесі викриття групи, яка займається торгівлею людьми з використанням інформаційних технологій : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми» 23.11.2018. Харків. С. 415–416. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1960>.

2. Преображенська В. М. Використання Інтернет-ресурсів для торгівлі людьми: маркери небезпечності : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми» 15.11.2017. Харків. С. 59–62. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1884>.

3. Сень Р. Ю., Черновол В. С. Використання інформаційних технологій у злочинах пов'язаних з торгівлею людьми. // Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми» 15.11.2017. Харків. С. 157–159. URL: <http://univd.edu.ua/uk/dir/1884>.

4. Виявлення, попередження та розслідування злочинів торгівлі людьми, вчинених із застосуванням інформаційних технологій: навчальний курс / [А. Вінаков, В. Гузій, Д. Девіс, В. Дубина, М. Каліжєвський, О. Манжай, В. Марков, В. Носов, О. Соловйов]. К., 2017. 148 с. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiUi4SB6M_pAhVJpYsKHY01AoEQFjAAegQIBBAB&url=http%3A%2F%2Funivd.edu.ua%2Fscience-issue%2Fissue%2F3254&usg=AOvVaw33H9KESsnlSx30pVcjMhfv.

O. P. Zelenska,
Doctor of Pedagogy, Full Professor
(*Lviv State University of Internal Affairs*)

**THE POSSIBILITIES
OF THE TOPIC «HUMAN TRAFFICKING»
IN RAISING THE MOTIVATION
OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE
BY FUTURE MASTERS**

Human trafficking today is so widely spread that we begin speaking about it as a global problem of the 21st century and it deserves special attention. The problem has a great impact on people's life, on the stability in the world and causes concern of the international community. This is the new challenge that the globalization put before the humanity. The international organizations and governments actively work on creating the programs, policies, new laws and mechanisms aimed at overcoming this phenomenon.

If different countries, different organizations, etc. deal with this problem it means that they are not isolated in their efforts to solve the problem because it can be done only using the complex economic, social and political actions that can influence such global problem as human trafficking. Thus, this problem is the problem which concerns the whole mankind. If it is so, it means that while working on it people should communicate with each other. And they can do it only using the languages which most of them know and understand. In this connection the command of a foreign language becomes of great importance.

A foreign language as to its nature is a unique discipline because it makes it possible to organize knowledge that the future masters acquire at the university, which is based on the certain links between the various subjects, methods and technologies that help to solve different complex professional, scientific, social, economic, etc. problems. The aim of learning the foreign language by the future masters who study at the universities of internal affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is forming the foreign language professionally oriented communicative competence that allows them to integrate into the international professional

and scientific environment and use the foreign language not only for the professional, scientific communication, but also for the intercultural communication, because the foreign language is not only the means of communication among the people, but also the means of expressing their thoughts and feelings [1].

So, the language communication helps to develop the future masters' high professionalism which enables the possibility of independent professional thought, mastering the skills and habits of formulating the intellectual tasks and problems, making original decisions, expressing the personal points of view, the ability to work in a team.

Taking into consideration the above mentioned it is important to propose some methods, practical tasks and proper materials which can be successfully used for gaining the tasks of learning the foreign language by the students taking the Master's course. In this case it is necessary to take into account that the students taking the Master's course have a certain command of the foreign language, they have some knowledge of the grammar and lexical material which is planned by the programs of learning the foreign language at the establishments of higher education, they have some experience of the professional communication; the aim of learning the foreign language has a more practical character because, on the one side, the future masters have begun their work at the police stations and have the possibility to communicate with their colleagues from other countries while solving different professional problems, conduct the common investigations and business correspondence, discuss the problems of legislature and, on the other side, some of them begin to work scientifically which is quite impossible without using the foreign language.

In this connection the work on the topic «Human Trafficking» has both theoretical and practical significance not only for improving the command of the foreign language, but also for acquiring some useful knowledge concerning this problem which is considered to be one of the most serious crimes alongside with such crimes as drug trafficking, organized crime, terrorism, etc., thus the motivation of learning the foreign language raises.

Thus, the subject «Foreign Language» has, as it is known, the great practical and educational opportunities and when they are skillfully used by the teachers the students taking the Master's

course have all the possibilities to acquire the essence of the problem of human trafficking and to understand their role in its solving. As the topic is closely linked with the professional activity of the students taking the Master's course it certainly has the potential to raise the motivation of mastering the foreign language: to improve the communication skills, to enlarge the vocabulary, to form the skills and habits of reading and understanding the original texts having different complexity, to develop the creative activity of the future masters. It is quite necessary to teach the students taking the Master's course to form their thoughts in the foreign language correctly, to develop their logical thinking, the ability convincingly, successively and argued express their point of view.

The work on the topic «Human trafficking» can be conducted in various ways. The students can get ready materials containing the texts and tasks. Or the students can prepare the materials themselves using different sources. The content of the topic can be conditionally divided into several sub-topics: the concept of the crime, the nature of the crime, the causes of the crime, the conditions of existing of human trafficking, the ways of fighting against this crime, the methods and rules which are used by the specialists who investigate human trafficking and who fight against it. It enables to cope with the vocabulary pertaining to the topic in details. The approach to this topic can be realized by using different forms, methods, principles and technologies which facilitate the high results in the process of improving the command of the foreign language by the students taking the Master's course. The work can be done in the form of case-study, projects, conferences, round-tables, lecture-conferences, group discussions, etc. using multi-media presentations.

The choice of the material with the aim of teaching the professional speech communication is done on the level of the speech units taking into account the main criterion – its functionality. The principle of the functionality that belongs to the general didactic principles of learning foresees that the object of acquiring is not the speech means by themselves, but the functions that are realized by these means. The choice and organization of the material is carried out depending on the necessity of expressing by the students of these or those speech functions: doubt, approval, maintaining the opinion, refutation of the thought, refusal, insurance, etc. that

is why the model of the speech means is created not using the choice of the lexical and grammar material separately, but on the functional basis: the certain means of various levels for expressing each of the speech functions (to present, to explain, to prove, to deny, to convince, etc.) are chosen.

The situation (we mean any situation which is connected with the topic «Human trafficking») which is created correctly puts the student in conditions under which their speech becomes just as natural as the process of the real communication between people. The experience testifies that under such conditions the students easily use the proper conversational formulas, words, word-combinations, expressions, idioms, grammar constructions for carrying out the speech action; their speech reaction on any speech stimulus is realized quickly and casually.

In order for the student's speech to be natural, as in the real life, the situation must cause the corresponding speech act which is realized under the influence of the various factors, such as the «initial motivation», without which none utterance can be done, which is connected with the motivation of the speech act purposefulness, besides the factor that every utterance is oriented on the concrete circumstance in which it is realized. These factors determine the vitality and typicality of the situation, because the necessity to communicate appears only in certain situations.

It means that the situation provides the need of the student for the speech communication and is a complex of the vital conditions that induce to express one's thoughts and to use the certain language material while doing it.

The usage of the situations in learning the foreign language makes it possible:

- to individualize the process of forming the speech skills and habits at most, to reveal the peculiarities of each student (their speech training, pace of work, interests and needs) better;
- to activate the foreign language speech activity of the students, to develop their intellectual abilities;
- to develop the desire of the student for the independent active and creative activity, to instill the skills of self-education, which is a very important task of the modern higher school;
- to raise the informativeness of the educational material in order the foreign language to become one of the sources of getting

the new information by the students, the information which is interesting to them and can become the means of communication in the full sense of the word;

- to give the possibility to the students to constantly feel and see the results of their work, to realize the practical sense of the acquired by them speech skills and habits.

Thus, such effective approach to the topic «Human trafficking» using the foreign language makes it possible to achieve two goals: to master the foreign language, on the one hand, because it gives the practical assistance in acquiring the skills and habits of the professional communication, to raise the motivation of improving the command of the foreign language and to get some new, important information pertaining to the different aspects of fighting against such crime as human trafficking, on the other hand. To achieve it it is necessary to take into consideration the very essence of the problem, the specificity of its discussion, the peculiarities of stimulating the intellectual and speech activity of the students taking the Master's course. It is important to form the analytical and synthetic qualities of the intellectual activity of the students and the abilities necessary for taking part in discussing this problem, to choose the forms of organizing the speech-intellectual activity of the students. All this makes the work on the problem of human trafficking during the classes of the foreign language more topical, activates the foreign language speech activity of the students and raises the role of the foreign language command.

Список використаних джерел

1. Зеленська О. П. Міждисциплінарний підхід до навчання іноземної мови майбутніми магістрами-психологами. *Науковий вісник Нац. ун-ту біо-ресурсів і природокористування України. Секція «Педагогіка, психологія, філософія»*. К. : Міленіум, 2016. Вип. 253. С. 63–69.

Ю. Р. Йосипів,
завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

М. Д. Курляк,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат економічних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТАКТИКА ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ЗАТРИМАННІ ОСОБИ, ЯКУ ЗАСТАЛИ ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ ТЯЖКОГО АБО ОСОБЛИВОГО ТЯЖКОГО ЗЛОЧИНУ І ЯКА НАМАГАЄТЬСЯ ВТЕКТИ

Службова діяльність працівників Національної поліції, особливо тих які безпосередньо залучені до несення служби у режимі патрулювання чи реагування на повідомлення та звернення громадян, неодмінно пов'язана із значним особистим ризиком для життя та здоров'я поліцейського. Однією із типових ситуацій службової діяльності, які можуть виникнути у процесі несення служби є ситуація із безпосереднього виявлення осіб під час вчинення ними тяжкого або особливого тяжкого злочину. Зрозуміло, що емоційний фон зловмисника та логічні реакції його психіки можуть, з великою імовірністю, призвести до подальших рішучих реакцій, таких як зустрічна агресія на адресу поліцейських чи намагання втекти.

Очевидно, що описані обставини є ситуацією потенційної небезпеки для працівників поліції а тому заслуговують на підвищену увагу зі сторони персоналу навчальних закладів системи ЗВО МВС при підготовці співробітників поліції на етапі навчання.

Особливої актуальності набувають ці аспекти службової діяльності поліцейських в умовах запровадження особливого правового режиму воєнного стану на території України.

Складні соціально-політичні процеси у нашій країні, що пов'язані із збройною агресією Російської Федерації,

призводять до зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів. Ситуація ускладнюється і збільшенням кількості необлікованої вогнепальної зброї, вибухових пристроїв у різних категорій громадян, що також суттєво впливає на статистику кількості випадків збройного опору представникам правоохоронних органів.

Досвідчені працівники поліції реагують у таких ситуаціях інстинктивно, на основі попередньо сформованого досвіду та позитивної професійної деформації. Проте, це не означає, що зазначеними питаннями можна нехтувати, навпаки, особливості правового режиму воєнного стану створюють правові підстави для розширення арсеналу методів впливу на правопорушника чи навіть дозволяють застосовувати більш кардинальні заходи примусу.

У структурі професійної підготовки поліцейського розроблено чимало методичних рекомендацій стосовно забезпечення особистої безпеки та необхідності урахування психології правопорушника, проте, зважаючи на відсутність такої потреби, недостатньо приділено увагу тактиці дій поліцейського в умовах активного опору правопорушників, в умовах територій що характерні для зон прилеглих до бойових дій [1].

Не зважаючи на численні рекомендації та поради практиків, загальні правила залишаються актуальними і до нині.

Очевидно, що працівники поліції повинні перед прийняттям такого рішення про затримання особи врахувати обставини, що можуть ускладнити їх дії (кількість осіб, наявність в них зброї або інших предметів, наявність предметів оточуючого середовища, що може бути використані як зброя, особливості місця затримання, час та можливість прибуття на допомогу інших нарядів поліції та ін). Бачимо, що врахування такої кількості обставин для прийняття об'єктивного рішення не можливо виконати шляхом послідовного ретельного аналізу, здебільшого реакція поліцейського повинна бути швидкою та рішучою, обумовленою скоріше стійко сформованими навиками ніж аналітичними роздумами. Враховуючи ці вимоги до тактики дій поліцейського, у структурі поліцейського навчання необхідно приділяти увагу елементу практичного відпрацювання подібних реакцій за допомогою методів квест-ситуацій та ситуативних завдань [2].

Не лише етап прямого затримання має вагоме значення для працівника поліції. З міркувань особистої безпеки важливо приділити увагу і огляду таких осіб після затримання. Легковажність у цьому питанні, може призвести до повторного нападу.

Дії наряду по затриманню осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, вимагають від працівників поліції пильності, рішучості, витримки, вміння швидко орієнтуватись в обстановці і суворо дотримуватись вимог Закону України «Про Національну поліцію».

При затриманні осіб, підозрюваних у вчиненні злочину необхідно пам'ятати, що поліцейський має право затримувати цих осіб при наявності таких підстав:

- у статті 208 Кримінального процесуального кодексу України зазначається можливість затримання особи уповноваженою службовою особою та визначені підстави такого затримання. Рішення з цих питань приймається особою, якій законом надано право здійснювати затримання, тобто уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у чітко визначених випадках [3].

За наявності інших не перевічених даних, що дають підставу підозрювати особу у вчиненні злочину, вона може бути затримана нарядом поліції лише в тому разі, якщо намагалась втекти або виявила непокору законній вимозі працівників поліції.

Організаційні та тактичні прийоми поведінки працівника поліції у ситуаціях затримання правопорушників, що чинять опір описані у методичних рекомендаціях, що видані кафедрою тактико-спеціальної підготовки, факультету № 3 ІПФППП ЛьвДУВС [3, 4].

Працівники Національної поліції у межах виконання своїх функціональних обов'язків, вирішують надзвичайно складні завдання, що вимагають значного фізичного і психічного напруження.

Через нинішню ситуацію в державі воєнного стану, що характеризується зростанням злочинності та збільшенням кількості випадків злісної непокори з боку правопорушників

законним вимогам працівникам поліції, виникає потреба підходу до розв'язання сучасних задач у сфері забезпечення особистої безпеки під час виконання службових обов'язків.

Отже, тактика дії працівників поліції при затриманні особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливого тяжкого злочину, потребує знань, умінь, навичок для здійснення ефективної професійної діяльності поліцейських, формування у працівників поліції відповідальності за особисту та колективну безпеку і усвідомлення необхідності обов'язкового виконання в повному обсязі заходів гарантування безпеки при виконанні оперативно-службових завдань.

Список використаних джерел

1. Банах С. М. Особиста безпека працівників правоохоронних органів, залучених до патрулювання : навчальний посібник/ Банах С. М., Йосипів Ю. Р., Курляк М. Д., Синенький В.М. та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 272 с.
2. Алгоритм дій поліцейських патрульної поліції під час забезпечення публічної безпеки і порядку : збірник ситуативних завдань / Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз та інші. ЛьвДУВС, 2019. 68 с.
3. Йосипів Ю. Р. Тактичне керівництво та організація несення служби працівниками правоохоронних органів України в зоні проведення антитерористичної операції : навчальний посібник / Ю. Р. Йосипів, С. М. Банах, О. І. Тьорло, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 136 с.
4. Ярославський А. В. Підготовка та проведення спеціальних операцій у збройних конфліктах : методичні рекомендації / А. В. Ярославський, О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, І. Ю. Землянський, М. Д. Курляк, М. О. Московчук, В. М. Синенький. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 104 с.

Р. А. Климкевич,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Інституту права

*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

КОМПЕНСАЦІЯ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАТРИМАННЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОРДЕРУ НА АРЕШТ

Інститут екстрадиції є надзвичайно важливим для виконання завдань кримінального провадження. Екстрадиція залишається одним з ключових способів протидії злочинності

в цілому в межах міжнародного та міждержавного співробітництва. Однак, екстрадиційна процедура має низку недоліків, у зв'язку з чим існують як спрощені порядки видачі, так і специфічні процедури, пов'язані з видачею осіб, як наприклад, Європейський ордер на арешт (далі – ЄОА) у межах Європейського Союзу.

Правовою основою функціонування цього інструменту є Рамкове рішення № 2002/584/ПВД Ради ЄС про європейський ордер на арешт та процедурах видачі осіб між державами членами [1], яке було змінене та доповнене Рамковим рішенням № 2009/299/ПВД від 26 лютого 2009 р. [2], що стосувалося судового розгляду *in absentia*, основною новелою якого було додання нової підстави для відмови у виконанні ордеру – відсутність особи на судовому засіданні.

Під час прийняття цих актів питання компенсації за незаконне затримання під час виконання європейського ордеру на арешт не одержало достатньої правової регламентації.

Положення закріплені у ст. 30 Рамкового Рішення про ЄОА можна вважати ймовірною правовою основою даного інституту: «Витрати, понесені на території виконуючої держави-члена для виконання європейського ордеру на арешт, несе ця держава-член. Усі інші витрати несе держава-член, що видала європейський ордер на арешт».

Доволі сумнівним видається те, чи компенсація за необґрунтоване затримання під час виконання ЄОА буде охоплюватися поняттям «витрати». Натомість поняття «витрати», схоже, пов'язане з коштами, спрямованими на опрацювання, і, де це доречно, із забезпеченням видачі ЄОА. Таким чином, за логікою європейського законодавця, витрати розподіляються відповідно до того, де саме вони були понесені. Однак, якщо затримання відбулося у виконуючій державі-членові ЄС, воно опосередковано пов'язане із провадженням у державі, що видає ордер. Тобто арешт в кінцевому результаті приймається на підставі рішення запитуючої держави.

Пошук правової основи з приводу даної проблематики у національному кримінальному процесуальному законодавстві не зовсім вдалий підхід. Приміром, у Іспанії Закон про взаємне визнання судових рішень у кримінальних справах в ЄС частково містить регламентацію «компенсації», ці норми

в основному стосуються компенсації потерпілим, третім особам або державам членам за збитки, які їм могли бути заподіяні під час здійснення міжнародного співробітництва [3].

Обов'язковою умовою для визначення виправданості компенсації є незаконність затримання. Оцінка цього питання, по суті, потребує більш уважного розгляду практики ЄСПЛ. Аналіз цієї практики свідчить, що на правомірність затримання можуть впливати численні фактори, наприклад надмірна та непропорційна тривалість затримання, відсутність детальних записів про причини або місце затримання, відсутність ефективного судового контролю за позбавленням волі та апріорна непрактичність позбавлення волі¹⁷ – питання, яке особливо стосується екстрадиції [4].

Саме тому видається доцільним розробити компенсаційну систему за необґрунтоване затримання при виконанні ЄОА. Ця система повинна гарантувати, що будь-яка особа, яка зазнала необґрунтованого затримання, має доступ до системи компенсації.

Це можна організувати наступним чином:

1) процес відшкодування буде складатися з двох етапів: визначення факту наявності необґрунтованого затримання та, по друге, встановлення суми, що підлягає компенсації. Це повинно здійснюватися у державі, у якій було здійснено затримання. Ця держава повинна прийняти рішення, застосовуючи власне законодавство. Такий підхід забезпечить юридичну визначеність, оскільки зацікавлена особа може бути впевнена, що держава-член, в якій відбулося затримання, несе відповідальність за компенсацію, незалежно від причин незаконності затримання.

2) компенсацію, як правило, повинна сплачувати виконуюча держава-член, на території якої відбулося первинне позбавлення волі, і охоплювати період перебування під арештом до моменту фактичної видачі державі, яка видала. Якщо необґрунтоване затримання продовжується після видачі, з цього моменту обов'язок виплатити компенсацію має перейти на запитуючу державу.

3) система має юридично роз'яснити, чи має компенсація у транснаціональних справах охоплювати лише випадки,

коли щодо заарештованої особи було винесено виправдувальний вирок, чи її слід поширити на інші ситуації, коли мало місце позбавлення волі без винесення обвинувального вироку.

Таким чином, компенсація за незаконне затримання у транскордонних справах, пов'язаних з ЄОА вимагає однозначного підходу та уніфікованого правового регулювання на рівні Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States – Statements made by certain Member States on the adoption of the Framework Decision OJ L 190, 18.7.2002, p. 1–20

2. Council Framework Decision 2009/299/JHA of 26 February 2009 amending Framework Decisions 2002/584/JHA, 2005/214/JHA, 2006/783/JHA, 2008/909/JHA and 2008/947/JHA, thereby enhancing the procedural rights of persons and fostering the application of the principle of mutual recognition to decisions rendered in the absence of the person concerned at the trial OJ L 81, 27.3.2009, p. 24–36

3. Act 23/2014 of 20 November 2014, on Mutual Recognition of Judicial Decisions in Criminal Matters in the European Union, Official Gazette (BOE), 21 November 2014. The English version of this Act (translated by the Spanish Ministry of Justice) is available at: <<https://ejn-crimjust.europa.eu/ejnupload/InfoAbout/English%20version%20LAW%2023%20of%202014.pdf>>

4. Case of Rusu v. Austria (Application no. 34082/02,). Judgment European Court of Human Rights, 2 October 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88669> (Last accessed: 15. 06. 2022).

О. О. Книженко,
професор кафедри кримінального права та кримінології,
доктор юридичних наук, професор
(Національна академія Служби безпеки України);

О. В. Шамара,
радник директора, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник, доцент
(Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Питання торгівлі людьми не втратило своєї актуальності й до нині. Й особливої уваги потребує проблема ефективності застосування відповідних засобів кримінально-правового реагування, які можливо застосувати у разі вчинення торгівлі людьми.

Варто відзначити, що торгівлю людьми законодавець визнав злочином, оскільки санкцією ст. 149 КК України передбачено такий вид покарання як позбавлення волі. У разі вчинення злочину без кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак встановлено позбавлення волі на строк від трьох до восьми років. При цьому конфіскації майна як додаткового виду покарання законом не передбачено, на відміну від частин 2 та 3 ст. 149 КК України. Тобто у разі вчинення торгівлі людьми без кваліфікуючих ознак конфіскація майна не застосовується, однак у разі вчинення торгівлі людьми щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства (ч. 2 ст. 149 КК України) суд може призначити конфіскацію майна [1]. Також суд може призначити конфіскацію майна й у разі вчинення торгівлі людьми й щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою

застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 149 КК України) [1].

Згідно з ч. 2 ст. 59 КК України конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині КК України [1].

Торгівля людьми не належить до категорії злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки. Отже законодавець має ураховувати корисливий характер злочинів та їхню тяжкість.

Відповідно до ст. 12 КК України діяння, описане ч. 1. ст. 149 підпадає під ознаки тяжкого злочину, а діяння, описанні в наступних частинах цієї статті, – під ознаки особливо тяжкого злочину.

Законодавець чомусь вирішив встановити конфіскацію як додатковий вид покарання лише за вчинення торгівлі людьми з кваліфікуючими ознаками. При цьому, як зазначено вище, ці ознаки не пов'язані із корисливими мотивами. Водночас торгівля людьми (як простий склад злочину) може, й переважно так і є, вчинятися з корисливих спонукань.

З огляду на зазначене, варто передбачити застосування конфіскації майна як додатковий факультативний вид покарання у разі вчинення торгівлі людьми без кваліфікуючих ознак. Така норма буде відповідати принципу справедливості, а також сприятиме запобіганню торгівлі людьми.

Окрім конфіскації майна є можливим призначення такого виду додаткового покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 55 КК України як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) КК України за умови, що з урахуванням характеру кримінального правопорушення, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [1].

Використання такої, передбаченої законодавством, можливості також сприятиме запобіганню торгівлі людьми.

Розглядаючи засоби кримінально-правового реагування, також варто звернути увагу, що, виходячи з положень ч. 1 ст. 149 КК України, законодавець надав змогу винну особу звільнити від відбування покарання з випробуванням. Такий висновок обґрунтовується тим, що нижня межа санкції ч. 1 ст. 149 КК України передбачає три роки позбавлення волі.

На нашу думку, така законодавча можливість є цілком прийнятною.

Оцінюючи види покарань, які законодавцем передбачено у разі вчинення торгівлі людьми, варто звернути увагу на той факт, що не передбачено такого виду покарання як штраф. Його навіть не передбачено як додатковий вид покарання й за діяння, яке описано ч. 1 ст. 149 КК України. Вважаємо це законодавчим недоліком. Ураховуючи, що торгівля людьми переважно вчиняється з корисливих спонукань, було б доцільно за вчинення цього діяння встановити вид покарання, що носить майновий характер. Зокрема, це міг би бути штраф.

Також, зважаючи на те, санкції ст. 149 КК України безальтернативно передбачають в якості покарання позбавлення волі, а також на тенденцію розширення застосування штрафу, доречно обговорити питання застосування штрафу в якості основного виду покарання.

Варто відзначити й на те, що відносно недавно закон про кримінальну відповідальність передбачив застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. До кола таких заходів увійшли: штраф, конфіскація майна, ліквідація. Однак торгівля людьми не увійшла до переліку кримінальних правопорушень за вчинення яких можливо було б застосувати вказані заходи. Вважаємо це законодавчим недоліком, який бажано виправити найближчим часом.

Підсумовуючи, зазначимо наступне. У разі вчинення торгівлі людьми, відповідно до закону про кримінальну відповідальність, є можливим призначення в якості основного покарання тільки позбавлення волі й за наявності кваліфікуючих ознак складу злочину можливе призначення конфіскації майна як додаткового покарання. У такому контексті законодавець не в повній мірі використав можливості майнових видів покарань, що має бути переглянуто найближчим часом. Також необхідно передбачити можливість застосування

заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у разі вчинення торгівлі людьми. Зазначені заходи сприятимуть запобіганню проявам торгівлі людьми.

Звертаємо увагу, що відповідно до положень Загальної частини КК України, суди можуть призначити в якості додаткового виду покарання позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також мають право звільнити винного від відбування покарання з випробуванням, коли призначене покарання не буде перевищувати п'яти років позбавлення волі та зважаючи на особу винного й інші обставини справи. Такі обставини повинні свідчити про можливість виправлення особи без від відбування призначеного покарання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top> (дата звернення 28.05.2022).

К. М. Костовська,
начальник НМЦ ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасна соціально-економічна, морально-психологічна і духовна ситуація в Україні вкрай суперечлива і багатоаспектна. Має місце нестабільність в економіці, гостро відчувається дефіцит республіканського бюджету, практично не знижується чисельність людей з доходом нижче прожиткового мінімуму, посилюється диференціація населення за доходами, підвищується напруженість на ринку праці, зростає заборгованість з виплати заробітної плати, пенсій і соціальної допомоги, гостро виявляються тенденції неблагополуччя, у тому числі соціальні девіації [1, с. 65].

Правову невизначеність системних зв'язків між захистом прав дітей, їх легітимному, патріотичному вихованню та національною безпекою тим важче сприйняти й пояснити, що вона дуже погано вписується в рамки сучасної наукової парадигми.

Науковці, розглядаючи дію закону еволюційної валідності в системі державного управління, наголошують: «...кожна людина від народження має борг перед суспільством, що виростило її. Цей борг з часом перетворюється на обов'язок перед майбутніми поколіннями» [2, с. 70]. Тож, відповідно, і твердження такого: «Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом»¹⁵ сприймаються без заперечень, але переважно тоді, коли йдеться про теоретичний бік проблеми [3, с. 3].

Слушною є думка, що державна політика, яка охоплює всі сфери й напрями людської життєдіяльності, має спиратися на принципи та закономірності системної трансформації суспільства, повинна бути чітко визначена за пріоритетами, що мають дедалі більше розкривати саме соціальний характер усієї державної політики [4, с. 123]. Водночас усі ми є свідками того, що «інституціональні трансформації в Україні поки не привели до відчутних результатів у підвищенні якості життя населення і стабілізації соціальної ситуації в суспільстві» [5, с. 368].

А це не може не впливати і на сферу захисту прав дітей. Тож у науковому середовищі приділяється певна увага різним аспектам формування та здійснення державної політики щодо захисту прав дітей в Україні [6, с. 60].

Багатогранний характер і виняткова суспільна значущість проблем захисту прав дітей зумовлюють доцільність їхнього вирішення у рамках політики національної безпеки. Однак, наразі питання дана проблема не згадуються ні в переліку національних інтересів, ні серед основних політичних пріоритетів, ані при оцінці ключових загроз для особи, суспільства, держави. Задля усунення цієї «прогалини» необхідно:

1) на підставі ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України», запропоновано включити до Стратегії

¹⁵ Потопахіна О. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.05; Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. С. 3.

національної безпеки України деструктивні чинники, прямо та опосередковано пов'язані з функціонуваннями ювенальної системи. Наразі такими є: у зовнішньо-політичній сфері – гальмування процесів інтеграції провідних галузей права в європейські галузеві макроструктури; невідповідність міжнародних і вітчизняних правил, норм і стандартів; в економічній сфері – незахищеність дітей призводить до зменшення трудового резерву в майбутньому, що в свою чергу приводить до послаблення економічного, оборонного та правоохоронного стану України; у соціальній сфері – високий рівень делікатності щодо дітей та серед дітей призводить до зниження загального соціального клімату в державі [1, с. 66];

2) виходячи з цих загроз, передбачити в законі України «Про національну безпеку України» такі напрями державної політики, як: адаптація до вимог ЄС чинного законодавства; профілактика дитячої деліктності, зменшення негативного впливу на психофізичний розвиток дітей; зниження рівня й соціальних наслідків злочинів проти дітей та наслідків домашнього насильства; підвищення правової культури та свідомості громадськості тощо;

3) визначити шляхи й механізми реалізації окреслених напрямів державної політики в Стратегії національної безпеки України, зокрема, передбачити нею:

- активізацію діяльності України в складі універсальних міжнародних структур діяльності яких є захист прав дітей (ООН, ЮНЕСКО та ін.);

- удосконалення вітчизняного ювенального законодавства;

- запровадження довгострокової національної стратегії реалізації ювенальної політики;

- підвищення ефективності планування, координації та контролю в сфері ювенальної політики;

- оптимізація системи управління сферою ювенальної політики;

- посилення боротьби з правопорушеннями проти дітей;

- здійснення комплексу інформаційних, виховних та освітніх заходів, спрямованих на підвищення правосвідомості громадськості [1, с. 67].

Також хочеться наголосити, що при певній позитивній динаміці прикро констатувати той факт, що в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року», який оприлюднено на офіційному сайті Національної поліції України для офіційного обговорення та внесення зауважень і пропозицій, нічого про подальший розвиток ювенальної превенції не зазначається, хоча передумови та необхідність удосконалення основних напрямків роботи в цій сфері є очевидними [7].

Список використаних джерел

1. Опацький Р. Захист прав дітей, як складова Національної безпеки України. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції / ДДУВС. 12.03.2021. С. 65–68.
2. Дзюндзюк В. Б., Ковбасюк Ю. В. та ін. Предметна сфера науки державного управління. Публічне управління: теорія і практика : монографія / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2011. С. 70.
3. Потопахіна О. М. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.05; Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. С. 3.
4. Реформування державної політики в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження та впровадження : навч.-наук. вид. / авт. кол. В. А. Ребкало (кер.) та ін.; за заг. ред. В. В. Тертички, В. А. Шахова. Київ ; Львів : НАДУ, 2012. С. 123.
5. Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи : навч.-наук. вид. / авт. кол. В. А. Скуратівський та ін. ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ ; Львів : НАДУ, 2012. 368 с.
6. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 3 (30). С. 60.
7. Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року : проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України // Національна поліція : офіц. сайт. 12.04.2019. URL: <https://www.npu.gov.ua/materials/proekti-normativnix-aktiv-dlyaobgovorenniya/proekt-rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrajini-prosxvalennya-strategiji-rozvitku-naczionalnoji-policiji-na-period-do-2023-roku/> (дата звернення: 12.04.2022).

К. О. Котельва,
суддя, тренер Національної школи суддів України
(Галицький районний суд м. Львова)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ

Забезпечення справедливого правосуддя є безумовно важливим напрямком державної політики щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Право на справедливий суд в розумінні Конвенції про права людини та основоположні свободи (стаття 6) передусім означає право на справедливу судову процедуру.

Процесуальні порушення та недоліки, допущені під час здійснення кримінальних проваджень у справах цієї категорії, впливають на ефективність та результативність виконання завдань кримінального судочинства.

Під час війни державі вкрай важливо забезпечити ефективні механізми притягнення до відповідальності осіб, винних у торгівлі людьми, та призначення таким особам справедливого покарання.

Водночас, не менш важливим є забезпечення та дотримання прав людини під час здійснення кримінальних проваджень, а також вимог кримінального процесуального законодавства та міжнародних стандартів.

Слід зазначити, що деякі форми торгівлі людьми, такі як сексуальне рабство, примусова проституція, примусова вагітність, переслідуються відповідно до ст. 149 Кримінального кодексу України, та одночасно уявляють собою міжнародні злочини, передбачені ст. 7 Римського Статуту. Не зважаючи на те, що Римський Статут доки ще не ратифікований нашою державою, юрисдикція Міжнародного кримінального суду поширюється на міжнародні злочини, вчинені на території України. Триває тісна співпраця та координація між національними та

міжнародними органами, що накладає додатковий обов'язок на національні органи максимально ретельно ставитися до процедурних питань притягнення винних до відповідальності, оскільки йдеться про авторитет нашої країни, наших правоохоронних органів на міжнародному рівні.

Отже, актуальним є обговорення та аналіз саме процесуальних аспектів здійснення кримінальних проваджень у справах щодо торгівлі людьми.

1. Використання показань, отриманих слідчим під час допиту обвинуваченого/свідка/потерпілого у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, як доказ в суді.

14 квітня 2022 року Верховна Рада України ухвалила низку законів, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності держави під час воєнного стану, серед яких Закон України № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану», яким було внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема щодо відступу від жорсткого стандарту заборони використання позасудових свідчень – показань свідка, потерпілого, підозрюваного, отримані на стадії досудового розслідування.

Така новела законодавства виглядає логічною та своєчасною.

Встановлення повної заборони використання позасудових свідчень було виправданим кроком у 2012 році, метою якого було прагнення позбутись ганебних радянських практик, притаманних інквізиційному процесу, зокрема, отримання зізнавальних показань шляхом катувань, залякувань, психологічного та фізичного тиску.

За останні 10 років правосвідомість працівників правоохоронних органів суттєво змінилася, а разом з нею й відповідні методи роботи. Зокрема, процесуальне інтерв'ю як спосіб отримання відомостей про події замість звичайного допиту вже застосовується українськими правоохоронцями.

2. Використання уразливого стану потерпілої особи як спосіб торгівлі людьми: особливості доказування в умовах війни.

Використання уразливого стану потерпілої особи як спосіб торгівлі людьми може мати місце у двох випадках:

1) коли обвинувачений використовує стан людини, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям;

2) стан людини, який виникає у разі збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин.

Отже, висновок про наявність або відсутність уразливого стану потерпілої особи та його використання обвинуваченим під час вчинення кримінального правопорушення може базуватися:

1) у першому випадку – на результатах експертизи щодо потерпілого, що підтверджуватиме наявність в особи фізичного захворювання чи фізичної вади, особливого психологічного стану або психічного розладу;

2) у другому – на сукупності доказів, які свідчать про існування тяжких особистих сімейних або інших обставин.

Якщо перший випадок потребує спеціальних експертних знань, то другий є оціночним поняттям та визначається на підставі аналізу конкретних обставин кримінального провадження.

Обставини війни безумовно можуть бути причиною уразливого стану потерпілої особи та повинні ретельно досліджуватися органом, що здійснює кримінальне провадження, та судом.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити на важливості дотримання не тільки норм кримінального процесуального кодексу, а й міжнародних стандартів забезпечення прав людини.

Гарантування дотримання прав людини має бути одним з головних векторів державної політики в сфері кримінальної юстиції в цілому, та у здійсненні кримінальних проваджень щодо торгівлі людьми зокрема.

Я. Ф. Кулешник,
доцент кафедри інформаційного та аналітичного забезпечення
діяльності правоохоронних органів факультету № 2 ІПФПНП,
кандидат технічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНОГО ПАКЕТУ PANDAS ДЛЯ ПРАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ ДАНИХ У РЕАЛЬНОМУ СВІТІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, яка не втрачає актуальності у XXI ст. для жодної країни світу, включаючи Україну. Експлуататори отримують прибуток через контроль та експлуатацію інших людей. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. Щорічно близько 600–800 тисяч осіб у світі продають за кордон з метою експлуатації (за оцінками уряду США [1]). Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

Торгівля людьми є глобальною загрозою, яка потребує негайного вирішення. Пандемія COVID-19 ще більше, ніж будь-коли, посилила необхідність спільної роботи всіх зацікавлених сторін у боротьбі з торгівлею людьми. Торговці людьми полюють на найбільш уразливих верств населення і шукають можливості для їх експлуатації. Нестабільність і відсутність доступу до критичних послуг, викликаних пандемією, означає, що кількість людей, уразливих до експлуатації, торгівлі людьми стрімко зростає.

За даними представництва міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні [2] починаючи з 1991 року 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми (70% з них чоловіки); 93% від торгівлі людьми – трудова експлуатація; 80% від торгівлі людьми мають вищу або технічну освіту; 50% постраждалих осіб – молодь до 35 років.

На підставі даних неурядової німецької компанії статистичних досліджень Statista можна констатувати позитивну динаміку щодо ідентифікованих жертв торгівлі людьми у світі за останні роки. Так, згідно з інформацією цієї організації [3],

у період з 2008 до 2019 року кількість виявлених жертв торгівлі людьми у світі збільшилася втричі – з 30 961 до 105 787 осіб, зокрема: у 2008 р. становила 30 961, 2009 р. – 49 105, 2010 р. – 33 113, 2011 р. – 42 291, 2012 р. – 46 570, 2013 р. – 44 758, 2014 р. – 44 462, 2015 р. – 77 823, 2016 р. – 68 453, 2017 р. – 96 960, 2018 р. – 85 613, 2019 р. – 105 787.

Однак, будь-які статистичні дані про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, є неточними, адже не відображають реальних масштабів динаміки і тенденції. Вони можуть бути лише орієнтовними.

Варто зауважити, що основними суб'єктами, які здійснюють виявлення жертв торгівлі людьми в Україні, є Національна поліція, Держприкордонслужба та Державна міграційна служба України. Водночас дослідники стверджують, що 70% осіб, які постраждали від торгівлі людьми, були ідентифіковані громадськими організаціями і лише 37% – правоохоронними органами, передусім підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції України [4]. На жаль, результати досліджень засвідчують, що 65% постраждалих від торгівлі людьми так і не вдається ідентифікувати [4].

Аналіз токої великої кількості даних потребує спеціалізованого програмного забезпечення. Pandas є частиною дистрибутива Anaconda і використовується для аналізу великих (тисячі або десятки тисяч записів) об'ємів даних. Тому, використовувати pandas для роботи з невеликими об'ємами даних не доцільно. Однак, щоб продемонструвати деякі можливості цього програмного продукту і швидко проаналізувати очевидні результати, використаємо статистичні дані подані МОМ України у сфері торгівлі людьми. Ось який вигляд мають деякі результати застосування програмного пакету pandas для практичного аналізу даних у реальному світі торгівлі людьми (див. табл. 1).

Сформулювавши відповідним чином запит, можна отримати бажану інформацію у потрібному вигляді. Так, наприклад, якщо потрібно вибрати з поданої таблиці дані за 2019 рік котрі за різними формами експлуатації перевищують 50%, то достатньо виконати наступні операції (див. табл. 2).

Таблиця 1

```
df_prym_csv=pd.read_csv("Desktop/Примусова експлуатація070622.csv",sep=';')
```

```
df_prym_csv
```

	ФОРМА ЕКСПЛУАТАЦІЇ	2004-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	Сексуальна (%)	57	34	25	13	8,5	5,8	7,1	4	7	7	5,6
1	Примусова (%)	39	56	71,1	81	89,4	92,1	91	94	91	91,2	93,3
2	Змішана (%)	3	3	0,7	0,1	0,1	0	0	0,1	0,1	0,1	0
3	Примусове жибрацтво (%)	1	6	2	5,6	1,5	2,1	1,8	0,9	1,3	0,8	0,7
4	Інше (%)	0,1	1	0,9	0,3	0,5	0	0,1	1	0,6	0,9	0,4
5	стать постраждалих, чоловіки (%)	20	36	43	56	52	58	49	60	62	61	68
6	стать постраждалих, жінки (%)	80	64	57	44	48	42	51	40	38	39	32

Форма експлуатації 2004–2019 роках

Таблиця 2

```
above_50 = df_prym_csv[df_prym_csv["2019"] > "50"]
```

```
above_50
```

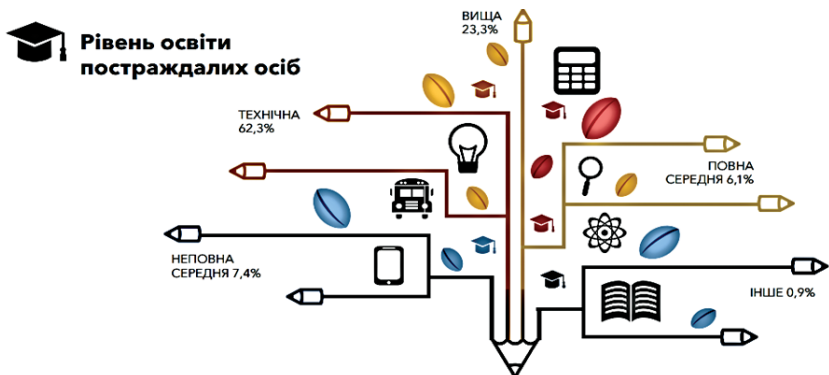
	ФОРМА ЕКСПЛУАТАЦІЇ	2004-2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	Примусова (%)	39	56	71,1	81	89,4	92,1	91	94	91	91,2	93,3
5	стать постраждалих, чоловіки (%)	20	36	43	56	52	58	49	60	62	61	68

Як видно з отриманих результатів, лише поля «Примусова» експлуатація (рядок 1) та «стать постраждалих, чоловіки» (рядок 5) перевищують рівень 50% у 2019 році.

Важливим для повноти аналізу процесу примусової експлуатації є рівень освіти постраждалих, представлений на рисунку. Як видно з рисунка найбільш затребувані, не залежно від форми експлуатації, є особи з технічною (62,3 %) та вищою освітою (23,3 %).

Перелік чинників виникнення проблеми торгівлі людьми в Україні, зокрема з метою трудової експлуатації, найбільш повно розкрив Л. О. Данильчук [5]:

- нестабільна політика держави, реформи;
- економічні – правовий захист громадян (криміналізація владних і судових структур, високий рівень корупції);

- недосконалість вітчизняного законодавства;
- низька правова обізнаність громадян;
- воєнні – військові дії на сході України;
- соціальні – низький рівень соціального захисту населення, медичного обслуговування;
- неконкурентоспроможність освітніх послуг (професіоналізація та стандартизація освіти);
- духовні – утрата духовних цінностей та переоцінка орієнтирів;
- інформаційні – низька поінформованість суспільства щодо проблем торгівлі людьми та її наслідків;
- недосконалість міграційного законодавства (контроль за міграційними процесами) тощо.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що трудова експлуатація є найпоширенішою формою торгівлі людьми у світі, причому найактивніше вона виявляється у таких галузях господарства, як будівництво, виробництво, видобуток корисних копалин, сфера гостинності (47%); домашнє господарство (24%); сільське господарство (11%). За результатами емпіричного дослідження встановлено, що громадяни України найчастіше стають жертвами торгівлі людьми з метою трудової експлуатації в таких галузях економіки: сільське господарство – 43,2%; промислові та будівельні підприємства (будівництво, підпільні заводи, підсобні роботи) – 35,7%; сфера розваг та обслуговування – 12%; інше – 9,1% (ведення домашнього господарства, догляд за людьми похилого віку або хворими)

тощо [6]. Визначальним фактором торгівлі людьми з метою трудової експлуатації є бідність. Нині окреслена проблема потребує проведення подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>
2. <https://www.stoptrafficking.org/#statistics>
3. Statista Research Department. URL: <https://www.statista.com/topics/4238/human-trafficking/>
4. Робочі матеріали пілотного компонента проекту «Розбудова національного механізму перенаправлення в Україні». 2009–2011. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/8/93265.pdf>
5. Данильчук Л. О. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... д-ра юрид. наук : 13.00.05. Тернопіль, 2018. 544 с.
6. Павленко С. О. Сучасний стан торгівлі людьми з метою трудової експлуатації в Україні та світі. URL: http://apnl.dnu.in.ua/1_2021/28.pdf

Т. С. Липченко,

викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення факультету №2 ІПФПНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

М. Г. Кашук,

викладач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення факультету №2 ІПФПНП,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

NEW HUMAN TRAFFICKING RISKS DUE TO UKRAINIAN CRISIS

The risks of exploitation and trafficking in human beings affected by the war in Ukraine are a matter of serious concern. Millions of people have become refugees, many of them forced to leave Ukraine. Those seeking refuge abroad, mostly women and children, are in incredible danger. As UN Secretary-General Antonio Guterres said: «For criminals and traffickers, the war in Ukraine is not a tragedy. It is an opportunity, and women and children are the goal of profit [1, p. 1].»

The concept of trafficking involves the movement of people from, within and between countries for various purposes, such as sexual exploitation, forced domestic service or other forms of labor exploitation. Trafficking in human beings is defined in international law in accordance with the 2002 United Nations Palermo Protocol, which informs and underpins numerous national measures [2].

These risks do not only exist at the border or during their travel. Previous conflicts and migration crises have shown that there is a threat of exploitation in host countries. Thousands of people, organizations and businesses have offered shelter, support and employment opportunities. What we need to do now is to take precautionary and protective measures systematically so that the threat of exploitation and trafficking does not become a reality.

On February 24, 2022, the Russian Federation launched a full-scale invasion of Ukraine. This marked a serious escalation of the conflict in Donbas in Ukraine, which has been going on since Russia illegally annexed Crimea in 2014. Millions of people have been displaced, both inside and outside Ukraine. Faced with one of the fastest-growing refugee influx crises in recent years, countries across Europe and beyond have taken decisive action to support people fleeing the conflict. In addition to foreign policy responses such as coordinated international sanctions against Russia, military support and humanitarian aid to Ukraine, both government and non-government actors are increasingly focusing on how to prevent this overt humanitarian crisis from escalating into a human trafficking crisis.

The situation with the war in Ukraine, mass displacement and the risks of exploitation and trafficking is evolving rapidly, which means that a faster and faster pace of evidence gathering is needed to formulate a strategy and prevent harm. The main advantage of this approach is that many British and international experts from different walks of life come together to gather reliable information about what they see in real time, listen to their key concerns and recommendations based on many years of relevant professional experience, and also analyze and summarize this evidence to provide timely strategic advice on this pressing topic. Despite the fact that experts do all this quickly, they follow a strict and transparent approach to everything. Using research experience and expertise, experts have also been able to link this new evidence to a broader scientific and strategic evidence base.

Evidence has already been established that the conflict increases the risks of human trafficking. The war in Ukraine poses real and significant risks to exploitation and trafficking, especially for women and displaced children. It was found that the new risks inherent in this war interact with existing systemic risks. It is important to address the needs of particularly vulnerable groups, including unaccompanied or separated minor children, minority groups, the elderly and undocumented migrants. Providing Ukrainian refugees with the opportunity to travel Europe quickly, safely and cheaply on regular routes and with easy access to the labor market and other social infrastructure has been identified as a major source of countering exploitation and trafficking. Instead, persons without Ukrainian citizenship were identified as not covered by protection programs due to gaps in the legislation [1, p. 4]. It should be noted that the risks of exploitation and trafficking go far beyond sexual exploitation alone. Foreign experts emphasize that there is currently a lack of verified data on the scale and patterns of human trafficking and exploitation related to the war in Ukraine. They called for coordinated, detailed work on preventing, monitoring and supporting, and stressed that measures to combat trafficking in human beings should be carried out in a way that does not further harm already marginalized groups or prevent people from accessing asylum abroad.

Lack of information and information overload can increase the risks of exploitation and trafficking. There is a need for clear, useful, accessible information to support both refugees from Ukraine and the host country, local authorities and business. In addition to assistance with displacement in general, information resources are considered vital for raising awareness and resilience to the risks of exploitation and trafficking.

Vulnerability, fear and the wider political climate around immigration and asylum create difficult conditions for response. Of particular concern is how immigration insecurity increases the risks of exploitation and trafficking and reduces access to justice. When undocumented migrants responded to calls by law enforcement to report trafficking and exploitation, they feared obstacles in practice, such as fear, mistrust, contempt, and the lack of a safeguard to prevent the exchange of personal data without their consent between law enforcement and immigration

authorities. The introduction of such a safeguard mechanism is vital to make Ukrainians (and others) feel safe to report cases of trafficking and exploitation. The importance of alternative ways to support refugees, in addition to seeking help from the authorities, should also be noted.

Russia's war in Ukraine has caused mass destruction, displacement and devastation. The history of past conflicts and new evidence from Ukraine indicate that this war will also create and expand opportunities for human trafficking and exploitation. War and displacement put people in a desperate situation, and there are significant risks for both those who remain in Ukraine and for the many millions of forced refugees. When people are in danger and / or trying to meet basic needs, they may have little choice but to make risky decisions – even if they are aware of the risk. The risk does not stop when people cross the Ukrainian border, and countries of transit and destination also play a vital role in reducing risk and building resilience.

Список використаних джерел

1. <https://www.antislaverycommissioner.co.uk/>
2. Протокол ООН (2000) Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children https://www.unodc.org/res/human-trafficking/2021the-protocol-tip_html/TIP.pdf
3. МакГрат, С. І Уотсон С. (2018) Anti-slavery as development: A global politics of rescue, Геофорум. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0016718518301222>
4. Кенуейу, І. (2021) The Truth about Modern Slavery. <https://www.plutobooks.com/9780745341224/the-truth-about-modern-slavery/>

Ю. О. Лісіцина,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Інституту права,

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема торгівлі людьми є однією з негативних явищ сучасного суспільства у всьому світі та залишається одним

з найприбутковіших форм злочинного бізнесу. З початком війни росії проти України зросла загроза небезпеки торгівлі людьми, адже велика кількість українських біженців стали новою «ціллю» торговців людьми.

Слід звернути увагу на наявність невід'ємного зв'язку між гендером та торгівлею людьми. Належна увага до гендерних аспектів торгівлі людьми може дати ефективні результати у протидії цьому суспільно-небезпечному діянню. Натомість, ігнорування взаємозв'язку між гендером та торгівлею людьми може призвести до появи негативних стереотипів, які можуть створювати перепони для надання допомоги та охорони постраждалих осіб торгівлі людьми.

Досліджуючи історичний розвиток міжнародного законодавства у сфері протидії торгівлі людьми можна простежити певні тенденції врахування гендерних аспектів торгівлі людьми. Так, під час розроблення міжнародних конвенцій по боротьбі з торгівлею людьми на початку ХХ століття, особлива увага приділялась експлуатації жінок та дівчат. Гендерно-нейтральна мова дозволила визнати чоловіків та хлопчиків жертвами торгівлі людьми, тим самим доповнила перше законодавство, яке було розроблене для захисту жінок та дівчат, які займались проституцією більш комплексним підходом на експлуатацію [1, с. 13].

Гендерно-нейтральний підхід було впроваджено в Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 р., де почав використовуватись термін «особа» по відношенню до жертви [2]. Хоча в Конвенції 1949 р. чоловіки прямо не згадуються в контексті проституції, термін «особа» передбачає, що жертвою може бути як чоловік (хлопчик) так і жінка (дівчинка).

В Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) наголошено на проблемі торгівлі жінками шляхом включення спеціальної статті, відповідно до якої держави-учасниці приймають всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, для припинення всіх видів торгівлі жінками і експлуатації проституції жінок [3].

В 2000 р. в Палермському протоколі (Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти

транснаціональної організованої злочинності) було представлено перше міжнародне визначення торгівлі людьми і введено розширений список різних форм торгівлі людьми, в якому жінки та діти були вказані, як особливо уразливі.

З розвитком європейської правової бази, такої як Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми в 2005 р. і Директива 2011/36/ЄС в 2011 р. акцент був розширений внаслідок врахування підходу, який ґрунтується на правах людини і були введені додаткові обов'язкові положення про підтримку жертв. В той же час визнання чоловіків жертвами торгівлі людьми стало більш явним в цих документах.

Слід зауважити, що сама по собі стать особи не визначає, чи піддається людина ризику торгівлі людьми. Тому, важливо звертати увагу на інші фактори, зокрема: вік, інвалідність, хвороба, етнічна чи расова приналежність, сексуальна орієнтація, матеріальне становище тощо.

Проте стать особи може впливати на форму експлуатації. Так, говорячи про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, дане кримінальне правопорушення зачіпає, як чоловіків, так і жінок, проте враховуючи гендерний аспект і беручи до уваги потенціал різних факторів уразливості для різних статей можна прийти до висновку про жіночий гендерний аспект сексуальної експлуатації. Так, за даними ЄС, 60% жертв виявлених в країнах Європи, були продані для сексуальної експлуатації, а 92 % цих жертв складали жінки [4].

Хоча торгівля людьми частіше асоціюється з сексуальною експлуатацією жінок та дівчат, не можна ігнорувати такі її форми, як примусова праця, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, вилучення органів.

Існуюча література з гендерних питань і торгівлі людьми свідчать про недостатню увагу, яка приділяється іншим формам торгівлі людьми які зазнають жінки і дівчата, а саме домашній підневільний стан, трудова експлуатація, примусові шлюби, використання жінок в якості сурогатних матерів (примусова вагітність).

Воєнний конфлікт також розповсюджується на торгівлю людьми, а саме примусове вивезення людей та дітей з окупованої території з метою їх експлуатації. В такому випадку для торгівця не має значення стать людини, його метою,

є одержання як найбільше «живого товару» з метою його продажу. Крім того, легкою здобиччю для торговців людьми стають жінки і діти біженці, які змушені тікати з країни, де ведуться воєнні дії.

Деякі форми торгівлі людьми, такі як торгівля людьми з метою вилучення анатомічних матеріалів людини, кореняться в економічній незахищеності і у відсутності освіти. Статистика свідчить, що більшість виявлених жертв торгівлі людьми з метою вилучення органів – дорослі чоловіки. Повідомлялось, про випадки, коли чоловіки змушені були продати нирку через відсутність інших економічних можливостей, особливо у патріархальному суспільстві, яке вимагає від чоловіків робити все можливе, щоб забезпечити свою сім'ю. Проте жінки також піддаються вилученню органів за гендерними ознаками, наприклад видалення гендерно-специфічних тканин і клітин. Бувають також випадки, коли жінки стають жертвами торгівлі людьми з метою вилучення органів, які не обумовлені необхідністю виживання, а у зв'язку з глибоко укоріненими культурними факторами [1, с. 25].

Гендерні стереотипи стають перепорою в розробленні надійної превентивної політики, направленої на вирішення зростаючої кількості жертв торгівлі людьми чоловічої статі. Хоча більша частина виявлених постраждалих-чоловіків являються жертвами трудової експлуатації, все частіше чоловіки зазнають інших форм торгівлі людьми, включаючи сексуальну експлуатацію.

Глобальні дані ООН свідчать, що серед чоловіків-жертв торгівлі людьми 17 % чоловіків і 23 % хлопчиків були продані для сексуальної експлуатації [5].

Дослідження, проведене Леоном та Роусом продемонструвало, що торговці людьми вважають хлопчиків більш універсальними, а тому використовували їх в різних умовах для примусової праці, примусової злочинності, чи домашньої підневільної роботи. Сексуальна експлуатація і сексуальне насильство по відношенню до чоловіків і хлопчиків іноді використовується у співвідношенні із іншими формами торгівлі людьми, як додатковий спосіб збільшення доходів, які торговці людьми можуть одержувати від своїх жертв, або як механізм контролю чи покарання [6].

Ціллю торговців людьми можуть також стати, як чоловіки та жінки внаслідок наявності в них певних фізичних атрибутів (переваг). Так, торговці робочою силою часто вважають, що маленькі руки і спритні пальці жінок і дітей краще підходять для певних виробничих і сільськогосподарських робіт, наприклад, збір чайних листків на чайних плантаціях. В інших секторах фізичні характеристики також можуть мати значення. Так, маленьких хлопчиків використовують, як наїзників на конях або верблюдах, оскільки, чим менша вага жокея, тим швидше біжить кінь. В сфері будівництва існує потреба в фізично сильних працівників, відповідно постраждалими стають чоловіки, яких і вербують. Ще один приклад – використання молодих дівчат для демонстрації гнучкості тіла з метою розваг [7, с. 88]. Отже, торгівля людьми з метою трудової експлуатації передбачає різні гендерні особливості.

Таким чином, відсутність комплексного підходу на гендерні аспекти усіх видів торгівлі людьми може призвести до обмеження розуміння того, ким являються постраждалі особи, а також, які у них можуть бути потреби та вразливості, що в свою чергу може стати перешкодою для розроблення стратегії надання допомоги і захисту постраждалим особам від торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Бюро Специального представителя и координатора ОБСЕ по борьбе с торговлей людьми, Применение гендерно-чувствительных подходов в борьбе с торговлей людьми. Вена, 2021 г. 65 с.
2. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text. (дата звернення: 25.05.2022 р.).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text. (дата звернення: 25.05.2022 р.).
4. European Union, Study on gender dimension of trafficking in human beings – Final report (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016).
5. UNODC, Global report on trafficking in persons 2020. Vienna: UNODC, 2020. URL: <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>. (дата звернення: 25.05.2022 р.).
6. Leon, L. and Raws, P., Boys don't Cry: Improving Identification and disclosure of sexual exploitation among boys and young men trafficked to the UK. (The Children's Society, 2016), p. 9.

7. Elson, D., and Pearson, R., 'Nimble fingers make cheap workers': An analysis of women's employment in third world export manufacturing, *Feminist review* 7:1. 1981. P. 87–107.

Р. Л. Максимович,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

Однією із найбільш глобальних проблем людства у ХХІ ст. є торгівля людьми. З цієї причини світова спільнота і окремі держави приділяють значну увагу боротьбі з торгівлею людьми.

Серед міжнародно-правових актів, спрямованих проти торгівлі людьми особливу роль відіграє Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми та покарання за неї. Він доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Ці документи були прийняті на 55-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 15 листопада 2000 року [1]. В цьому Протоколі міститься вироблене світовим співтовариством визначення торгівлі людьми і встановлено обов'язок держав-учасників криміналізувати її. Відповідно до Протоколу, держави-учасники також повинні вживати заходи, які спрямовані на захист жертв торгівлі і надання їм допомоги. Також в Протоколі передбачено низку заходів у сфері співробітництва держав по попередженню торгівлі людьми і боротьби з нею. Торгівля людьми розуміється достатньо широко. Окрім власне торгівлі (давання чи одержання платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу) поняттям «торгівля людьми» охоплюється вербування, перевезення, передача, приховування людей. Вказані способи вчинення даних дій – шляхом погрози силою чи її застосування чи інших форм примушування, викрадення, шахрайства,

зловживання владою чи безпорадним становищем, чи шляхом давання або отримання платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Всі зазначені дії повинні вчинятися тільки з метою експлуатації. Необов'язково має бути наявність всіх вказаних етапів.

Важливе значення має Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., в ст. 4 «Заборона рабства і примусової праці» закріплено, що «Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю» [2]. Власне по лінії Ради Європи можна згадати наступні релевантні документи: Рекомендація № R (2001) 16 Комітету міністрів державам членам про захист дітей від сексуальної експлуатації; Рекомендація № R (2000) 11 Комітету міністрів державам членам про боротьбу з торгівлею людьми в цілях сексуальної експлуатації; Рекомендація № R (91) 11 Комітету міністрів державам членам стосовно експлуатації сексу з метою наживи, порнографії, проституції, торгівлі дітьми і молодим людьми; Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 1065 (1987) про торгівлю дітьми та інші форми дитячої експлуатації; Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи 1325 (1997) про торгівлю жінками і примусову проституцію в державах-членах Ради Європи.

16 травня 2005 року у Варшаві була підписана Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [3]. Підкреслюється необхідність вирішення проблеми торгівлі людьми в контексті з іншими соціальними проблемами сучасності. Серед всього комплексу заходів спрямованих на попередження торгівлі людьми, велике значення мають заходи кримінально-правового характеру. Стаття 18 Конвенції зобов'язує учасників криміналізувати торгівлю людьми в тому вигляді, як вона сформульована в ст. 4. Для цього кожна сторона повинна прийняти такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідні, щоб визнати в якості кримінально-караного діяння вказані в ст. 4 даної Конвенції, коли вони вчиняються умисно. Стаття 19 Конвенції зобов'язує учасників криміналізувати використання послуг, якщо завідомо відомо, що їх здійснює жертва торгівлі людьми. Ця норма направлена на тих хто користується послугами жертв торгівлі людьми.

Стаття 20 стосується криміналізації дій пов'язаних з документами на вїзд і виїзд та документами, що посвідчують особу. Такі документи є важливим інструментом здійснення торгівлі людьми, особливо транскордонної. Стаття 21 стосується замаху на вчинення злочину і співучасті у вчиненні діянь, які вказані в ст.ст. 18 і 20 Конвенції. Частіше всього торгівлю людьми здійснюють декілька осіб, де кожен учасник виконує свої чітко визначені функції. Торгівля людьми часто є транскордонним кримінальним правопорушенням, який вчиняється організованими групами. Учасники таких груп можуть бути засуджені судами не лише однієї держави. У багатьох випадках передбачена більш суворі відповідальність за повторне вчинення аналогічного чи іншого кримінального правопорушення. Але попередні вироки не враховуються, якщо вони винесені іноземним судом, оскільки традиційно вважається, що кримінальне право діє виключно в межах певної держави. Даний аргумент, на думку творців Конвенції, в сучасних умовах глобалізації злочинності і її кримінально-правових інститутів втрачає свою силу. Зокрема, у ст. 25 цієї Конвенції передбачено, що кожна сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які передбачають можливість урахувувати під час призначення покарання остаточні вироки, винесені іншою Стороною у зв'язку з правопорушеннями, установленими згідно із цією Конвенцією. Для того, щоб виконати зазначене положення Конвенції, необхідно зобов'язати суди чи органи обвинувачення з'ясовувати чи було винесено іноземним судом обвинувальний вирок стосовно обвинуваченої в даний момент особи. Відповідно до ст. 13 Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах Запитувана сторона передає витяги із судових матеріалів та інформацію про них, які запитуються в неї юридичними органами Договірної сторони і необхідні для розгляду кримінальної справи в тому ж обсязі, в якому вони могли б бути надані її власним судовим органам в аналогічному випадку. Таким чином, зараз компетентні органи однієї держави можуть, але не зобов'язані запросити у компетентних органів іншої держави-учасника Конвенції матеріали, які стосуються певної кримінальної справи і компетентні органи останньої зобов'язані їх надати.

Важливе значення має і рамкове рішення Ради Європейського союзу від 19 липня 2002 року про боротьбу з торгівлею людьми. Можна сказати, що прийняття цього правового документу є суттєвим кроком по уніфікації кримінально-правових стандартів Європейського Союзу.

24 липня 2003 року Постійна Рада ОБСЄ затвердила план дій по боротьбі з торгівлею людьми, який передбачає заходи на національному і міжнародному рівні проти цієї форми рабства. Так, на національному рівні рекомендовано, зокрема, всім державам-членам ОБСЄ криміналізувати торгівлю людьми так як вона визначена в ст. 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї.

Таким чином, можна констатувати, що в даний час на міжнародному рівні існує значна кількість правових документів, які спрямовані на викорінення сучасних форм рабства.

Список використаних джерел

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 01.06.2022).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.06.2022).

3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 01.06.2022).

А. В. Мовчан,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету № 2 ІПФПНП,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Торгівля людьми та нелегальна міграція є одними із найбільш небезпечних форм транснаціональної організованої злочинності. За інформацією Міжнародної організації з міграції, понад 40 млн людей у світі постраждали від сучасного рабства, з них 70 % – жінки, кожен 4-й з постраждалих – дитина [1].

Крім того, торгівля людьми та нелегальна міграція пов'язані з низкою інших кримінальних правопорушень, зокрема з відмиванням злочинних доходів, використанням підроблених проїзних документів та кіберзлочинністю.

Подальшому поширенню торгівлі людьми та нелегальної міграції в Україні сприяють також військова агресія російської федерації проти України, спроби знищити українську державу, значне зростання кількості біженців та вимушених переселенців в Україні, економічний спад в умовах російсько-української війни, зростання рівня безробіття тощо.

Серед виявлених жертв торгівлі людьми є люди різної статі, віку, соціального походження, статку. Водночас існують певні групи ризику, які об'єднують особливо вразливих людей, стосовно яких існує висока ймовірність, що вони можуть стати об'єктами цього злочину. У ході російсько-української війни з'явилась нова група ризику – вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони бойових дій. Повномасштабне вторгнення росії спричинило найбільшу з часів Другої Світової війни міграційну кризу. За даними ООН за 100 днів війни понад 14 млн українців змушені були покинути свої домівки, виїхало з України майже 7 млн осіб, а вїхало в країну 2,1 млн. Для тимчасового захисту в країнах Європи зареєструвалося 2,9 млн осіб, найбільше українців (понад 1,4 млн) виїхало до Польщі [2]. Через невизначеність щодо перспектив

подальшого влаштування, побутові складнощі та брак фінансових ресурсів, такі люди є особливо вразливими та схильними до прийняття сумнівних пропозицій вербувальників. Крім того, деякі переселенці намагаються отримати притулок за кордоном. Проте відсутність знань щодо вимог міжнародного законодавства та внутрішнього законодавства інших країн стосовно статусу біженця або шукача притулку робить їх легкою здобиччю різного роду шахраїв та торгівців людьми.

Торгівля людьми вже давно є прибутковим бізнесом для злочинних мереж, що спирається на величезну та динамічну інфраструктуру, встановлену та поширену по всьому Європейському Союзу. Східна Європа була ключовим регіоном походження жертв торгівлі людьми, це також регіон походження членів багатьох злочинних мереж, які залучені до цього злочинного промислу в ЄС. Торгівці людьми, які проживають в ЄС, дедалі частіше будуть використовувати українських жертв війни з метою експлуатації. Ті, хто рятується від війни в Україні, можуть стати мішенню на різних етапах їхньої подорожі до місць призначення в ЄС. Найбільші ризики стосуються потенційного нападу на жертв злочинцями під виглядом надання транспортних послуг, безкоштовного проживання, працевлаштування або інших форм підтримки.

Використання груп у соціальних мережах, створених волонтерами, в яких публікуються індивідуальні запити та пропозиції щодо підтримки, є ідеальним джерелом інформації для злочинних груп. Ці платформи соціальних мереж часто містять детальну інформацію про біженців (місцезнаходження, номери телефонів, фотографії) та їхніх дітей. Злочинці можуть використовувати їх платформи для виявлення та зв'язку з потенційними жертвами. Інша небезпека полягає в тому, що злочинці можуть бути присутні на прийомі біженців та в центрах розміщення як волонтери. В основному жінки та діти, а також літні особи та інші вразливі категорії, такі як інваліди є серед потенційних жертв. Серед них неповнолітні без супроводу, у тому числі ті, що залишилися сиротами під час війни, а також неповнолітні, які подорожують з опікунами (крім батьків), для яких неможлива ретельна перевірка, також піддаються ризику. Жінки можуть стати жертвами сексуальної експлуатації, незаконних програм сурогатного материнства,

примусового жебрацтва або залучення до злочинності. Діти можуть бути об'єктами сексуальної експлуатації, незаконного усиновлення чи можуть бути примушені злочинцями до жебрацтва та злочинності. Літні та інші вразливі категорії також піддаються ризику попадання в руки експлуататорів, змушених жебракувати або використовувати в схемах шахрайства.

Європол постійно відстежує ситуацію, використовуючи досвід та можливості офісу, продовжує надавати оперативну підтримку і є платформою для співпраці та обміну інформацією між правоохоронними органами відповідних країн-членів ЄС та партнерів, що не входять до ЄС. Усі причетні органи повинні бути наготові, щоб оперативно виявляти злочинні спроби використати кризу і вразливе становище людей, які перебувають з України [3].

За інформацією Представництва ЄС в Україні, українці, які змушені шукати притулку за кордоном, задля зниження ризику стати жертвами торгівлі людьми, мають пам'ятати про п'ять маркерів небезпеки – документи, транспорт, пропозиція допомоги, взаємодія і комунікація. Зокрема, документи необхідно надавати лише офіційним особам і завжди зберігати їхні електронні копії. Щодо транспорту, людина повинна знати, куди вона їде, і сповістити про це своїх друзів і родичів. Пропозиції допомоги організатори кампанії радять приймати тільки від осіб і організацій, яким можна довіряти. За цією інформацією можна звертатися до місцевої влади в місцях перебування. Крім того, нікому не надавати свій телефон і завжди залишатися на зв'язку з родиною, друзями і колегами, сповіщати про зміни свого маршруту, місця проживання і роботи. Також слід домовитися про певне кодове слово, яке сигналізуватиме про те, що людина опинилася в небезпеці [4].

Міграційна поліція Національної поліції України під егідою Європолу спільно з правоохоронними органами Австрії, Болгарії, Іспанії, Німеччини, Польщі, Словаччини, Румунії та Угорщини створює міжнародну інформаційну платформу в режимі 24/7 з метою проведення спільних перевірок за ознаками можливих фактів торгівлі людьми. Основна мета створення зазначеної платформи полягає у запобіганні трафікінгу українських біженців, спільне оперативне реагування на повідомлення щодо можливих фактів торгівлі людьми та повна взаємодія під час ідентифікації жертв торгівлі людьми [5].

До основних напрямків діяльності оперативних підрозділів Департаменту міграційної поліції щодо протидії нелегальній міграції належить: виявлення та перекриття каналів контрабанди мігрантів; виявлення та припинення фактів незаконної легалізації іноземців; протидія етнічній злочинності; забезпечення міграційного контролю; виявлення та припинення діяльності «кримінальних» іноземців на території України; виявлення та припинення службових злочинів у міграційній сфері; виявлення та надання допомоги мігрантам, які стали жертвами торгівлі людьми; виявлення та припинення незаконного працевлаштування іноземців в Україні.

Особливістю організації незаконного перетину державного кордону нелегальними мігрантами є те, що приблизно у 70 % випадків безпосереднього перетину вони здійснюються поза пунктами пропуску через державний кордон. Так, при проведенні огляду місця події приблизно в 45 % випадків виявляються сліди транспортних засобів, в 70 % випадків виявляються сліди людини, в 12 % випадків виявляються підробка паспортних документів, запрошень і віз.

Зокрема, у Львові 7 травня 2022 року поліція затримала місцевого мешканця, який організував нелегальне переправлення чоловіків призовного віку через кордон до країн Євросоюзу, вимагаючи за цю послугу 7 тисяч доларів США. За версією слідства, зловмисник забезпечував чоловіків необхідними фальшивими документами, що дозволяли їм безперешкодно виїхати за кордон [6].

Слідчими Охтирського районного відділу поліції ГУНП в Сумській області за процесуального керівництва прокуратури повідомлено про підозру трьом особам в організації незаконного переправлення осіб через державний кордон України. У ході слідства встановлено, що підозрювані, діючи за попередньою змовою, за грошову винагороду у сумі 500 доларів США за особу, організували переправлення трьох жителів Харківської області в обхід встановлених пунктів пропуску з території України на територію російської федерації [7].

В Одеській області правоохоронці викрили киянина, який за 9 тисяч доларів США обіцяв чоловікам віком від 18-ти до 60-ти років, які шукали вихід, щоб не йти служити, безперешкодне переправлення до сусідньої країни через пункти пропуску

в Одеській області. За вимогою переправника, клієнт повинен був сплатити йому 4,5 тисяч доларів на території України, і ще стільки ж у Молдові [8].

Працівники підрозділів міграційної поліції в умовах російсько-української війни спільно з координатором протидії торгівлі людьми ОБСЄ та Міжнародною організацією «А21 Україна» проводять роз'яснювальну кампанію серед громадян, які виїжджають за кордон. У прикордонних областях з людьми проводять профілактичні бесіди щодо уникнення потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Правоохоронці розробили інформаційні матеріали з контактними номерами телефонів гарячих ліній в Україні та за кордоном для отримання консультацій чи невідкладної допомоги. Поліцейські розповсюджують листівки серед громадян біля прикордонних пунктів пропуску та на вокзалах, у яких закликають громадян, які залишають Україну у зв'язку з військовою агресією, уникати будь-яких сумнівних пропозицій щодо працевлаштування.

Також у месенджері «Telegram» створено чат-бот «Залишайся в безпеці» @stay_in_safe_ua, через який громадяни можуть дізнатися про ризики торгівлі людьми, правила безпечного працевлаштування, контакти установ, що надають допомогу в Україні та за кордоном, форми торгівлі людьми та законодавство [9].

Отже, ризики торгівлі людьми і нелегальної міграції в умовах російської агресії значно посилились і вимагають адекватної рішучої відповіді з боку правоохоронних органів України.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/za-10-misyacziv-czogo-roku-do-sudu-skerovano-152-kriminalni-provazdhennya-shhodo-torgivli-lyudmi-katerina-pavlichenko/>
2. Понад 14 млн українців змушені були покинути свої домівки за 100 днів війни – ООН. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/ponad-14-mln-ukrajintsiv-zmusheni-buli-zalishiti-svoji-budinki-za-100-dniv-vijni-on-1611601.html>
3. War in Ukraine – refugees arriving to the EU from Ukraine at risk of exploitation as part of THB URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Early_Warning_Notification__War_in_Ukraine_%E2%80%93_refugees_arriving_to_the_EU_from_Ukraine_at_risk_of_exploitation_as_part_of_THB.pdf

4. Торгівля людьми під час війни: у Представництві ЄС нагадали українцям п'ять маркерів небезпеки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3492060-torgivla-ludmi-pid-cas-vijni-u-predstavnictvi-es-nagadali-ukraincam-pat-markeriv-nebezpeki.html>

5. Міграційна поліція під егідою ЄВРОПОЛ створює міжнародну інформаційну платформу для запобігання торгівлі людьми серед українських біженців. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/migracijna-policziya-pid-egidoyu-Jevropol-stvoryuje-mizhnarodnu-informacijnu-platformu-dlya-zapobigannya-torgivli-lyudmi-sered-ukrajinskix-bizhencziv/>

6. Львів'янин за \$7000 нелегально переправляв чоловіків за кордон: йому загрожує до 9 років позбавлення волі. URL: <https://delo.ua/uk/criminal/lvivyanin-za-7000-nelegalno-perepravlyav-colovikiv-za-kordon-iomu-zagrozuje-do-9-rokiv-pozbavlennya-voli-397350/>

7. На Сумщині правоохоронці повідомили про підозру трьом особам у організації незаконного переправлення осіб з України в рф. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/novini-z-regioniv-ta-in-sajtiv/na-sumshhini-pravooxoronczi-povidomili-pro-pidozru-trom-osobam-u-organizaciji-nezakonnogo-perepravlennya-osib-z-ukrajini-v-rf/>

8. На Одещині правоохоронці викрили киянина, який за дев'ять тисяч доларів США гарантував призовникам виїзд за кордон. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/na-odeshini-pravooxoronczi-vikrili-kiyanina-yakij-za-dev-yat-tisyach-dolariv-ssha-garantuvav-prizovnikam-vijizd-za-kordon/>

9. Міграційна поліція проводить інформаційну кампанію із запобігання торгівлі людьми. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/migracijna-policziya-provodit-informacijnu-kampaniyu-iz-zapobigannya-torgivli-lyudmi/>

О. Б. Мороз,

доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ І ВІЙНА В УКРАЇНІ

Протягом першого місяця повномасштабної війни з 24 лютого по 24 березня з України виїхали 3,6 млн людей. Ще близько 6,5 млн, за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. У перші дні до прикордонних пунктів пропуску

до країн Євросоюзу, з якими межує Україна, насамперед до Польщі, утворилися кілометрові черги. Кожного дня кордон перетинали до 150 тис. людей. Не менші затори утворилися і на виїздах із великих міст, що зазнали бомбардувань уже в перші дні.

Аналітичний центр Cedos працює над моніторингом впливу війни на переміщення населення всередині країни та за кордон. Цією роботою центр Cedos прагне зафіксувати найважливіші рішення та події у цій сфері й окреслити основні виклики [1].

Для моніторингу центр Cedos використовує опубліковані нормативні документи, результати опитувань, повідомлення українських і закордонних медіа, представниць органів влади. Цей матеріал складається з двох частин: про внутрішню та зовнішню міграцію. У першій частині центр Cedos наводить доступні дані про кількість людей, які переїхали в межах України, та їхні шляхи евакуації; рішення українських і місцевих органів влади, що формують механізми прийому переселенців; зміни політик щодо внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), зокрема у питаннях реєстрації та соціальної допомоги. У другій частині ми розглядаємо дані про кількість людей, які виїхали за кордон; рішення органів влади європейських держав, що встановлюють механізми прийому біженців; а також ставлення до біженців з України за кордоном [1].

За оцінками, що були зроблені на основі загальнонаціонального опитування МОМ, найбільше людей у межах України виїхали зі сходу (2,35 млн), Києва та області (майже 2 млн) та півночі (1,3 млн) країни.

Частина внутрішньо переміщених осіб продовжують переміщуватися як у межах України, так і за кордон. Близько половини (44%) мешканок та жителів України були змушені тимчасово розлучитися зі своєю родиною під час війни.

Частина людей залишають свій будинок вже вдруге.

Так, в областях та містах, які зараз перебувають у зоні активних бойових дій, проживало багато внутрішньо переміщених осіб з 2014 року.

За даними Міністерства соціальної політики, у 2021 році найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) та Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області.

У CEDOS стверджують, що серед міст, де частка внутрішньо переміщених осіб була високою до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, виявилися: Сєверодонецьк (44%), Маріуполь (20%), Ізюм (13%), Буча (11%), Ірпінь (9%) та інші [5].

Також хочеться наголосити, що жінки та діти, які змушені покинути Україну через військову агресію Росії та прямують до сусідніх країн, стикаються з ризиками торгівлі людьми. Водночас чоловіки, що залишаються всередині країни, також можуть стати здобиччю торговців людьми, застерігає Міжнародна організація з міграції (МОМ), Агентство ООН з питань міграції.

Попри те, що випадки, пов'язані з торгівлею людьми, складно ідентифікувати під час масового переміщення людей, попередні повідомлення всередині України та за її межами свідчать про те, що торговці людьми готуються скористатися вразливістю тих, хто змушений покинути Україну. МОМ також звертає увагу на зростання випадків роз'єднання сімей, появу дітей, які переміщуються без супроводу або зазнали роз'єднання з родичами, а також імовірність випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом. Усе це становить серйозні ризики у сфері захисту, що пов'язані з торгівлею людьми. Втрата роботи і доходу внаслідок війни, обмежені можливості забезпечити головні потреби внутрішньо переміщених осіб, біженців, і загалом постраждалого від війни населення призведуть до зростання ризиків [6].

Можна припустити, що переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті. За оцінками на основі вже згаданого опитування МОМ, 48% переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45% залишили місце проживання, коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту.

За оцінками МОМ, найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – більше 2,5 млн осіб. Дані, які публікують державні адміністрації в західних областях, втім, не збігаються з цими оцінками. Таку різницю можна пояснити тим, що тільки частина людей обирає повідомити про своє прибуття місцевим органам влади: найімовірніше, реєстрація відбувається у випадках, коли прибулі звертаються по допомогу з поселенням або по гуманітарну допомогу.

Попри недосконалість способу збору інформації, дані обласних адміністрацій демонструють значні диспропорції у кількості новоприбулих ВПО за областями. Станом на 17 березня 2022 року ОДА повідомляли про таку кількість ВПО: Львівська – 200 000, Івано-Франківська – 80 000, Закарпатська – 80 000, Хмельницька – 70 000, Чернівецька – 50 000, Тернопільська – 45 000, Волинська – 23 000, Рівненська – 20 315.

Частина людей вимушені покидати дім уже вдруге. Серед областей та міст, які зараз перебувають у зоні активних бойових дій, багато таких, що ставали прихистком для ВПО з 2014 року. За даними Міністерства соціальної політики, у 2021 році було взято на облік близько 1,46 млн ВПО з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим і Севастополя. Найбільша кількість ВПО налічувалась у Донецькій (512 тис.) і Луганській (282 тис.) областях, у Києві (163 тис.), у Харківській (136 тис.) області. За даними Cedos, серед міст, де частка ВПО була високою до повномасштабного вторгнення РФ в Україну, – Северодонецьк (44% ВПО), Маріуполь (20%), Ізюм (13%), Буча (11%), Ірпінь (9%), Бердянськ (8%), Київ (5,5%) та інші. Усі вони зараз страждають від активних бойових дій.

На той час національне законодавство про внутрішньо переміщених осіб не містило відповідних змін. Тому документи, які видавали ВПО у громадах протягом перших тижнів повномасштабної війни, мають тимчасовий характер і обмежене застосування: посвідчення або довідки діють лише на території конкретної області чи громади. Створену систему реєстрації місцеві органи влади використовували зокрема для обліку та фіксування обсягів гуманітарної допомоги (харчі, засоби особистої гігієни, одяг, взуття), яку видавали ВПО.

13 березня поточного року Уряд вніс зміни до Порядку оформлення та видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (постанова № 269) [2]. Відтак люди, які після введення воєнного стану²⁴ лютого перемістилися з регіонів, у яких ведуться активні бойові дії, визнаються внутрішньо переміщеними особами. Перелік таких регіонів міститься у розпорядженні № 204-р, [3] і наразі це Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська області та Київ.

Станом на 18 березня цього року деякі громади не мали можливості сформувати відповідні електронні справи і не мали доступів до реєстрів та Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, тому не могли видавати довідки одразу після внесення змін до урядової постанови. Наприклад, у Рівненській громаді формували попередні списки внутрішньо переміщених осіб, щоби пізніше розпочати видачу довідок. Очікувалося, що з 21 березня всі громади зможуть повноцінно розпочати роботу з реєстрації ВПО.

21 березня цього року Уряд анонсував програму підтримки ВПО, що спрямована на видачу соціальної допомоги переміщеним, компенсацію роботодавцям за працевлаштування та компенсацію комунальних послуг особам і громадам, які надали прихисток безкоштовно. Зокрема, держава буде виплачувати кожній переселенці мінімальну грошову щомісячну допомогу в розмірі 2 тис. гривень, а 3 тис. гривень – людям з інвалідністю та дітям.

Таким чином, переселенки, які одразу звернулися до громад для реєстрації, тепер мають пройти реєстрацію повторно, щоб їхні дані внесли до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб і щоб вони могли отримувати державну соціальну допомогу. Це може стати викликом для громад і потребує додаткової комунікації. Може бути потреба у роз'ясненні, для чого здійснюється реєстрація та яку соціальну підтримку отримують зареєстровані ВПО.

Зафіксовано випадки, коли представниці місцевих органів влади повідомляють, що реєстрація є обов'язковою. Втім, оформлення довідки про взяття на облік є правом, а не обов'язком переселенок – адже для отримання довідки вони подають заяву. Крім того, переселенки, котрі вже перебувають на обліку, можуть у будь-який час подати заяву про відмову від виданої довідки ВПО (відповідно до ч. 1 ст. 12 закону «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб») [4].

Список використаних джерел

1. Вимушена міграція і війна в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-24-bereznia-2022/>.
2. Про внесення змін до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи: ПОСТАОВА КМУ від 13 березня

2022 р. № 269. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-oformlennya-i-vidachi-dovidki-pro-vzyattya-na-oblik-vnutrishno-peremishchenoyi-osobi-269>

3. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «є-Підтримка» РОЗПОРЯДЖЕННЯ КМУ від 6 березня 2022 р. № 204-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#Text>.

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>

5. Вимушена міграція: до яких міст і країн довелося виїхати українцям через війну. URL: <https://nizhyn.in.ua/vymushena-migracziya-do-yakyh-mist-i-krayin-dovelosya-vuyihaty-ukrayinczyam-cherez-vijnu.html>.

6. Через війну Росії проти України зростають ризики торгівлі людьми, – МОМ. URL: <http://r-pol.ck.ua/2022/03/29/cherez-vijnu-rosi%D1%97-proti-ukra%D1%97ni-zrostayut-riziki-torgivli-lyudmi-mom/>.

В. В. Моца,

ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету № 2 ІПФНП
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початку російського вторгнення понад 6,5 млн. українців стали біженцями та тимчасово виїхали до сусідніх країн. Ще 8 млн. українців стали внутрішніми переселенцями. Такі дані станом на кінець травня 2022 року оприлюднило Управління Верховного комісара (УВКБ) ООН у справах біженців [1].

Втікаючи від війни, наші співгромадяни водночас наражають себе на іншу небезпеку – стають потенційними жертвами торговців «живим товаром». Для успішної боротьби з цим вкрай небезпечним видом злочинності, серед іншого, застосовується й кримінальний аналіз.

Так, в межах тактичного кримінального аналізу здійснюється *встановлення профілю підозрюваного* – визначення

загальних ознак моделі поведінки та психологічного портрету злочинця, на підставі опису злочину, рис характеру особи, котра його скоїла, типу особистості підозрюваного, ймовірного району його проживання, виконаної роботи [2, с. 62].

Дослідження складу засуджених за злочини, пов'язані з торгівлею людьми показало, що серед торговців переважають чоловіки (65,5 %). Вік таких осіб різний, але, як правило, знаходиться в двох діапазонах: від 18 до 30 років (44,8 %) і від 30 до 50 років (44,8 %). Як показує аналіз статистичних даних торговці людьми це люди з уже сформованим характером, переконаннями, деформованими моральними принципами і ціннісними орієнтирами. Особи, які торгують людьми, мають невисокий освітній рівень, як правило, повну загальну середню освіту. Важливе значення мають дані про рід занять осіб торговців людьми, які свідчать про те, що 58,6 % всіх засуджених ніде не працювали під час вчинення злочину. Аналіз складу засуджених свідчить, що торгівлею людьми займаються, здебільшого, раніше не судимі особи [3, с. 1010–1011].

Торгівля людьми має певні криміналістичні особливості тому, що ці злочини головним чином вчиняються групами осіб та існують за умов можливості отримання в найкоротші строки максимально високих прибутків.

Групи, організовані групи та злочинні організації, які займаються торгівлею людьми, вельми неоднорідні за своєю чисельністю, масштабами діяльності, технічною оснащеністю та іншими показниками. Важливим фактором є і те, що існують як легальні, так і нелегальні структури, що спеціалізуються на наданні послуг торговцям людьми. Найбільш поширеними видами компаній, які можуть служити прикриттям для торгівлі людьми, є: шлюбні агентства, агентства з працевлаштування, туристичні агентства, готелі і т. д. [3, с. 1012].

Залежно від функції суб'єктів у механізмі злочинної діяльності, вони поділяються на наступні категорії:

1) *організатори злочинної діяльності* – особи, які організують процес торгівлі людьми. При цьому організатор не завжди може бути безпосереднім керівником даної злочинної діяльності. Але ті й інші, характеризуються не тільки зв'язками, а й авторитетом у злочинному середовищі та владних структурах, високим рівнем освіти, наявністю широкого кола

знайомих, друзів та родичів. Дані риси дозволяють організаціям створювати структурні підрозділи злочинного формування на основі родинних, національних та інших зв'язків;

2) *керівники злочинної діяльності* – особи, які керують процесом торгівлі людьми та їх експлуатацією. Характеристики даних осіб забезпечувального рівня визначаються завданнями, поставленими перед ними організатором. Для керівників характерні: зв'язок з кримінальними елементами, наявність судимості, організаторські здібності, твердість характеру, рішучість і т. д.;

3) *вербувальники* – особи, які підшукують, відбирають та схиляють, наприклад, жінок для виїзду в регіон (країну) передбачуваної роботи, де в подальшому інші співники (перевізники, покупці або безпосередньо організатори) обмежують свободу жертви, продають її або експлуатують; вербувальники, як правило, є співвітчизниками жертв торгівлі людьми;

4) *посередники* – особи, більшість яких також походить з тієї ж країни, що й жертви торгівлі. Завдяки наявності цілої мережі взаємопов'язаних посередників утворюється канал переправлення жертв торгівлі людьми від місця їх вербування до місця експлуатації. У якості посередників виступають охоронці, перевізники-контрабандисти, господарі або власники квартир, де переховуються або накопичуються перед відправкою «споживачам» завербовані чи куплені громадяни, та ін. Особливою категорією посередників є корумповані співробітники органів влади та управління, які живуть за стандартами подвійної моралі. Ступінь їх суспільної небезпеки надзвичайно великий, оскільки вони здійснюють кваліфіковану протидію розслідуванню та попередженню злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми;

5) *консультанти* – особи, які: а) використовують свої зв'язки серед чиновників консульських і паспортно-візових служб; б) сприяють отриманню необхідних документів для виїзду за кордон; в) сприяють у реєстрації потерпілих за місцем їх перебування; г) приховують відомі їм факти порушення міграційного законодавства;

6) *перевізники* – особи, які безпосередньо переміщують жертв торгівлі людьми через державний кордон або в інший регіон для доставки їх покупцям. При проведенні міжнародних

операцій, пов'язаних з торгівлею людьми, перевізники можуть не бути безпосередніми членами злочинного угруповання. Практика розслідування знає, наприклад, випадки використання для перевезення людей контрабандистів або місцевих жителів, які добре знають обстановку на кордоні та місцеві умови;

7) *особи, які приймають жертв за кордоном або в іншому місті всередині країни.* При цьому покупці можуть виступати як в ролі подальших експлуататорів, так і в ролі продавців у разі, якщо їх мета полягає в перепродажу людей (перекупники «живого товару»). У ролі покупців можуть виступати як фізичні особи (сутенери, приватні підприємці, що займаються будівництвом і наданням інших видів послуг), так і юридичні (агентства дозвілля, клуби, компанії, де необхідна дешева чи безкоштовна робоча сила, наприклад, будівельні компанії) [3, с. 1013].

В умовах війни до всіх ознак, притаманних профілю підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного з торгівлею людьми, слід додати маскування злочинців під волонтерів. Оскільки в умовах збройних конфліктів ресурсів державних інституцій завжди не вистачає, до допомоги постраждалим долучаються волонтери, які зазвичай діють за власною ініціативою, стихійно, без контролю з боку держави, але довіра до них у суспільстві висока. Чим і користуються злочинці. Тому існує високий ризик потрапляння в тенета торговців людьми при співпраці, зокрема, з перевізником, роботодавцем чи орендодавцем житла, які представляються волонтерами. До таких дій зазвичай вдаються безпосередні виконавці кримінального правопорушення, пов'язаного з торгівлею людьми, з числа вербувальників, посередників, перевізників та покупців «живого товару».

Торгівля людьми – ганебне явище, пов'язане з певною поведінкою людей. Пояснити таку антигуманістичну поведінку злочинця, виявити її детермінанти, розробити ефективні способи попередження і боротьби можна лише глибоко вивчивши всі обставини, які характеризують торговця людьми як індивіда та особистість. Виявлення ознак, притаманних профілю підозрюваного, сприяє вибору тактики і методики у протидії торгівлі людьми та результативності профілактичної

діяльності у цьому напрямі і набуває особливо важливого значення в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кількість українських біженців перевищила 6,5 млн – ООН. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/05/23/novyna/suspilstvo/kilkist-ukrayinskykh-bizhencziv-perevyshhyla-65-mln-onn> (дата звернення: 29.05.2022).
2. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с.
3. Головин Є. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2021.Vol 7, No 8. С. 1009–1015. DOI:10.22178/ros.73-3 (дата звернення: 02.06.2022).

Т. І. Нікіфорова,

доцент кафедри кримінального права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
(Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова)

ДИСКУСІЯ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Питання посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми не одноразово ставало предметом обговорень у наукових колах. Практика призначення покарання за ст. 149 КК викликає занепокоєння та критику як з боку науковців [1, 3, 4], так і з боку громадських організацій та міжнародних моніторингових інститутів [2]. Проблема полягає в тому, що не дивлячись на те, що торгівля людьми в залежності від кваліфікуючих обставин є тяжким (ч. 1 ст. 149 КК України) та особливо тяжким злочином (ч.ч. 2 та 3 ст. 149 КК), у переважній більшості випадків покарання призначається за нижньою межею санкції або нижче нижньої межі (за ст. 69 КК) із звільненням від відбування покарання.

Дуже ґрунтований аналіз практики призначення покарання за торгівлю людьми було проведено А. В. Андрушко [5]. Зокрема ним було проаналізовано 300 вироків в період з 2010 по 2019 рік. Також глибокий аналіз кримінальної відповідальності

за ст. 149 КК здійснено Н. О. Гуторовою та Н. А. Орловською [3, 4]. Висновки їх досліджень можна узагальнено звести до тези Н. А. Орловської: «наведена судова практика дозволяє поставити питання: або про перегляд санкцій у ст.149 КК, адже якщо суди так активно застосовують ст.75 КК, це означає, що вони вбачають необґрунтоване завищення суворості кримінально-правового впливу і намагаються «скорегувати законодавця»; або про уточнення ст. 75 КК в частині обмеження її застосування по особливо тяжких злочинах, навіть у разі призначення покарання за нижню межею санкції, при застосуванні ст. 69 КК» [4, с. 131].

Щодо перегляду санкцій, то ґрунтовне дослідження А. В. Андрушка привело його до висновку, що таких підстав немає [1, с. 152]. Тому він схильється до другого, запропонованого Орловською Н.А. варіанту вирішення досліджуваної проблеми.

Реалізацією вищевказаних наукових пропозицій щодо обмеження застосування ст. 75 КК у справах про торгівлю людьми можна вважати проєкт Закону України від 09.02.2021 р. № 5134 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми». Зокрема його автори пропонують: «збільшити мінімальний строк позбавлення волі у ч. 2 ст. 149 до 6 років, що виключить підстави для звільнення від відбування покарання з випробування відповідно до ст. 75, а в статтях 69 та 75 додати виключення щодо їх застосування у справах про торгівлю людьми за аналогією, як це передбачено у випадках засудження за корупційні правопорушення» [2]. Комітет ВР повернув законопроєкт на доопрацювання, обґрунтовуючи своє рішення тезою з висновку Головного науково-експертного управління, що «прийняття запропонованих проєктом положень може створити прецедент необґрунтованого розширення переліку злочинів, на які не поширюватимуться положення статей 69 та 75 КК України, що суперечитиме принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, проголошеному у статті 61 Конституції України» [2].

В 2020, 2021 роках, які не увійшли в коло вищевказаних наукових досліджень, практика призначення покарання за ст. 149 КК не змінилась [6]. Так, з 24 осіб засуджених за ст. 149 в 2021 році, вироки щодо яких набрали законної сили, звільнено

від відбування покарання з випробуванням 19 осіб, і лише п'ятьом призначено реальний строк відбування покарання понад 5 років [6].

Дослідити логіку суддів щодо винесення таких рішень дуже важко, адже мотивація вироків в частині призначення покарання, і не лише у справах про торгівлю людьми, залишає бажати кращого. На цю проблему звертає увагу також А. В. Андрушко, зазначаючи, що в аналізованих ним вироків, суди здебільшого формально ставляться до врахування особливостей особи винного, обставин, що пом'якшують покарання, лише констатуючи наявність певних обставин, без обґрунтування їх впливу на призначене покарання [1, с. 150–151]. Також суди при застосуванні ст.ст. 69, 75 КК необґрунтовано враховують таку обставину як щире каяття особи, на що неодноразово вказували й апеляційні суди [7, 8]. У вироків апеляційний суд вказав, що за обставинами справи вбачається, що особа визнала вину лише частково, але вина була повністю доведена в ході судового розгляду, а тому за таких обставин не може йти мова про щире каяття особи. Мотивуючи застосування ст. 75 КК, суди посилаються на постанову ККС ВС від 26 квітня 2018 року № 757/15167/15-к, в якій зроблено висновок, що загальні засади призначення покарання (ст. 65 КК України) наділяють суд правом вибору однієї із форм реалізації кримінальної відповідальності – призначати покарання або звільняти від покарання чи від його відбування, завданням якої є виправлення та попередження нових злочинів. Ця функція за своєю правовою природою є дискреційною. А тому наводячи відповідний перелік обставин, передбачених п. 3 ч. 1 ст. 65 КК, суд зазначає, що на його думку, звільнення від відбування покарання буде необхідним й достатнім для її виправлення та попередження скоєння особою кримінальних правопорушень у майбутньому [9].

Слід констатувати наявність декількох вироків апеляційних судів, якими скасовано вирок судів першої інстанції через м'якість призначеного покарання, і зокрема невинуватого застосування ст.ст. 69, 75 КК [8, 10, 11]. Проте це лише поодинокі випадки. В більшості випадків результатом апеляційного перегляду вироків є залишення їх без змін або скасування з направленням на новий судовий розгляд [6].

Практика ВС щодо призначення покарання за ст. 149 КК теж жодним чином не роз'яснює логіку суддів щодо переважного застосування ст. 75 КК. В наявних постановках ККС ВС вирок судів першої та апеляційної інстанції в частині призначеного покарання визнавалися вмотивованими, причому як ті, де призначалося реальне покарання, так і ті, де мало місце застосування ст. 75 КК [12].

Найбільше злочинів, передбачених ст. 149 КК вчиняється з метою сексуальної експлуатації. Обвинуваченими в переважній більшості випадків є особи, які пропонують відповідне «працевлаштування» українським жінкам за кордоном та забезпечують їх виїзд. Часто потерпілими є особи, які самі шукають відповідних «посередників», тобто не просто дають згоду на сексуальну експлуатацію, а є ініціаторами відповідних «угод». Однак оскільки все це відбувається через надто складне матеріальне становище або інші тяжкі особисті чи сімейні обставини, то відповідні «посередники» притягуються до кримінальної відповідальності за вербування або переміщення осіб з метою сексуальної експлуатації з використанням уразливого стану потерпілого. Проте можливо саме згода або ініціатива потерпілих і є підставами того, що винним особам призначається покарання більш м'яке, ніж передбачено законом або мінімальне, встановлене в санкції, із звільненням особи від відбування покарання з випробуванням. Такого висновку також доходять деякі дослідники [13]. Проте саме така мотивація не вказується в жодному з проаналізованих вироків.

Звичайно ще одним висновком щодо сталої практики застосування ст. 75 КК у справах про торгівлю людьми може бути також застосування прецеденту, тобто те, що суди, користуючись попередньою практикою просто за аналогією її повторюють. І тут звичайно потрібно погодитися з думкою, що відсутність узагальненої ВС судової практики у справах про торгівлю людьми є надзвичайно негативним чинником [2].

Повертаючись до шляхів розв'язання досліджуваної проблеми, потрібно зазначити, що аналіз вироків за ст. 149 КК дозволяє прийти до висновку, що заборона застосовувати ст. 75 КК у цій категорії справ все ж суперечитиме принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, проголошеному у статті 61 Конституції України. Обставини вчинення злочинів,

передбачених ст. 149 КК є настільки різними, що не можна виключати випадків необхідності призначення покарання не пов'язаного з позбавленням волі (або без реального відбування останнього). Так є поодинокі випадки, коли продаж матір'ю своєї малолітньої дитини був викликаний не цинічним бажанням задоволення своїх нищих потреб (алкогольна, наркотична залежність), а збігом тяжких сімейних обставин [14] або пов'язані із вербуванням осіб для вилучення нирки за їх згодою для термінової пересадки рідним [15]. За таких обставин можна зробити висновок, що санкції ст. 149 КК є надто суворими для таких осіб.

Тому подолання негативної практики переважного застосування ст. 75 КК у справах про торгівлю людьми повинно бути здійснено все ж не законодавчим, а практичним шляхом, тобто проведенням узагальнення практики ВС з відповідними роз'ясненнями в частині призначення покарання.

Список використаних джерел

1. Андрушко А. В. Практика застосування покарання за торгівлю людьми. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/252525/249798>
2. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми» від 19.02.2021 р. № 5134. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji04436i?an=3&ed=2021_02_19
3. Гуторова Н. О. Реалізація кримінальної відповідальності за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини (на підставі аналізу судової практики за 2014–2018 роки). Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 12–13 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. С. 35–38.
4. Орловська Н. А. Перспективи розвитку кримінально-правової політики України щодо запобігання торгівлі людьми. Протидія незаконній міграції та торгівлі людьми: матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 12–13 квітня 2019 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2019. С. 128–132.
5. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ: Ваіте, 2020. 560 с.
6. Інформація про стан розгляду справ та кількість засуджених осіб за статтею 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми або інша

незаконна угода щодо людини» URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

7. Вирок колегії суддів судової палати з кримінальних справ Апеляційного суду Харківської області від 18 липня 2013 р. (справа № 2018/1-1273/11/16) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32535529>

8. Вирок колегії суддів судової палати з кримінальних справ Апеляційного суду Дніпропетровської області від 29 червня 2017 року (справа № 200/25054/15-к). URL: <https://opendatabot.ua/court/67469526-118fa14eb2c12d3ca366dad4adf9a754>

9. Вирок колегії суддів Київського районного суду м. Одеси від 02.11.2021 (Справа № 520/7150/19) URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/100798904/>

10. Вирок колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Харківської обл. від 26 березня 2014 р. (справа № 642/2880/13-к) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/3812806421>

11. Вирок Апеляційного суду Житомирської обл. від 22 червня 2016 р. (№ 0614/3005/2012) URL: <https://opendatabot.ua/court/58467486-5b51877d68dcef49390cee95eb58f2f0>

12. Торгівля людьми: які рішення виносив ВС. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/225500-torgivlya-lyudmi-v-ukrayini-yaki-rishennya-vinosiv-vs>

13. Судова практика з питань застосування законодавства щодо протидії торгівлі людьми та з приводу призначення покарань за ст. 149 КК України : аналіз вироків здійснено суддею апеляційного суду Донецької області Никифоряком Л. П. за підтримки та в тісній співпраці із Міжнародною організацією з міграції (МОМ) Представництво в Україні. URL: <https://sa.dn.ua/sudova-praktika-z-pitan-zastosuvann/>

14. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 03 квітня 2018 р. (справа № 369/14321/17). URL: <https://opendatabot.ua/court/73228533-f02e6806c2c4c57f4f211c8523fed3ac>

15. Вирок Рахівського районного суду Закарпатської області від 16 грудня 2010 р. (справа № 1-263/10). URL: <https://opendatabot.ua/court/59307977-6bf1a471fcb4adc6971e1ca2e563779d>

О. І. Огірко,
доцент кафедри інформаційного
та аналітичного забезпечення діяльності
правоохоронних органів факультету № 2 ІПФНП,
кандидат технічних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Нові виклики, які сьогодні переживає світ, створюють загрозу поширення торгівлі людьми практично всіх соціальних груп населення. Відповідно до ратифікованої Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (ст. 4), «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом, або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, з метою експлуатації [1].

При вчиненні злочинів пов'язаних із торгівлею людьми має місце активне використання мережі Інтернет. Дану мережу використовують для розміщення оголошень про намір або можливість здійснити продаж людини; для знаходження осіб, які здатні надати допомогу (посередницькі послуги) при укладенні незаконної угоди, об'єктом якої є людина; для вербування осіб, які в подальшому стають жертвами злочину, передбаченого ст. 149 КК України. За статистикою Міністерства соціальної політики України та громадської організація «Ла Страда-Україна» 43% потерпівших від трудової експлуатації, як однієї із форм торгівлі людьми, отримали інформацію про місце роботи з мережі Інтернет та 7 % із соціальних мереж.

Як бачимо новітні технології часто використовуються протиправним чином, однак вони також можуть бути дуже корисні у протидії торгівлі людьми. За допомогою інформаційних

технологій полегшується взаємодія та обмін даними між правоохоронними органами різних країн, відбувається протидія транснаціональній злочинності за рахунок відсутності кордонів у глобальній мережі. Сучасні технології здатні робити прогнози, розробляти рекомендації і приймати рішення незалежно і без втручання людини [2]. Інтернет, соціальні мережі, групи новин, електронна пошта, Skype, хмарні технології мають великі можливості щодо якісної організації профілактики торгівлі людьми [3].

До найбільш багатообіцяючих інформаційних технологій, для організації профілактики торгівлі людьми доцільно віднести:

Сучасні медіа-інформаційні технології, а саме соціальну рекламу особливо на інтернет-ресурсах, на яких може міститися інформація, пов'язана з торгівлею людей (веб-сторінках з дошками оголошень; форумах різноманітної тематики; сайтах знайомств) [4].

Соціальні мережі, такі як Facebook, Twitter, Telegram, YouTube є одним із потужних засобів для підтримки комунікації мільйонів людей у мережі Інтернет, оскільки мають велику кількість зареєстрованих користувачів. Висока відвідуваність і активність користувачів соціальних мереж дозволяють ефективно використовувати дані сервери для організації профілактики торгівлі людьми: для роз'яснення, що таке торгівля людьми та як протидіяти цьому явищу.

Чат-боти допоможуть дізнатись, що таке торгівля людьми та як протидіяти цьому явищу, а також куди звертатись за допомогою, викличуть служби допомоги (поліцію і швидку); зможуть переадресувати на спеціалістів безоплатної правової допомоги, які в свою чергу нададуть юридичну консультацію в онлайн-режимі.

Онлайн-проекти, приватні компанії та громадські формування демонструють достатньо великий потенціал розвитку онлайн-проектів (сайти, аналітичні системи), які можуть бути задіяні у протидії злочинності зокрема і у торгівлі людьми

Використання інформаційних технологій та мереж дає поштовх до розроблення нових концепцій у сфері протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.
URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_858
2. Бочковий О. В. Віртуальні сподівання реальних результатів у інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності підрозділів кримінальної поліції України. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції : зб. наук. ст. за матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Львів, 23 берез. 2018 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 33–40.
3. Данильчук Л. О. Методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Методичні аспекти соціально-педагогічної діяльності: монографія / за заг. ред. Л. О. Данильчук, І. Ф. Лизун. Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2017. С. 40–122.
4. Виявлення, попередження та розслідування злочинів торгівлі людьми, вчинених із застосуванням інформаційних технологій: навчальний курс / [А. Вінаков, В. Гузій, Д. Девіс, В. Дубина, М. Каліжевський, О. Манжай, В. Марков, В. Носов, О. Соловйов]. Київ, 2017. 148 с. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiUi4SB6M_pAhVJpYsKHY01AoEQFjAAegQIBBAB&url=http%3A%2F%2Funiwd.edu.ua%2Fscience-issue%2Fissue%2F3254&usg=AOvVaw33H9KESsnSx30pVcjMhfv

O. M. Romaniuk,

Lecturer of the Department of Foreign Languages and Culture of
Professional Speech
(Lviv State University of Internal Affairs);

R. A. Zapotichna,

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of the Department of
Foreign Languages and Culture of Professional Speech
(Lviv State University of Internal Affairs)

PREVENTION OF HUMAN TRAFFICKING IN THE CONTEXT OF MILITARY AGGRESSION

Human trafficking is one of the most relevant problems of our time. Millions of people around the world fall victim to modern forms of slavery every year. Human trafficking is one of the most serious crimes against human beings, which has both economic and social, pedagogical and psychological causes. Despite some efforts by the state to counteract human trafficking, this problem remains relevant and tends to spread.

According to the Law of Ukraine «On Counteracting Human Trafficking», human trafficking is concluding an illegitimate agreement, the object of which is a human being, as well as recruitment, transportation, harboring, transfer, or obtaining of a person, for the purpose of exploitation, including sexual, by means of deception, fraud, blackmail, abuse of a position of vulnerability, abuse of power or material or other dependence on another person, which are recognized as a crime according to the Criminal Code of Ukraine [1].

The main types of human trafficking include: trafficking for forced labour, sex trafficking, trafficking for the removal of organs, trafficking for forced criminal activities, debt bondage and forced begging.

Since Russia launched a full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, millions of people have been forced to flee their homes. The Deputy Minister of Internal Affairs of Ukraine Mary Akopian during the international conference «EU solidarity with Ukraine: protection of people fleeing the war» said that because of the war, more than 6.2 million Ukrainians went abroad. More than 5 million citizens have moved to EU countries. The largest number of people, more than 3.3 million, moved to Poland. More than 1.2 million citizens of Ukraine have already registered for temporary protection in the EU. Mary Akopian emphasized that there is a high risk of human trafficking due to mass migration processes. Citizens of Ukraine who have been forced to leave the country as a result of a full-scale Russian invasion face the risk of becoming victims of human trafficking. First of all, there is a high probability of involving displaced people in criminal activity or labour exploitation [2].

Also, according to the latest report of the International Organization for Migration, more than 8 million Ukrainians have been forced to move within the country. Women, men and children, regardless of age, education and social status, can be affected by human trafficking. Human trafficking can take place without crossing state borders. After all, there are a large number of cases of «internal» human trafficking that occur during the movement of people from one region to another within one country.

The risk of human trafficking is increasing due to the large number of refugees. Women and children who are forced to leave Ukraine due to Russia's military aggression and go to neighboring

countries face the risks of human trafficking. They become vulnerable to human trafficking, illegal migration, trafficking for sexual or labour exploitation. The problem of human trafficking is becoming more acute and the issue of preventing and avoiding slavery is becoming more urgent. Even before the war, the problem of human trafficking was relevant to Ukraine. The most common victims of this phenomenon were women who were sent abroad to provide sexual services and men who fell into labour slavery. The issue of human trafficking has become especially acute during the forced mass evacuation of people.

Taking into account the current situation in the country, it is extremely important to provide timely psychological support and assistance to all citizens of Ukraine who need it. Many Ukrainians have suffered from occupiers, many people have been subjected to violence, including sexual violence, many people have been deported against their will, families have been separated, the property of some Ukrainians has been lost and destroyed, and income opportunities have been taken away. Many families or individuals are unable to cope with the negative effects of damage caused by warfare, armed conflict, temporary occupation therefore they need information and counseling support. Human traffickers who earn money from labour and sexual exploitation can take advantage of the vulnerability of those who are forced to leave Ukraine.

Human rights defenders are already recording such attempts by criminals, and therefore call on everyone, especially young people and women with children, to be careful and follow simple safety rules. Among the basic rules are the following: be sure to tell your family or friends about your movements and stay in touch with them ;do not give your original documents to third parties, and put copies in different places;do not borrow money from strangers; do not agree to dubious work; agree on a specific code word, sign or signal that will mean danger and need for help; remember emergency numbers in advance.

UNICEF pointed out that children fleeing the war in Ukraine are at increased risk of human trafficking and exploitation. Traffickers often seek to take advantage of the chaos that results from large-scale population movements. According to a recent analysis by UNICEF and the Inter-Agency Coordination Group

against Trafficking in Persons (ICAT), 28 percent of identified victims of trafficking worldwide are children. Regarding Ukraine, UNICEF child protection experts estimate that children are likely to be an even greater proportion of potential victims of trafficking, considering that they represent more than half of all refugees who have left the country [3].

The general authority of entities that implement measures in the sphere of counteracting human trafficking are envisaged by Chapter II of the Law «On Counteracting Human Trafficking». Article 9 envisages that prevention of human trafficking is done in the following directions: researching the situation; increasing the awareness level; decreasing the level of population vulnerability; overcoming the demand by implementing organizational, research, informational, educational, legal, socio-economic and other measures[1].

According to Article 10 of the Law, the tasks in the field of prevention of human trafficking include:

- study of the state, causes and preconditions for the spread of the phenomenon of human trafficking;
- raising public awareness of the causes and consequences of human trafficking by conducting information campaigns to combat human trafficking among the population, including children;
- ensuring the regulation of external and internal labor migration processes, etc. [1].

The priority in the activities of educational establishments to prevent human trafficking is to increase the general level of legal awareness of children and youth, develop safe behavior while traveling abroad and within the country, fostering respect for human rights and fundamental freedoms, tolerant treatment of victims of human trafficking. In particular, a presentation of a chatbot on combating human trafficking took place at Lviv State University of Internal Affairs. The information resource helps to identify dangerous situations, tells about various forms of modern slavery and advises where to seek help. The chatbot was created in collaboration with Lviv State University of Internal Affairs and the OSCE Project Co-ordinator in Ukraine, with the assistance of the Ministry of Social Policy and the National Police. Chat-bot «Stay Safe» in Telegram was upgraded with a new section called «Military Action Forced to Leave the Country?» to provide information on

potential risks, safety tips and useful contacts. To supplement these efforts, the Co-ordinator also produced a video for refugees staying abroad. Such a chatbot will help to raise public awareness of the problem of human trafficking and prevent risky situations.

Getting a person into a situation of human trafficking violates the rights of every citizen, such as the right to life, respect for dignity, freedom and personal integrity, freedom of movement and others. Human trafficking has no state borders and is relevant worldwide. Thus, combating this crime, a violation of human rights in the modern world, requires the combined efforts of the international community and the public of each country, each region. It is also critical for national and international law enforcement agencies to monitor the movement of children and women to actively anticipate the risks that these groups may face. It is necessary to remember the basic safety rules, knowledge of them can help to identify and avoid possible exploitation and trafficking.

References

1. Про протидію торгівлі людьми: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 173. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>
2. Портал МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/ponad-6-mln-200-tis-ukrayinciv-buli-zmuseni-tikati-vid-viini-za-kordon-meri-akopyan>
3. Діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації – ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation>

Т. В. Рудий,

доцент кафедри інформаційного та аналітичного забезпечення
діяльності правоохоронних органів факультету № 2 ІПФПНП,
кандидат технічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ);

Л. О. Флуд,

доцент кафедри інформаційного та аналітичного забезпечення
діяльності правоохоронних органів факультету № 2 ІПФПНП,
кандидат технічних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КІБЕРБЕЗПЕКА У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Оскільки мільйони громадян України були змушені залишити свої домівки через розпочату РФ війну, і перед Україною все ще стоять складні випробування, для українців значно підвищився ризик стати жертвою різних форм торгівлі людьми. У центрі уваги діяльності Національної поліції України повинно постати розроблення і реалізування проєктів в сфері протидії торгівлі людьми – запобігання злочинам, посилення переслідування злочинців та допомоги постраждалим.

Західні партнери допомагають Україні долати цю загрозу, яка полягає у підвищенні обізнаності людей про правила безпечної поведінки у цифровому просторі, підтримці розвитку спроможності кіберполіції, сприянні міжнародному співробітництву різних органів влади у боротьбі із злочинами, скоєними з використанням інформаційних технологій, особливо – торгівлі людьми, надають експертну підтримку розробці законопроектів та нормативної бази; підтримують проведення просвітницьких кампаній; навчають правоохоронців, інспекторів праці та соціальних працівників, вчителів, журналістів та громадянське суспільство [1].

Необхідно звернути увагу на те, що зловмисники дедалі більше використовують для таких злочинів кіберпростір, особливо увага тепер повинна зосереджуватися на цифрових аспектах проблеми, включно із необхідністю інформування людей про принципи кібер-гігієни та безпечного користування мережею Internet.

Тоді як Україна намагається орієнтувати свою економіку на сучасні комунікаційні технології та цифрові рішення, її громадяни та організації постали перед однією із найбільш швидко зростаючих загроз міжнародній безпеці 21-го століття – кіберзлочинністю. Ці загрози не тільки не обійшли таку сферу як торгівля людьми, але стали каталізатором цих процесів.

Формування та реалізування пріоритетів державної політики повинні враховувати сучасні виклики у сфері кібербезпеки, виходячи із внутрішніх та зовнішніх негативних факторів й загрозливих тенденцій, до яких можна віднести: активне використання кіберзасобів у міжнародній конкуренції за світове лідерство, змагальний характер розвитку засобів кібербезпеки та реалізації кіберзагроз у процесі швидкого прогресуючого розвитку інформаційних технологій (ІТ); мілітаризація кіберпростору та зростаючі технологічні можливості кіберзброї, які надають можливість здійснювати приховане проведення противником кібератак та кібероперацій, віддаленого взяття під контроль систем управління, завдання шкоди та руйнування критичної інформаційної інфраструктури; зростання технологічного рівня протиправних зовнішніх посягань на інтереси держави, суспільства та окремих громадян із застосуванням методів соціальної інженерії [2].

На сьогоднішній день цифрові технології відіграють настільки засадничу роль в суспільстві, що неможливо подолати всі ризики за допомогою єдиного документа планування. Принципи кібербезпеки вже частково інтегровані у процеси галузевого планування. Однак, задля підтримки й розвитку сталого цифрового середовища також потрібна цілеспрямована міжсекторальна співпраця. Це можна забезпечити тільки за допомогою потужної та узгодженої стратегії. Крім того, стратегія кібербезпеки відіграє роль інструмента комунікації та підвищення обізнаності на рівні ухвалення політичних рішень, посилення державно-приватного партнерства та посилення участі України в міжнародній взаємодії.

Організаційне забезпечення системи кібербезпеки важливо розглядати як цілеспрямовану діяльність суб'єкта забезпечення кібербезпеки, пов'язану зі: – створенням і впорядкуванням організаційних структур, найбільш доцільних для забезпечення безпеки в кіберпросторі; – впорядкуванням процесу

менеджменту у сфері забезпечення безпеки кіберпростору, забезпеченням найліпших умов для прийняття та реалізування відповідних управлінських рішень.

Загальноприйнятим світовим трендом є той факт, що схвалені національні стратегії кібербезпеки відображають політичну волю та свідоме прагнення країн світу максимально забезпечити власну кібербезпеку, попередити кіберзлочинність як на національному, так і міжнародному рівнях, максимально запобігти несанкціонованому витоку даних та конфіденційної інформації [3].

Авторське бачення поставленої проблеми полягає також у тому, що побудова дієвої національної системи кібербезпеки вимагає від державних органів України чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального реагування на динамічні зміни загроз національній безпеці, що відбуваються у світі у сфері забезпечення кібернетичної безпеки. При цьому вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення кібернетичної безпеки України зумовлюється необхідністю сучасного вжиття заходів, адекватних характеру та масштабам реальних і потенційних кібернетичних загроз життєво важливим інтересам людини і громадянина, суспільства і держави.

У такій ситуації актуальним стало затвердження нової Стратегії кібербезпеки України, яка визначає пріоритети національних інтересів у сфері кібербезпеки, наявні та потенційно можливі кіберзагрози, цілі та завдання забезпечення кібербезпеки України з метою створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави.

Зокрема, оновлена Стратегія повинна відіграти важливу роль у реалізуванні інформаційної та кібербезпеки, але уже настав час перейти від слів до дій з огляду на те, що основним недоліком усього чинного законодавства у безпековій сфері є його надто пасивний характер без жодної правової відповідальності посадових осіб.

Ефективність реалізації Стратегії буде визначатися через постійний моніторинг її виконання та спиратися на чітку систему індикаторів стану кібербезпеки, проте, цілісна політика у цій сфері поки що відсутня, як і універсальні індикатори стану кібербезпеки. А що перешкодило розробити індикатори стану кібербезпеки до прийняття Стратегії?

Вважаємо, що до сфери кібербезпеки необхідно внести захист персональних даних, а також створення відповідного органу з функціями регулятора і реалізування політики кіберзахисту у сфері захисту персональних даних, а також гармонізувати законодавство України з відповідним законодавством ЄС та країн-членів НАТО для посилення відповідальності за порушення встановлених вимог, що значно покращить сьогодинішній стан у справі протидії торгівлі людьми.

Кібербезпека повсюдно визнана невіддільним складником функціонування держави, тому роль держави у розбудові вітчизняної системи кіберзахисту також потребує трансформації. Очевидно, це має бути не функція контролю (як зараз), а скоріше фасилітації (організація процесу колективного розв'язання проблем) і допомоги у розв'язанні проблем кібербезпеки державним і недержавним структурам [4].

Також відсутній трансформаційний підхід до управління національною кібербезпекою з боку держави, тобто, функції регулярного контролю за виконанням програми повинні належати неурядовій структурі, державні структури, обмежені поточними вимогами законодавства та нормативних документів, не зможуть провести таку трансформацію.

Наостанок, як висновок, наголосимо, що на організаційно-правовому та інформаційному рівнях необхідно чітко ідентифікувати проблему торгівлі людьми та своєчасно надавати нові, сучасні правові інструменти для протидії цьому виду злочинів.

Список використаних джерел

1. <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/284241>.
2. Горун О. Ю. Пріоритетні засади державної політики кібербезпеки: організаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. № 2(37)/2021. С. 93–102.
3. Мануїлов Я. С., Огляд новел вітчизняного законодавства у сфері забезпечення кібербезпеки (на прикладі стратегії кібербезпеки України на 2021–2025 роки). *Інформація і право*. № 4(39)/2021. С. 98–105.
4. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання та розвиток кібернетичної безпеки України на сучасному етапі / *Інформація і право*. Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України. Київ. № 3(30)/2019. С. 96–104.

В. В. Сенник,
завідувач кафедри інформаційного та аналітичного забезпечення
діяльності правоохоронних органів факультету № 2 ІПФНП,
кандидат технічних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

РОЛЬ БІОМЕТРИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

На початку XXI тисячоліття проблема торгівлі людьми набула загрозливих масштабів. У результаті цього різними міжнародними та вітчизняними структурами прийнято ряд заходів щодо можливого її вирішення. Зазначимо, що цій проблемі приділено увагу на рівні ООН, про що свідчить Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року [1].

Існуючий нині у нашій державі стан у даній сфері призвів до того, що на рівні різних структур держави, у тому числі МВС України, запроваджується ряд заходів щодо протидії цьому явищу.

Не останню роль у забезпеченні реалізації політики держави у галузі протидії торгівлі людьми займає стан та розвиток інформаційного забезпечення, наявність відповідних інформаційних систем, баз даних, інформаційно-комунікаційних технологій, розроблення та запровадження нових підходів у розслідуванні таких злочинів з використанням сучасних досягнень у галузі інформаційних технологій. Окрім цього треба наголосити, що значна кількість злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, вчиняється саме із застосуванням інформаційних технологій [2]. Отже, можна впевнено стверджувати, що розвиток та впровадження сучасних досягнень у галузі інформаційних технологій та інформаційно-телекомунікаційних систем дасть змогу структурам МВС України (Державній міграційній службі, Державній прикордонній службі, Національній поліції) покращити ефективність своєї роботи у сфері

попередження, розкриття, розслідування злочинів у галузі протидії торгівлі людьми.

Можемо констатувати, що нині вже у даному напрямку зроблено чимало. Так, наприклад, для вирішення питання інформаційно-комунікаційного забезпечення запроваджено єдину цифрову відомчу телекомунікаційну мережу МВС України. Її головною метою стало створення єдиного інтегрованого телекомунікаційного простору МВС для забезпечення надійної доставки інформації, яка циркулює в єдиній цифровій відомчій телекомунікаційній мережі (ЄІС) МВС України, підвищення ефективності управління та контролю, прискорення та покращення взаємодії між окремими підрозділами (користувачами), упровадження сучасних цифрових телекомунікацій у діяльність підрозділів (користувачів), проведення технічного переоснащення та інтеграції функціонуючих розрізнених мереж зв'язку і передачі даних окремих підрозділів (користувачів) [3]. За сприяння ряду міністерств та відомств розпочато масштабний проєкт з верифікації даних про фізичних осіб, що обробляються у деяких національних електронних ресурсах та запровадження електронного сервісу ідентифікації фізичних осіб засобами ЄІС МВС з метою подальшого приведення інформації інших національних інформаційних ресурсів у відповідність до єдиного ідентифікатора [4].

Однак, наразі в Україні немає технології наскрізної ідентифікації особи, відповідно немає єдиного ідентифікатора особи, тобто відсутній реєстр, який міг би стати основою для створення умов реалізації принципу «once only», за яким первинна реєстрація особи та внесення інформації про неї у національні електронні інформаційні ресурси виконуються одноразово. Фактично нині держава (через реєстри різних державних органів влади) володіє інформацією стосовно фізичних осіб, але жодний з наявних реєстрів не здатний забезпечити достовірно ідентифікацію усіх фізичних осіб. Нині склалася вкрай небезпечна ситуація через масове дублювання інформації про особу в національних електронних інформаційних ресурсах як органів державної влади, так і банківської сфери, бізнесу тощо.

На нашу думку, враховуючи сучасні досягнення у галузі інформаційних технологій, важливу роль у протидії даному виду протиправної діяльності мають відіграти біометричні

інформаційні системи. Враховуючи те, що торгівля людьми як явище носить часто транснаціональний характер, то такі системи мають створюватися, впроваджуватися та використовуватися спільно різними структурами МВС України, наприклад, Національною поліцією України, Державною міграційною службою, Державної прикордонною службою України [5]. Тому, у межах продовження заходів із забезпечення електронної ідентифікації фізичних осіб є необхідність запровадження спеціальних технологічних рішень з функціями біометричної верифікації (ідентифікації), введення біометричних даних, управління цими даними органами системи МВС шляхом використання засобів ЄІС МВС та пристосованого до забезпечення спектру нових потреб органів системи МВС та інших органів щодо зв'язування біометричних даних.

Серед пріоритетних заходів відзначимо необхідність створення єдиного інформаційного простору між правоохоронними органами окремих держав і співтовариств країн у боротьбі з наявними терористичними та іншими загрозами, забезпечення встановлення та підтвердження особи громадянина України, особи без громадянства, а також іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, шляхом комплексного використання широкого спектру біометричних та геномних даних у поєднанні з технологією наскрізної ідентифікації особи, з урахуванням нових тенденцій у сфері технічних можливостей і новел законодавства України щодо використання біометричних даних національного банку біометричних даних, що покликаний сприяти ефективній реалізації завдань національної безпеки, захисту прав, свобод і інтересів людини, розширення спектру послуг для населення та поліпшення їх якості, зміцнення безпеки кордонів, протидії незаконній міграції.

Разом з цим, у результатів аналізу стану та перспектив нормативно-правового та інформаційно-технічного удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції у галузі протидії торгівлі людьми виявлено (окрім згаданих) ще ряд проблем, вирішити які потрібно найближчим часом. До таких проблем, насамперед, слід віднести:

- удосконалення нормативно-правового забезпечення доступу до інформаційних ресурсів користувачам різних структур;

- питання організації міжвідомчої взаємодії у напрямі протидії торгівлі людьми;
- дотримання законності (прав людини) у питанні отримання біометричних даних від осіб та внесення їх до відповідних реєстрів;
- забезпечення законності під час проведення біометричної ідентифікації (порушення приватності) тощо.

Список використаних джерел

1. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791
2. Теплицький Б. Б. Використання інформаційних технологій на початковому етапі розслідуванні злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми / *Експлуатація як складова торгівлі людьми: виміри, тенденції та шляхи протидії* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 червня 2019 року) / упор. О. М. Балинська, Г. Я. Савчин. Львів : ЛьвДУВС, 2019. с. 142–145.
3. Про затвердження Положення про єдину цифрову відомчу телекомунікаційну мережу МВС : Наказ МВС України від 04 липня 2016 р. № 596. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1055-16>
4. Концепція програми інформатизації системи Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, на 2021–2023 роки / Рішення колегії МВС України від 22 квітня 2021 № 5 км.
5. Сенік В. В., Сенік С. В., Кулешник Я. Ф. Стан і напрями вдосконалення нормативно-правового й інформаційно-технічного забезпечення діяльності підрозділів національної поліції України у сфері протидії торгівлі людьми / *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 1 (11). С. 46–52.

І. Р. Серкевич,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема торгівлі людьми є однією з найбільш обговорюваних на міжнародній арені. Таке негативне явище виникло багато тисячоліть тому, але вже на початку ХХІ ст. до торгівлі людьми було залучено дуже велике коло осіб. Згодом це явище набуло глобального масштабу, охопивши цілі нації і навіть континенти. Торгівля людьми є злочином міжнародного характеру та заторкує інтереси багатьох країн у кожному регіоні світу. Зараз боротьба із цим видом злочинності є одним з найактуальніших питань міжнародного співробітництва, оскільки торгівля людьми становить загрозу безпеці не просто окремих країн, а всієї світової спільноти. Відповідно, цій проблемі приділяють чимало уваги в більшості держав, завдяки чому вдалося досягнути значного прогресу у її подоланні.

Однак остаточно викоринити торгівлю людьми та рабство поки не вдалося навіть у державах, визнаних розвиненими не лише в економічному, а й у політичному та правовому сенсі. Суспільно небезпечне діяння, метою якого є торгівля людьми, визнано злочином міжнародного характеру, що має досить високий рівень латентності, тому реальні масштаби цього злочину оцінити дуже важко. Щоб забезпечити нормальне функціонування та кількісний розвиток каналу торгівлі людьми, їхні учасники змушені систематично залучати до сфери торгівлі якомога більше нових жертв, а також збільшувати кількість споживачів їхніх робіт та послуг.

Жертвами торгівлі людьми українці стають не тільки в Україні, а й часто за її межами: у Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, на Кіпрі, в Республіці Сейшельські Острови, Португалії, Чеській Республіці, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані, Тунісі. Відомі факти, коли примусовій праці в Україні піддавалися

громадяни інших країн, зокрема Молдови, Узбекистану, Пакистану, Камеруну та Азербайджану [1].

Дослідження, які проводила Міжнародна організація з міграції, свідчать про те, що в Україні з 2015 року збільшився відсоток чоловіків, які постраждали від трудової експлуатації, і на сьогодні він становить понад 70%. Якщо у 2000–2010 рр. на першому місці у сфері торгівлі людьми була сексуальна експлуатація, то зараз ситуація докорінно змінилася: у пріоритеті – експлуатація трудова. З України здійснюється експорт «живого товару» на світові «ринки», але останнім часом посилилася тенденція щодо ввезення людей для подальшої експлуатації або перетину кордону України особами, які супроводжують осіб для подальшої передачі їх експлуататорам [2, с. 10]. За результатами репрезентативного опитування населення, здійсненого на замовлення Міжнародної організації з міграції, станом на 2020 рік частка тих, хто працює за кордоном неофіційно, становить близько 41 % від усіх громадян України, які працюють за кордоном [3]. Більшість з них виїжджають нібито з туристичною метою, користуючись можливістю спрощених процедур для подорожей, але насправді працюють без необхідних документів, що значно зменшує їхній правовий захист і стає причиною потрапляння їх у сферу інтересів торговців людьми.

Як показує аналіз слідчої практики, торгівля людьми передбачає такі стадії: 1-ша стадія – це пошук потенційних жертв для цілей торгівлі людьми; 2-га стадія – примушення потенційної жертви до певної поведінки та залучення її у сферу торгівлі людьми або насильницьке заволодіння нею; 3-тя стадія – набуття контрагентів та укладання з ними незаконних угод майнового характеру щодо підконтрольних осіб; 4-та стадія – переміщення жертв до місця призначення та передача їх контрагентам, які здійснюють експлуатацію; 6-та стадія – експлуатація жертв торгівлі людьми.

Варто зазначити, що жертвою торговців людьми може стати будь-яка особа, незалежно від віку та статі. Особливо вразливими категоріями осіб, які належать до групи ризику, є: незаміжні жінки, самотні матері, розлучені особи; молодь, діти вулиці, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей; сільське населення; внутрішньо переміщені особи; іноземні громадяни –

трудо́ві мігранти; особи, які зазнали насильства, зокре́ма сексуального; бідні, малозабезпечені особи; особи з проблемами психічного здоров'я. Так, найбільш вразливими до торгівлі людьми є: жінки у віці 18–26 років, передусім незаміжні (вразливі до сексуальної експлуатації); чоловіки у віці 25–60 років, насамперед одружені (вразливі до трудової експлуатації); діти у віці 13–18 років, передусім дівчатка з неповних та реструктурованих сімей (коли один із батьків нерідний) [4].

Середньостатистичний соціальний портрет жертви складають на основі даних про стать і вік жертви, соціальне походження, освіту та професію, сімейний стан, працевлаштування та рівень доходів [5, с. 18–19].

Психологічний портрет жертви торгівлі людьми може бути оснований на тому, що в ситуацію рабства найчастіше потрапляють люди з характерними психологічними особливостями, а в підсумку застосування до них у процесі експлуатації різних способів впливу виявляються наслідки специфічних психологічних травм. Досвідчений фахівець може розпізнати ознаки таких посттравматичних стресових травм, використати цю інформацію для ідентифікації жертв торгівлі людьми та правильного (ефективного, щадного) спілкування з ними.

Наразі фахівці виокремлюють такі ознаки жертви торгівлі людьми: песимістичне мислення, сплутаність свідомості, розлад пам'яті та сну, високий рівень збудження, компульсивна поведінка (поведінка, яка не має раціональних цілей, а здійснюється без волі, на основі нав'язливих внутрішніх спонукань) [6], бажання виконувати безглузді дії, які стають ритуальними та стереотипними. Значення таких дій людина не усвідомлює і не може звільнитися від них, навіть коли сприймає їх як такі, що викликають занепокоєння і страждання. Помірність від подібних дій може викликати стан тривоги, а їх виконання приносить тимчасове задоволення.

Вказують дослідники і на психологічні особливості жертв торгівлі людьми. Найчастіше їх вирізняє орієнтація на зовнішні враження (екстраверсія), відсутність схильності до аналізу й обмірковування своїх реакцій та вчинків. Зазвичай вони діють спонтанно під впливом навколишнього оточення та своїх потреб. При цьому в них простежується значний ступінь соціальної неконформності (слабкої прихильності

до загальноприйнятих канонів і норм поведінки) у поєднанні із залежністю від сильнішої особистості.

Такі люди схильні до ризикованої спонтанної поведінки, особливо якщо це у групі та під впливом впевненого лідера. Глибокі роздуми, внутрішній самоаналіз, критична оцінка ситуації, прогнозування їм не властиві, найчастіше незручна (насторожлива) інформація швидко витісняється зі свідомості. За низького рівня розвитку чи наявності у цих осіб психічної патології можливі прояви асоціальної поведінки. Їхній настрій може швидко змінюватися, а вчинки сильно залежать від зовнішніх впливів, настроїв групи або авторитетної людини.

Часто особи, які стали жертвами торгівлі людьми, не знають про права людини та (або) не усвідомлюють, що ці права порушено. Вони часто страждають на самозвинувачення в тому, що з ними сталося. Це може бути одним зі симптомів синдрому посттравматичного стресу або результатом повторної віктимізації, що виникає через неправильне ставлення оточення (засудження, грубості тощо). Іноді такій людині треба надати достатньо часу для ухвалення рішення про необхідність її співпраці із правоохоронними органами.

Постраждали від таких злочинів часто вважають себе негідними допомоги суспільства, тому що нерідко вони на своєму досвіді переконувалися, що оточення не відчуває до них співчуття, навпаки – звинувачує їх самих у тому, що трапилося. У випадках юного віку жертв торгівлі людьми, відсутності у них повноцінного життєвого досвіду або недостатнього розвитку інтелектуальних здібностей (дефекту особистісного чи інтелектуального розвитку) може знадобитися допомога кваліфікованого спеціаліста (психолога), який має досвід роботи з дітьми чи особами із психічними дефектами.

Тож у роботі з такими потерпілими варто забезпечити можливість присутності незалежного консультанта (психолога, людини, якій потерпілий довіряє), який може порадити й допомогти справитися зі складними психологічними ситуаціями, а це сприятиме нормалізації психофізичного стану потерпілих від торгівлі людьми. Відчувши підтримку, постраждалі починають більш довірливо ставитися до працівників правоохоронних органів, давати більш відверту інформацію про те, що дійсно з ними сталося. Їхня поведінка, як свідків злочину, стає більш стабільною.

Список використаних джерел

1. Витяг із доповіді Державного департаменту США про торгівлю людьми. URL: olynpressclub.org.ua/.../Доповідь%20Держдепартаменту%20США (дата звернення: 22.05.2022).
2. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / уклад.: Т. І. Созанський, І. Б. Га. Взаємодія у сфері протидії торгівлі людьми. 2020. *Державні сайти України*. 23 лип. URL: <https://smilarda.gov.ua/articles/10536-vzaiemodiya-u-sferi-protydii-torhivli-lyudmy> (дата звернення: 22.05.2022).
3. Торгівля людьми. Основні поняття та види експлуатації. Міністерство соціальної політики України : офіц. вебсайт. 2018. 17 жовт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/16080.html?PrintVersion> (дата звернення: 22.05.2022).
4. Протидія торгівлі людьми : посібник для дільничних інспекторів міліції. Київ, 2012. 40 с.
5. Головкін Б. М. Торгівля органами людини: українські реалії. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 21–26. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2016/05/holovkin_27.pdf (дата звернення: 22.05.2022).

І. І. Сидорук,

декан факультету № 2 ІПФНП,

кандидат юридичних наук

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ

Збільшення кількості злочинів, учинених дітьми або проти дітей, різноманітні вияви насильства, агресії, жорстокості, булінгу, поява суїцидальних груп, інші девіації в дитячому середовищі набули останніми роками масового характеру та привернули увагу громадянського суспільства, педагогів, психологів, соціальних працівників, правоохоронців. Орієнтованість нашої країни на світові стандарти захисту прав і свобод людини актуалізує необхідність змінити державну політику стосовно дитячої злочинності та виявів насильства в дитячому середовищі [1, с. 128].

Із цього приводу В. Оржеховська та С. Кириленко зазначають, що динаміка збільшення протягом останнього десятиліття кількості молодих людей з девіантною поведінкою, а також урізноманітнення форм девіацій не лише засвідчують складність, глибину, полімотивованість цієї проблеми, а й підтверджують неефективність здійснюваних превентивних заходів і недосконалість науково-методичного забезпечення превентивного виховання дітей різних вікових періодів [2, с. 8].

Актуальним завданням сучасного етапу реформування правоохоронних органів, на думку О. Дручек, є переформування органів й установ, що займаються питаннями захисту прав дітей, та вдосконалення організаційно-правових засад їхньої діяльності [3, с. 7].

До таких інституцій, зокрема, належить Національна поліція України, підрозділи якої наділені загальною і спеціальною компетенцією в зазначеній сфері. Зміна функцій та завдань Національної поліції України щодо забезпечення прав дитини привертає посилену увагу до питання оптимального поєднання форм і методів її правоохоронної діяльності [3, с. 7].

Водночас Д. Швець зазначає, що сучасні методи й підходи до діяльності відповідних органів і підрозділів поліції потребують оновлення, оскільки саме від них безпосередньо залежать здоров'я, безпека й навіть життя дітей, які опинилися в складній життєвій ситуації [4, с. 29]. Для виконання поставлених перед підрозділами ювенальної превенції завдань вважаємо за доцільне вдосконалити систему професійної підготовки щодо посилення психологічної складової, оскільки особливості ювенальної превенції як діяльності вимагають від персоналу як розвинених особистісних якостей, так і використання ґрунтовних психологічних знань [1, с. 129].

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики;

3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти [5]. Зважаючи на наведені вище завдання, можна дійти висновку про доцільність виокремлення таких функцій підрозділів ювенальної превенції, як охоронна, відновна, реабілітаційна, функція примирення.

Характерною особливістю реалізації підрозділами ювенальної превенції своїх функцій є віковий ценз суб'єктів: малолітні та неповнолітні, тобто особи віком до 18 років. Це вимагає від інспекторів ювенальної превенції застосування специфічних форм взаємодії з такими особами з урахуванням їх емоційної, фізіологічної та соціальної незрілості, використання різноманітних психологічних методик. У зв'язку з цим важливого значення набуває оновлення існуючих підходів до підготовки фахівців підрозділів ювенальної превенції [4, с. 30].

Але при певній позитивній динаміці прикро констатувати той факт, що в проекті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року», який оприлюднено на офіційному сайті Національної поліції України для офіційного обговорення та внесення зауважень і пропозицій, нічого про подальший розвиток ювенальної превенції не зазначається, хоча передумови та необхідність удосконалення основних напрямків роботи в цій сфері є очевидними [6].

Тому з упевненістю можемо говорити про те, що діяльність спеціально уповноважених підрозділів Національної поліції України не позбавлена дискусійних питань, які вимагають якнайшвидшого вирішення. І в першу чергу це стосується обліків дітей. Оскільки підрозділи ювенальної превенції є спеціальними суб'єктами в рамках діяльності Нацполіції щодо роботи з неповнолітніми, то важливо в Інструкції з організації

роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України закріпити увесь перелік обліків, з якими уповноважені працювати співробітники ювенальної превенції. На сьогоднішній день Інструкція обмежується тільки профілактичним обліком дітей (його також необхідно доповнити переліком тих категорій дітей, які підлягають взяттю на цей профілактичний облік) та сприянням у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів» [5].

Цього недостатньо для оперативної роботи підрозділів ювенальної превенції, тому дуже важливо внести корективи до відповідного акту державної влади. Іншим дискусійним питанням є те, що Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України закріплює за вказаними підрозділами шість основних завдань, а саме: 1) профілактична діяльність; 2) ведення профілактичного обліку дітей; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини; 4) запобігання та протидії домашньому насильству; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності; 6) сприяння захисту права дитини на здобуття загальної середньої освіти. Але при цьому Інструкція процесуально регламентує лише три з них: ведення профілактичного обліку, встановлення місцезнаходження дитини та протидію домашньому насильству [7, с. 254].

Тому виникає питання: яким чином діяти співробітнику ювенальної превенції Нацполіції при реалізації інших трьох завдань з тим, щоб не порушити права дитини та забезпечити принцип законності при реалізації власних повноважень? У контексті викладеного цікавою є думка і позиція І. Іщенко, який зазначає, що при визначенні в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах повноважень поліції щодо проведення заходів як загальної, так і індивідуальної профілактики, інших просвітницько-профілактичних заходів, що не містять примусових дій, вони повинні мати дискреційний характер [8, с. 98].

Тобто це право уповноваженої особи діяти в певних умовах на свій розсуд. Такий підхід значно полегшив би роботу

працівників підрозділів ювенальної превенції та зробив її більш оперативною, але при цьому важливо уникати випадків перевищення службових повноважень або зловживання ними. Тому ми схильні дотримуватися тієї позиції, що якщо є матеріальна норма, яка закріплює завдання працівників поліції, паралельно обов'язково має бути прописана процесуальна норма, яка б регламентувала алгоритм дій правоохоронця при забезпеченні виконання цих завдань. З урахуванням викладеного вбачається доречним внести зміни до вказаної Інструкції з тим, щоб не виникало подвійних стандартів у діяльності працівників підрозділів ювенальної превенції [7, с. 254].

Список використаних джерел

1. Спринчук С. В. Особливості професійної підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 128.
2. Концепція превентивного виховання дітей і молоді в системі освіти України : проект для обговорення / розробл. В. М. Оржеховська, С. В. Кириленко. 23 с. URL: http://fz-09.at.ua/Vuhovna/proekt_konsepsiyi_preventivnogo_vihovannyi.doc.
3. Дручек О. М. Правоохоронна діяльність Національної поліції щодо забезпечення прав і свобод дитини: основні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 7–12.
4. Швець Д. В. Підвищення якості підготовки працівників підрозділів ювенальної превенції як необхідна передумова захисту прав і свобод дітей. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 29–31.
5. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 22.04.2022).
6. Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року : проект розпорядження Кабінету Міністрів України // Національна поліція : офіц. сайт. 12.04.2019. URL: <https://www.npu.gov.ua/materials/proekti-normativnix-aktiv-dlyaobgovorennya/proekt-rozporядzhennya-kabinetu-ministriv-ukrajini-proshvalennya-strategiji-rozvitku-nacjonalnoji-policiji-na-period-do-2023-roku/> (дата звернення: 12.04.2022).
7. Коломоець Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 352 с.
8. Іщенко І. В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 98.

В. М. Синенький,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат історичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У РАЗІ РАПТОВОГО АБО ЗБРОЙНОГО НАПАДУ НА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В реаліях сьогодення поліція виконує ряд службово-бойових завдань на території нашої держави України, зокрема де ведуться бойові дії, а також на територіях які уже звільнені від окупантів. В таких реаліях можуть виникнути ситуації застосування поліцейських заходів примусу, а саме: фізичного впливу (сили), застосування спеціальних засобів та/або вогнепальної зброї. В таких ситуаціях коли здійснюється збройний напад, раптовий напад із застосуванням бойової техніки або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей та\або працівникам поліції.

Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Уразі раптового чи збройного нападу на поліцейського, останній має право не давати попередження про застосування поліцейських заходів примусу відповідно до ч. 6 ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію».

Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається:

1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю [2].

Поліцейські які несуть службу у зонах бойових дій під час воєнного стану повинні бути підготовлені та належним чином екіпіровані та озброєні. Дозволяється не розміщувати ідентифікаційний номер або спеціальний жетон при виконання своїх повноважень під час дії воєнного стану [3].

Враховуючи зміни, які були внесені Законом України від 15.03.2022 « Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану»:

- під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби;

- під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені статтею 42 стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених статтею 43, частинами четвертою та п'ятою статті 45, а також частиною дев'ятою статті 46 Закону України «Про Національну поліцію»;

- під час дії воєнного стану у разі застосування поліцейським заходу примусу передбаченого статтею 42 стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, та завдання зазначеним особам тілесних ушкоджень, каліцтва, застосування вогнепальної зброї, за наявності можливості, з урахуванням подій на відповідній території, поліцейський усно або за допомогою засобів комунікаційного зв'язку повідомляє свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора;

– під час виконання службово-бойових завдань в таких районах необхідно постійно працювати над створенням «персональної» сукупності засобів та прийомів безпеки.

Прикладом можуть слугувати такі настанови:

– перевір власний фізичний і емоційний стан перед службою;

– перевір зброю, екіпіровку, транспорт перед роботою;

– відпрацюй навичку швидко діставати та перезаряджати зброю (на ходу, в темряві, в автомобілі та інших складних умовах);

– тримай наготові запасні засоби («фірмовий засіб») нападу та оборони, запасні елементи екіпіровки;

– забезпеч можливість використання резервного зв'язку (зокрема мобільний телефон і телефонну картку);

– завжди обмірковуй і оцінюй все, що відбувається під час екстремальної ситуації, відпрацьовуй уміння передбачати власні дії і супротивника на крок уперед;

– завжди пам'ятай про ефект «тунельного бачення» (сприймання викривляється під впливом стресу і через обмежену можливість адекватної оцінки ситуації);

– враховуй час «запізнення» (проміжок часу між думкою і дією) і час на постріл;

– навчися контролювати навколишній простір (звуки, предмети, людей, рухи);

– завжди слідкуй за збереженням зброї і спецзасобів;

– вибирай і використовуй власне місцезнаходження як позицію для створення переваги у певній ситуації;

– дотримуйся планів, розроблених особисто і спільно з колегою (напарником);

– контролюй ситуацію у просторі навколо свого місцезнаходження, поділивши умовно його на сектори, узгоджуючи власні дії з напарником;

– у разі великого ризику викликай підтримку;

– використовуй за необхідності для передачі інформації кодові слова, фрази і жести;

– ніколи не випускай підозрілу особу з поля зору;

– прибери зайві предмети із зони її досяжності.

У небезпечній чи непередбачуваній ситуації дотримуйся таких правил:

– контролюй простір над собою;

- повністю відчиняй двері, перш ніж увійти;
- не зазираєш за риг на рівні очей;
- не стій прямо перед дверима або вікном, на відкритому просторі;
- перш ніж рухатися, вибери іншу позицію;
- вибирай позицію, у якій спина буде завжди захищена;
- вживай заходів від рикошету;
- рухайся короткими ривками, зигзагами, переконуючись у безпеці;
- не стій на одній лінії між напарником і підозрюваними;
- рухайся у такт із напарником, дійте разом, прикриваючи один одного;
- надягни на злочинця спочатку кайданки, потім проведи поверхневий огляд, обшукуй якомога ретельніше [4].

Таким чином, підсумовуючи розгляд тематики щодо тактики дій поліцейських у разі раптового або збройного нападу на працівників поліції в умовах воєнного стану, варто наголосити, що з початку повномасштабної війни обсяги покладених на Національну поліцію завдань суттєво зросли. Це щоденна робота з викриття мародерів, відпрацювання диверсійно-розвідувальних груп, додалась контрдиверсійна діяльність на предмет виявлення і недопущення дій ворога, допомога військовим, евакуація цивільних, а також широкий гуманітарний напрямок. З'явилися завдання, яких не було раніше і по багатьом українські поліцейські демонструють високий професіоналізм.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. 141 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. // *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» Закон України від 15.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>].
4. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посіб. / О. І. Тюрло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синенький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

І. Ю. Сковронська,
завідувач кафедри іноземних мов
та культури фахового мовлення факультету № 2 ІПФНП,
кандидат філологічних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДОСВІД ДАНІЇ ТА НОРВЕГІЇ У ПРОТИДІЇ «БІЛОМУ РАБСТВУ»

Одним з найсерйозніших порушень і тяжким злочином проти прав людини є торгівля людьми, що у переважній більшості знаходить свій прояв в організованій злочинній діяльності. Протидією торгівлі людьми займається ряд міжнародних організацій: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) та інші. Однак лише в ХХ столітті ця концепція протидії торгівлі людьми стала глобальною, оскільки права людини були визнані головною цінністю, що й було зафіксовано у відповідних документах.

Боротьба за людську гідність і свободу особистості є актуальною з моменту початку існування людства, і збагачується відстоюванням нових прав і свобод впродовж усього шляху розвитку цивілізації. Сучасна правова і політична теорія характеризується багатовекторністю концепцій прав людини. Однак підґрунтя цих концепцій складає класична ліберальна концепція, основи її сформували англійські (Т. Гоббс, Дж. Локк) та французькі (Ш.Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж. Руссо) просвітителі. За ключові пріоритети визнані: особиста свобода, недоторканість приватного життя, толерантність, врегулювання усіх конфліктів і суперечок виключно правовими засобами, наявність механізмів стримування, пріоритет прав людини над правами громадянина. Але вже в ХХІ столітті проявляються негативні наслідки глобалізації: у цілому світі розповсюджується тероризм, зростають масштаби внутрішніх збройних конфліктів, бідність, злидні, порушення прав національних меншин, торгівля людьми тощо.

Загалом юридичне розуміння дискримінації виводиться із фундаментальних принципів права і прав людини, маючи за відправну точку принцип людської гідності. Термін

«дискримінація» застосовується для позначення ситуації, коли особа потрапляє у несприятливе становище через наявність у неї «захищеної ознаки». Такою захищеною ознакою може бути стать, вік, національність, мова, етнічне походження, колір шкіри, обмежені фізичні можливості (інвалідність), сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, релігійні, ідеологічні або політичні переконання тощо [1, с. 5].

Суміжними поняттями з поняттям «торгівля людьми» в сучасному світі є також «контрабанда людьми» і «біле рабство», що супроводжуються «виштовхуванням» людей з країн їхнього походження, дискримінацією за етнічними ознаками, занепадом і зруйнуванням соціальної інфраструктури, економічним спад, безробіттям тощо. З цих причин зростає міграція до інших країн, що мають вищий стандарт освіти, якості життя, де дотримуються норм і прав людини, є можливість працевлаштування, менший відсоток дискримінації і насилля. Типовими сферами діяльності, де чітко простежуються випадки «білого рабства» є сільське господарство, будівельна промисловість, сфера послуг, промислове виробництво, побутове обслуговування.

Виклики, які робить війна в Україні, змушують суспільство шукати нові шляхи протидії цьому злу, а також аналізувати досвід тих країн, які виявилися найбільш успішними у практичній реалізації комплексу ідей з блокування поширення «білого рабства», що стало складовою державної політики. Високу ефективність у цьому питанні виявили країни Північної Європи, зокрема Данія та Норвегія. Державна політика протидії «білому рабству» в Данії і Норвегії є комплексною, оскільки суміщає забезпечення судового процесу та захист прав жертв торгівлі людьми і водночас включає правові, медичні, соціальні та інші превентивні заходи. Такий підхід ставить в центр проблеми власне жертву торгівлі людьми, її права і захист, що забезпечує ефективність політики вказаних держав в цьому питанні. Так, згідно з національним законодавством торгівля людьми в Норвегії є кримінальним злочином. У 2008 році Норвегія ратифікувала Конвенцію Ради Європи про протидію торгівлі людьми 2005 року і привела у відповідність національне законодавство у відповідності з міжнародними нормами. У 2009 році у Норвегії також прийняли принципово новий закон, який визнає злочинцем покупця сексуальних послуг.

У 2007 році Уряд Данії організував центр боротьби з торгівлею людьми, діяльність якого скерована на: покращення соціальної допомоги жертвам торгівлі людьми у національному масштабі, надання їм допомоги і підтримки; координацію співробітництва між соціальними організаціями та іншими органами державної влади; підвищення обізнаності та поінформованості в питаннях торгівлі людьми. Успішності роботи з протидії торгівлею людьми у цих країнах сприяють сплановані дії міжнародних і регіональних організацій, комплексний підхід до цього питання у сфері державної політики, що використовує у своїй діяльності кращий досвід інших країн. Завдяки цьому ситуація з правами людини є найбільш сприятливою у країнах Північної Європи. Саме вони можуть слугувати орієнтиром для запобігання і викорінення проявів «білого рабства» в Україні та правового захисту українських громадян за межами України. Свобода людини є однією з головних цінностей сучасного цивілізованого суспільства, адже забезпечення недоторканості особи – одна з головних функцій держави [2, с. 6].

Окремо варто зазначити, що вчинення торгівлі людьми з переправленням жертви злочину в іншу державу та забезпечення контролю над нею на території такої держави ускладнює як виявлення жертви торгівлі людьми, так і розслідування такого злочину із застосуваннях заходів міжнародно-правового співробітництва у сфері кримінальної юстиції [3, с.160]. Інакше кажучи, слід продумати також дієві механізми протидії транснаціональним злочинам у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник посібник. Підготовлено в рамках реалізації і за підтримки Програми Європейського Союзу ERASMUS+ 573861-EPP-1-2016-1-EE-EPPKA2-CBHE-JP «European Human Rights Law for Universities of Ukraine and Moldova» – HRLAW. Київ, 2018. 294 с.
2. Лукач Н. М. Концептуальні засади та інституційні механізми протидії глобальній проблемі торгівлі людьми : автореф. дисерт. на здоб. науков. ступ. канд. політичних наук. Чернівці. 2016. 21 с.
3. Наумова О. С. Кримінально-правова протидія злочинам проти волі особи (за статтями розділу III Особливої частини КК України) : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 245 с.

О. О. Сподинський,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННИЙ ПЕРЕТИН ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1].

Право свободи пересування та право вільно залишати територію України, є одними із основних для громадян України, які перебувають на території держави. Про це свідчить і те, що ці права прямо зазначені в розділі II Конституції України, однак не варто забувати, що і вони за певних обставин можуть бути обмежені.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, українській владі прийшлося вживати миттєві заходи щодо забезпечення оборони території держави та протистояння агресії зі сторони росії.

Про це свідчить виданий в день початку війни Указ Президента України «Про загальну мобілізацію» відповідно до якого, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та з метою забезпечення оборони держави, підтримання бойової і мобілізаційної готовності Збройних Сил України та інших військових формувань наказано оголосити та провести загальну мобілізацію [2].

При цьому, відповідно до іншого Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правовою режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені, зокрема серед іншого переліку статей, і статтею 33 Конституції

України щодо свободи пересування та вільно залишати територію України, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Не дивлячись на пряму заборону певним категоріям громадян України в умовах воєнного стану виїжджати за територію держави, трапляється все більше спроб покинути країну, до того ж, з'являються цілі схеми незаконного перетину державного кордону.

При цьому, намагання Верховної Ради України внести зміни до кримінального законодавства щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з порушенням вимог нормативно-правових норм в особливий період чи під час дії правового режиму воєнного стану, доповнивши Кримінальний кодекс України окремою статтею, по теперішній час не увінчались успіхом і поданий на розгляд законопроект дотепер перебуває в стадії опрацювання.

Аналізуючи вищевказаний законопроект, варто зазначити, що санкція статті, якою пропонується доповнити Кримінальний кодекс України, передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої – частина перша цієї статті, або ж позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої – частина друга цієї статті [4].

Зважаючи на вказане, виникає думка, що у разі прийняття вказаного законопроекту та введення в дію зазначеної вище статті до Кримінального кодексу, громадяни України, які вчинять таке кримінальне правопорушення, фактично нестимуть особисту відповідальність пов'язану із позбавленням волі та можливою конфіскацією майна, при цьому уникнувши військової повинності перед державою в часи війни.

Іншою негативною обставиною запропонованої кримінальної відповідальності може являтися довготривалий термін, який є необхідним для напрацювання органами досудового розслідування та суду дієвого механізму притягнення винних осіб до відповідальності за вчинення такого кримінального правопорушення.

Враховуючи зазначене, більш актуальним є застосування адміністративної відповідальності за незаконний перетин державного кордону в умовах воєнного стану.

Адже, в Кодексі України про адміністративні правопорушення вже є діюча стаття 204-1, як передбачає настання адміністративної відповідальності у виді накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб, з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення за перетинання або спробу перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про особу, чи без дозволу відповідних органів влади, крім того, зазначена стаття містить і другу частину, яка передбачає настання адміністративної відповідальності у виді накладення штрафу від п'ятисот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк від десяти до п'ятнадцяти діб, з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення за ті самі дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті [5].

Використання зазначеної статті активно відбувається в теперішній час працівниками правоохоронних органів при виявленні спроб чоловіками призовного віку незаконно перетнути державний кордон, оскільки стаття не містить великої кількості окремих вказівок чи посилань на спеціальні норми законодавства України і процес зібрання доказів і документування зазначеного адміністративного правопорушення не потребує тривалого часу.

При цьому особа, яка вчинила вказане адміністративне правопорушення, несе або майнову відповідальність або піддається короткостроковому арешту, що на нашу думку, в умовах сьогодення є більш ефективним механізмом застосування визначеної юридичної відповідальності, адже це не потребує використання великої кількості робочих ресурсів та часу

зі сторони працівників правоохоронних органів, і ця ж особа, в подальшому, може бути мобілізована та виконати свій військовий обов'язок перед державою.

Крім цього, в судовій практиці вже існує велика кількість судових рішень щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 204-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, які в той же час являються прецедентами, а це свідчить про дієвий «працюючий» механізм юридичного впливу зі сторони держави за незаконний перетин державного кордону, який ефективно використовується правоохоронними органами і в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>

3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України з порушенням вимог нормативно-правових норм в особливий період чи під час дії правового режиму воєнного стану : проект Закону від 17.03.2022 № 7171-ІХ. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39240>

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

Н. Д. Туз,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ);

М. О. Лиса,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат історичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ТАКТИКА ДІЙ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПЛАНУВАННІ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ (СКАНДИНАВСЬКА МОДЕЛЬ)

Відповідно до статті 5 Конституції України носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в державі є народ, який здійснює владу безпосередньо і через вибраних представників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, що діють від їх імені [1].

Громадянам гарантується право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, а обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Право на свободу мирних зібрань є одним із основоположних прав людини, закріплене в багатьох міжнародних інструментів в галузі прав людини. Це право лежить в основі

будь-якого демократичного суспільства, даючи можливість кожному публічно висловлювати свої погляди, які можуть не збігатися з думкою більшості і бути непопулярними.

Водночас, одну ключових ролей в організації забезпечення публічної безпеки та порядку в ході проведення різного роду масових заходів відіграють поліцейські. Поліція відповідно до покладених на неї завдань уповноважена здійснювати превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, уживати заходів щодо усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб, забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях. Питання реалізації зазначених повноважень поліції стає особливо актуальним у разі проведення масових заходів у публічних місцях.

Основою поліцейської діяльності у зв'язку з проведенням таких заходів мають стати захист прав людини та повага до її гідності, що, у свою чергу, вимагає від поліції виконання своїх завдань шляхом надання послуг (сприяння), а не шляхом здійснення контролю, що характерно для держав з поліцією «тоталітарного режиму» [2].

23.08.2018 року МВС України прийняло Наказ № 706 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів». Основною метою цієї Концепції є заміна застарілої реактивної моделі поведінки при забезпеченні публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів новою – проактивно орієнтованою. Така модель має охоплювати всі можливі види масових заходів.

Запровадження скандинавської моделі в ході забезпечення публічного порядку та безпеки дає змогу побудувати ефективну систему управління та координації органів і підрозділів поліції, а також розв'язувати конфліктні (кризові) ситуації на стадії їх виникнення та не вдаватися до залучення поліції особливого призначення, адже застосування сили допускається тоді, коли застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

Основною метою цієї Концепції є заміна застарілої реактивної моделі поведінки при забезпеченні публічної безпеки та порядку в разі проведення масових заходів новою – проактивно орієнтованою. Така модель має охоплювати всі можливі види масових заходів [3, с. 15].

Однак, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, з 24 лютого 2022 року тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України, а саме на право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Військовому командуванню в умовах воєнного стану надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Підсумовуючи, варто наголосити, що проблематика мирних зібрань завжди була, є та, безумовно, залишатиметься актуальною і з теоретичної, і з практичної точок зору. І це зрозуміло, оскільки мирні зібрання є не лише критерієм, за яким визначається рівень демократії в країні, а й надзвичайно дієвим способом громадського контролю за інститутами публічної влади. Мирні зібрання є засобом реалізації низки інших прав приватних осіб – права громадянина на свободу світогляду і віросповідання, думки й слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань, на використання і поширення

інформації усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2847-10>

2. Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів : Наказ МВС України від 23.08.2018 року № 706. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS873.html

3. Забезпечення публічного порядку та безпеки під час мирних зібрань громадян (скандинавська модель): навч. посібник / Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз, В. М. Синенький, М. Д. Курляк. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 96 с.

Н. І. Федунь,

інспектор сектору моніторингу
та інформаційного забезпечення
(Львівський НДЕКЦ МВС)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА НЕЗАКОННА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ

Значна кількість громадян України, які покинули власні домівки через війну в пошуках безпеки, часто не підозрюють про різного роду пастки, в які можуть потрапити. Сьогодні вже широко відомо, що перетинаючи кордон – не варто плекати надії, що усі мешканці інших держав охоче і безкорисно допомагають нашим громадянам. Наприклад, коли переселенця запрошують безоплатно підвезти, пропонують безплатне житло тощо, то варто подумати, яку вигоду з таких пропозицій має дана особа. Також вкрай важливо бути дуже уважним при влаштуванні на роботу: зокрема, укладаючи трудовий договір – не варто вірити на слово невідомим людям, оскільки підписуючи цей документ не прочитавши, можна потрапити у трудове рабство. Для окремих громадян інших держав біженці є легким способом заробітку, тому нашим співвітчизникам постійно потрібно бути пильними та обачними.

Загалом, незаконна міграція має вагоме значення у структурі міграційних потоків, є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці держави, однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, напруженості у відносинах між державами тощо. Тому особливої актуальності набувають наукові пошуки, які спрямовані на запобігання торгівлі людьми та незаконній міграції з України, попередження зазначених злочинів та на протидію цим правопорушенням.

Сучасна торгівля людьми дуже багатогранна. Зокрема, вона здійснюється шляхом незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також шляхом вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини, які вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [1, ст. 1]. Усі зазначені дії Кримінальний кодекс України визнає злочином.

Аналіз публікацій останніх місяців показує, що основними причинами поширення торгівлі людьми в Україні в умовах воєнного стану є:

- важке економічне становище громадян і масове безробіття;
- недостатня поінформованість про можливості працевлаштування за кордоном, незнання міграційного законодавства;
- недостовірне подання інформації про життя за кордоном;
- попит на дешеву робочу силу в країнах призначення;
- активна діяльність злочинних угруповань і недостатнє переслідування торговців людьми;
- насильство в родині [2, с. 7].

Спочатку військових дій в Україні торгівлю людьми пов'язували виключно з жінками та здійснювали з метою сексуальної експлуатації. Сьогодні серед постраждалих більше чоловіків, що, серед іншого, свідчить про розширення кількості видів експлуатації людей.

Найбільш поширеною є експлуатація людей у збройних конфліктах. Вона стосується чоловіків і жінок, бере свій початок зі збройної агресії проти АР Крим і частини територій Донецької та Луганської областей, а сьогодні пов'язана з повномасштабним вторгненням держави-окупанта на територію України; на другому місці за поширенням – постраждали від трудової експлуатації, на третьому – від сексуальної експлуатації, жебракування та продажу дітей. Це підтверджує об'єктивну потребу пошуку та наукового обґрунтування напрямів протидії торгівлі людьми. Тому на законодавчому рівні у нашій державі встановлені основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми [1, ст. 4]:

1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення обізнаності та зниження вразливості населення, превентивної роботи, подолання попиту;

2) боротьба із злочинністю щодо торгівлі людьми: виявлення фактів торгівлі людьми; виявлення і притягнення до відповідальності осіб, причетних до цього;

3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали внаслідок торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їх прав, надання комплексу відповідних послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми.

Нелегальною (незаконною) міграцією вважається [3, с. 7] незаконне переміщення через державний кордон, тобто – поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, при використанні підроблених документів, візи (або без візи), самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних державних органів. Нелегальна міграція, як і торгівля людьми, теж вважається складним явищем з міждержавними характеристиками. Тому причини нелегальної міграції можна подати у вигляді двох блоків [3, с. 11]:

а) зумовлені соціально-економічними та іншими особливостями країни громадянства;

б) зумовлені соціально-економічними та іншими особливостями країни, до якої мігранти прагнуть прибути, або через яку вони прямують транзитом.

Але після 24.02.2022 року появився третій, самостійний і дуже вагомий блок – незаконна міграція внаслідок повномасштабного військового вторгнення сусідньої держави-агресорки на територію України, яка, серед іншого, спричинена бажанням певної частки наших громадян у незаконний спосіб уникнути мобілізації, нести військову службу та захищати Батьківщину.

Тому новою ознакою нелегальної міграції став певний рівень латентності, пов'язаний з швидким отриманням значного незаконного прибутку при сприянні цьому явищу. З іншого боку, висока прибутковість забезпечила для цього блоку міграції риси професійно організованої мережі, а в багатьох випадках – спеціально створеної системи захисту від виявлення та притягнення винних до відповідальності, яка передбачена законом.

Отже, наявні проблеми у боротьбі з нелегальною міграцією та її негативні наслідки в Україні дозволяють стверджувати, що ефективними заходами протидії цьому процесу в сучасних умовах варто вважати [3, с. 26]:

- вдосконалення і розробку у перспективі системного підходу до діяльності центральних органів виконавчої влади при виконанні завдань на державному рівні (МВС, ДМС, ДПСУ);
- виявлення та блокування найбільш небезпечних каналів міграції в Україну шляхом удосконалення візової політики та якості прикордонного контролю, припинення в'їзду до України нелегальних мігрантів на ділянках державного кордону з Молдовою, Білорусією та державою-агресором;
- виявлення та викриття на території України злочинних угруповань, які займаються організацією переправлення нелегальних мігрантів, виготовленням та забезпеченням їх підробленими документами тощо;
- визначення порядку надання транспортних послуг громадянам з країн походження найбільшої кількості нелегальних мігрантів;
- створення єдиної автоматизованої системи інформаційного забезпечення правоохоронних органів у боротьбі з нелегальною міграцією.

Підсумовуючи вище зазначене варто зазначити, що торгівля людьми та незаконна міграція поширені не лише в Україні,

але й у багатьох країнах світу. Ефективну боротьбу з цими злочинами в Україні може забезпечити науково обґрунтована та практично ефективна система заходів, основними складовими якої є: вдосконалення діяльності органів виконавчої влади; підготовка вітчизняних фахівців найвищого рівня для запобігання злочинності в зазначених сферах; запровадження якісно нового рівня контролю на державних кордонах (включаючи контроль морально-психологічного стану); запобігання корупції; оперативне забезпечення мігрантів практично корисною і доступною інформацією про поведінку в іншій державі (щодо контактів з незнайомими людьми, місць перебування тощо); ефективне відновлення життя на звільнених територіях (зростання економіки і зарплати, створення робочих місць тощо).

Список використаних джерел

1. Про протидію торгівлі людьми: Закон України № 3739-VI. Узято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>.
2. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми. *Посібник для журналістів*. Київ : ТОВ «Інтертехнологія», 2007. Узято з <https://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf>.
3. Нелегальна міграція та політика держави щодо її протидії. *Фондова лекція з дисципліни «Міграційне право»*. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2014. Узято з https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/ad/lectures/protudiya-nel_migr.docx

Ю. А. Хатнюк,

завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу факультету № 3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є комплексним явищем, тому для ефективної протидії необхідною умовою є залучення різних структур. Оскільки однією із засад діяльності офіцерів поліції

є взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями [1], необхідно проаналізувати, яким чином така взаємодія відбувається у сфері протидії торгівлі людьми.

Взаємодія є основою та умовою встановлення найрізноманітніших зв'язків між об'єктами, включаючи причинно-наслідкові. Вона є основою будь-якої системи, що завжди передбачає зв'язок (у формі взаємодії) її елементів, компонентів. Відповідно, системність як представленість взаємодії об'єктів у всіх її зв'язках та відносинах є також характеристикою взаємодії.

Національна поліція України як один із головних органів державної влади з протидії торгівлі людьми, відповідно до покладених на неї завдань, здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення [2].

Проте слід відзначити, що Національна поліція України для забезпечення успішного вирішення основних завдань здійснює свою діяльність не ізольовано, а в різних видах взаємодії з іншими суб'єктами запобігання злочинності.

Серед усіх центральних органів виконавчої влади з якими взаємодіють органи Національної поліції у сфері протидії торгівлі людьми важливе місце займає Державна прикордонна служба України (далі – ДПС). Основними завданнями ДПС щодо протидії торгівлі людьми є: здійснення прикордонного контролю з метою запобігання і виявлення фактів пов'язаних з торгівлею людьми; реалізація слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій заходів щодо виявлення осіб причетних до вчинення таких кримінальних правопорушень; забезпечення дієвого співробітництва правоохоронних органів України з аналогічними органами інших держав у протидії та боротьбі з торгівлею людьми; надання допомоги особам, які стали жертвою від торгівлі людьми та сприяння поверненню їх додому; співробітництво з міжнародними

і громадськими організаціями, що проводять правозахисну діяльність пов'язану з торгівлею людьми; запровадження міжнародного досвіду із запобігання і боротьби з торгівлею людьми, захисту прав жертв такого кримінального правопорушення, розшуку зниклих осіб за кордоном та їх повернення [3].

Нерідко інформація щодо можливих постраждалих від торгівлі людьми, а також осіб, імовірно причетних до вчинення вказаного кримінального правопорушення, надходить до поліції від підрозділів ДПС. Зокрема, це може бути інформація про виявлення ознак протиправної діяльності під час проведення заходів на пунктах пропуску через державний кордон. У межах співпраці з такими підрозділами слід налагодити отримання інформації про факти торгівлі людьми шляхом відпрацювання вузлів транспортного зв'язку (аеропортів, морських портів, вокзалів тощо). З цією метою необхідно забезпечити постійне оперативне перекриття зазначених транспортних вузлів шляхом організації роботи в місцевому органі оперативної групи або оперативного працівника підрозділу, пов'язаного із протидією торгівлі людьми, а в разі неможливості – закріпити окремого працівника за певною лінією роботи чи скласти графік відпрацювання особовим складом підрозділу. Такі заходи можуть мати як оперативно-розшуковий (наприклад, під час отримання та перевірки інформації про можливе переміщення осіб за кордон із метою експлуатації), так і оперативно-профілактичний характер [4, с. 216–217].

Державним органом спеціального призначення з правохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку є Служба безпеки України. Цей орган у сфері протидії торгівлі людьми вживає заходів щодо усунення причин та умов вчинення таких кримінальних правопорушень. Водночас, Служба безпеки України розвиває співробітництво з міжнародними і громадськими організаціями у запобіганні та протидії торгівлі людьми і захисті прав постраждалих осіб [5].

Важливу роль в отриманні первинної інформації про підготовку до вчинення кримінального правопорушення зазначеної категорії відіграють підрозділи Державної міграційної служби України (далі – ДМС). Адже торгівля людьми здебільшого передбачає експлуатацію громадян України за кордоном, якій передують підготування всіх необхідних виїзних

документів для потенційних постраждалих осіб. За умови налагодженої взаємодії досвідчені працівники підрозділів ДМС можуть звернути увагу на групи осіб, наприклад, жінок віком від 18 до 35 років або чоловіків працездатного віку, які одночасно подають документи на виготовлення закордонних паспортів, здебільшого замовляють термінове виготовлення таких документів. Крім того, ДМС в межах своїх повноважень здійснює оформлення і видачу іноземцям та особам без громадянства документів для тимчасового перебування або постійного проживання в Україні, а також виїзду за її межі, студентських квитків студентам із іноземців та осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми; здійснює заходи щодо репатріації іноземців та осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми [6].

Отже, взаємодія органів Національної поліції з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми – це процес, внаслідок якого відбувається свідомий вплив зазначених суб'єктів (індивідуальних чи колективних) один на одного для досягнення обумовлених ними цілей, визначених у нормативно-правових актах.

Виходячи із зазначеного, необхідно погодитись із тим, що протидія торгівлі людьми як складному протиправному явищу, вимагає передусім поєднання зусиль державних органів, спрямованих на підвищення ефективності організації та взаємодії між ними. У цьому напрямку чіткий розподіл функцій і повноважень органів державної влади має забезпечувати упорядкованість і узгодженість дій у структурі загальнодержавного механізму протидії торгівлі людьми.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 28.07.2017 року № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>
4. Василичук В.І., Дубина В.І., Небитов А.А. Виявлення фактів торгівлі людьми підрозділами боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4 (97). С. 211–223.

5. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>

6. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>

У. О. Цмоць,

старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тема сурогатного материнства в нашій державі надзвичайно актуальна. У цій галузі обертаються величезні гроші, і все, що там відбувалося і відбувається, з погляду закону і з огляду на нинішню ситуацію, є дуже непрозоре.

Україна належить до тих небагатьох країн, у яких дозволене сурогатне материнство. Поряд з Мексикою, Колумбією, Канадою, деякими штатами США і Грузією, Україна надає можливість виношування і народження дитини небіологічною матір'ю. Тому у нашій державі популярне транскордонне сурогатне материнство, при якому українські жінки допомагають іноземним бездітним парам. Протягом року від сурогатних матерів в Україні народжувалось близько 2000 дітей. Цифра приблизна, оскільки частина цього прибуткового бізнесу знаходиться в тіньовій площині.

Російська агресія стала важким ударом по інституту сурогатного материнства, що тільки почав відновлюватися після коронавірусної хвороби. Пандемія COVID-19 та карантинні обмеження, пов'язані з нею, позбавили генетичних батьків можливості забрати своїх дітей, народжених сурогатними матерями. Під час війни ризики значно більші. З 24 лютого 2022 року народилося уже понад 100 малят від сурогатних матерів. Близько трьох місяців діти разом із доглядальницями жили в бомбосховищах. І зараз, під час тривоги, теж змушені туди

переміщатися. Батькам-іноземцям забрати власних дітей, потрапивши до України, практично неможливо, тому що повітряний простір закритий, а майбутні матері нерідко знаходять або у зоні бойових дій, або з ризиком до них потрапити. Евакуація матерів за кордон теж ризикована, оскільки приймаючі країни юридично можуть не визнати дитину малям генетичних батьків через власне законодавство, яке забороняє сурогатне материнство. Перебування на тимчасово окупованих територіях взагалі є нерегламентованим і неконтрольованим, а евакуація вагітних жінок з цих територій особливо складна і небезпечна.

Вітчизняне законодавство унормовує процедуру сурогатного материнства однією статтею Сімейного кодексу України [1], Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні [2], а також наказом МОЗ «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [3].

У 2022 році планувалося врегулювати процедуру сурогатного материнства, ухваливши відповідний закон. До Верховної Ради був поданий і 28 грудня 2021 року зареєстрований «Проект Закону про допоміжні репродуктивні технології» № 6475 [4]. Урядовий законопроект перебував на публічних консультаціях з 27 липня 2021 року по 25 серпня 2021 року.

Законопроект визначає основні терміни – допоміжні репродуктивні технології (ДРТ), анонімний донор, безплідність, ембріон, сурогатна матір та ін., встановлює умови та порядок застосування ДРТ (наприклад, обов'язкову генетичну діагностику). Процедура сурогатного материнства дозволяється лише в акредитованих медичних установах. Запроваджуються особливі вимоги до сурогатних матерів – під час вагітності дотримуватись рекомендацій лікаря, передати дитину батькам упродовж двох годин після народження, не розголошувати інформацію про генетичних (біологічних) батьків. Між сурогатною матір'ю та батьками, згідно з Проектом Закону, має бути підписаний договір, який встановлює права та обов'язки сторін ДРТ, включаючи посередника (медичний заклад/установу). Походження дитини, яка народилась внаслідок застосування ДРТ, має визначатися через тест ДНК. Документ також

регламентує умови та порядок кріоконсервації репродуктивних клітин, ембріонів, тканин та їхнього використання. Таким чином, цей законопроект передбачає закріплення на рівні закону (а не наказів МОЗ або інших урядових установ) організаційних та правових засад регулювання проведення лікувальних програм ДРТ, у тому числі методом сурогатного (замінного материнства) та визначення прав і обов'язків осіб, які проводять програми ДРТ.

Водночас, Проект Закону викликав неоднозначну реакцію в експертному середовищі. Були зареєстровані альтернативні «Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій» № 6475-1 від 11.01.2022 [5] та «Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнства» № 6475-2 від 13.01.2022 [6]. Ці законопроекти намагаються убезпечити дитину, народжену за допомогою ДРТ, від ризиків опинитися у дитбудинку, встановлюють гарантії захисту інтересів держави, сурогатних матерів та дітей, зобов'язання біологічних батьків, а також низку дотичних питань.

Однак, 24 лютого 2022 року поставило розгляд зазначених правових актів «на паузу».

З початку повномасштабного вторгнення було підписано наказ МОЗ України «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану» № 407 від 04.03.2022 [7], який спрощує процедуру реєстрації дитини. Але інститут сурогатного материнства потребує подальшого розгляду законодавчих ініціатив з урахуванням сучасних викликів і загроз та ухвалення відповідного закону.

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>
3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» №787 від 09.09.2013 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>
4. Проект Закону про допоміжні репродуктивні технології № 6475 від 28.12.2021.

5. Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій № 6475-1 від 11.01.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73571

6. Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство № 6475-2 від 13.01.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73585

7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану» № 407 від 04.03.2022 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-22#Text>

М. Шевців,
заступник декана факультету №3 ІПФПНП,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ОБМІНУ ПОЛОНЕНИМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року життя в Україні кардинально змінилося, і вже, на жаль, ніколи не зможемо забути ті жахливі події, які відбувалися і надалі відбуваються на території нашої держави.

Повномасштабне вторгнення агресора – Російської Федерації на територію України призвело до масштабних руйнувань стратегічної та цивільної інфраструктури, а що найгірше, смертей великої кількості як військових, так і ні в нічому не винних цивільних людей та дітей.

В той же час, ще однією ганебною характеристикою цієї безглуздої війни, стало часте викрадення та вивезення українських громадян на територію Російської Федерації. Крім цього, має місце захоплення військовополонених як із числа українських так і російськи військових. Через те, необхідно окреслити основні проблемні аспекти обміну полоненими в сучасних умовах воєнного стану в Україні.

Спершу, проаналізуємо поняття та правовий статус військовополоненого.

Військовополонений – це військовослужбовець, узятий у полон під час війни [1, с. 58].

Термін військовополонений переважно застосовується до осіб, які не просто потрапили у полон до противника, а до цього чинили певний збройний опір.

На думку відомого українського юриста Івана Лібермана, військовополонений – це особа, яка на момент її затримання або добровільної здачі у полон під час воєнного стану здійснює професійну військову діяльність. Тобто є мобілізованим або військовим [2].

Таким чином, визначення змісту поняття «військовополонений» в основному зводиться до того, що така особа, потрапила у полон здійснюючи професійну військову діяльність.

Правовий статус військовополоненого визначено Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. Вона була ратифікована Указом ПВР УРСР від 3 липня 1954 року, а для України Конвенція набула чинності 3 січня 1955 року.

Стаття 4 цієї Конвенції тлумачить поняття та категорії військовополонених. Зокрема, військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано;

3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнає державою, яка їх затримує;

4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку;

5. Членів екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни [3].

Попри норми, що декларує Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, в сучасній україно-російській війні, нажалі доволі часто спостерігаємо ігнорування, зловживання правилами як поводження з полоненими, так і процедурою їх обміну з боку представників Росії.

Спершу маємо розмежувати поняття та правовий статус військовополоненого, про що зазначали вище і вимушено вивезених мігрантів.

Щодо других, розуміємо, що їх правовий статус взагалі не має юридичного забезпечення, і в цілому зводиться до банального викрадення українських громадян та примусового їх переміщення на територію країни-агресора.

Віце-прем'єр-міністр України – Міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірина ВЕРЕЩУК однією із головних проблем обміну полоненими в умовах російсько-української війни вбачає в тому, що російська сторона ставить такі умови обміну полоненими: військових – на військових, цивільних – на цивільних.

Проте виконати такі умови Україна не може, адже не захоплювала цивільних росіян у полон.

Отже, російська сторона спершу незаконно та примусово вивозить цивільних українців з прикордонних районів, і тоді ще й вимагає умовою обміну їх на своїх цивільних громадян.

Ситуація абсурдна і не має жодного адекватного пояснення, як і не має у міжнародному праві норм, які б могли урегулювати такі проблемні відносини.

Не менш істотною проблемою в процедурі обміну полоненими із країною окупантом є те, що «запоребрик» приховує реальні списки полонених українських цивільних та військових.

Якщо списки полонених із числа українських військових, Росія в тому чи іншому вигляді раз від разу оприлюднює, звичайно ж не з реальними даними, то щодо цивільних осіб які були захоплені у полон до рашистів, інформація або повністю або частково відсутня. А отже, велика кількість таких громадян України не можуть розраховувати на процедуру обміну в статусі полоненого, в більшості таких людей вважають безвісті зниклими.

Ще однією проблемою, яка виникає у відносинах України з Російською Федерацією з приводу обміну полоненими є штучне затягування останньою процедури обміну.

Важко зрозуміти мотиви країни агресора, і що вона переслідує, коли безпідставно ухиляється від обміну, часто переносячи дати, які попередньо обумовлені сторонами. Таке суб'єктивне затягування часу дорого вартує нашим громадянам, особливо тим, котрі поранені і потребують негайної госпіталізації.

Зрозуміло, що для Росії, їхні військові не становлять особливого значення, коли навпаки для України – пріоритетним є збереження життя і здоров'я своїх громадян, а також повернення їх під власну юрисдикцію.

Отже, перелік зазначених проблем щодо здійснення обміну полоненими в час війни з Росією є лише частковим, запропоновано лише найбільш вагомими з них. Розуміємо, що такий перелік є набагато більшим, і що головне, основна частка складає саме суб'єктивні, інколи безглузді перепони з боку Російської Федерації. Наша держава і надалі шукатиме усіх можливих шляхів, залучатиме міжнародні організації та країни-партнери для максимально швидкого та ефективного процесу обміну полоненими, а тим самим повернення наших громадян додому.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусер. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220520-mozhut-utrymuvatysya-rokamy-hto-taki-vijskovopoloneni-ta-yak-yih-obminyuyut/>
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 3 січня 1955 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text

І. М. Ясінь,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Проблема протидії торгівлі людьми вже тривалий час є предметом дискусій на науково-практичних форумах та публічних брифінгах. Це одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Відомо, що жертвами торгівлі людьми щороку стають мільйони людей в усьому світі, з них тисячі – це громадяни України. Зокрема, за оцінками представництва Міжнародної організації з міграції в Україні починаючи з 1991 р. до лютого 2022 р. нараховувалося понад 300 тис. потерпілих від торгівлі людьми [1]. Особливо гостро ця проблема постала внаслідок повномасштабної війни РФ проти України. Кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни, масові переміщення населення та потоки біженців – це переумови, які можуть призвести до значного сплеску торгівлі людьми. За даними ООН, з початку війни, понад 6,5 млн. громадян України виїхали за кордон, з них 1,5 млн. діти, які стали вимушеними переселенцями [2]. Згідно з нещодавнім дослідженням, проведеним ЮНІСЕФ та Координаційною групою агентств ООН із протидії торгівлі людьми (ICAT), 28 % виявлених жертв торгівлі людьми у всьому світі – це діти [3]. Щодо України експерти ЮНІСЕФ із захисту дітей вважають, що діти, ймовірно, становитимуть ще більшу частку потенційних жертв торгівлі людьми, враховуючи, їхню вразливість, а тому потребують особливого нагляду та безпеки.

Вперше про торгівлю людьми як про глобальну проблему людства, було заявлено на початку 20 ст. Тоді ж виникла потреба напрацювання системних підходів до боротьби з цим явищем, в результаті чого міжнародною спільнотою було прийнято ряд документів, спрямованих на запобігання і протидію торгівлі людьми, які мають важливе політико-правове значення [4, с. 26]. Основним, базовим нормативно-правовим

актом, в нормах якого визначено права людини, в тому числі і встановлено заборону работоргівлі, як однієї із форм торгівлі людьми є Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у Парижі. Вказаний документ окреслює основні принципи міжнародного права, міжнародно-правові стандарти прав людини, дотримуватися, яких повинна кожна демократична держава. Зокрема, у ст. 4 Декларації вказано, що: «Ніхто не повинен утримуватися у рабстві або підневільному стані; рабство й работоргівля забороняється у всіх їхніх видах» [5]. Іншими міжнародними актами, які декларують абсолютну заборону рабства, работоргівлі, використання примусової праці є Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. (ст. 4) [6], а також Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. (ст. 8) [7].

Міжнародно-правове визначення поняття «торгівля людьми» вперше визначено у Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятому резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [8], який спрямований на запобігання і протидію торгівлі людьми, приділяючи особливу увагу жінкам і дітям, а також захист та допомогу жертвам такої торгівлі, як у світовому, так і національному масштабі. Згодом 16.05.2005 р. формуючи всеосяжний міжнародний правовий інструмент захисту прав людини у сфері запобігання і протидії торгівлі людьми, європейською спільнотою була підписана Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [9]. Практична цінність вказаного документа полягає у тому, що особлива увага в ньому приділяється жертвам такої торгівлі та захисту їхніх прав. Зокрема, запобігання торгівлі людьми, захист жертв торгівлі людьми, забезпечення ефективного слідства та кримінального переслідування, а також сприяння координації національних дій та міжнародного співробітництва [9].

Серед інших міжнародно-правових актів, які регламентують державну політику у сфері протидії торгівлі людьми є: Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми із експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 р.;

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.; Рамкова Конвенція ООН проти організованої злочинності від 21.07.1997 р.; Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 р.; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р.

Державна політика України у сфері протидії торгівлі людьми повинна орієнтуватися на міжнародно-правові документи та практику протидії досліджуваному феномену. Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» № 3739-VI від 20.09.2011 р. міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях. Суб'єкти, які здійснюють заходи у відповідній сфері, відповідно до Закону України «Про міжнародні договори України» № 1906-IV від 29.06.2004 р., мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством України.

Сьогодні в Україні триває реалізація низки заходів щодо протидії торгівлі людьми, більша частина з яких спрямована на запобігання цьому негативному явищу. Так, 14.07.2021 р. Урядом України, схвалено Концепцію

Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 р. [10], метою якої є удосконалення механізму запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з торгівлею людьми, а також забезпечення захисту прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та надання їм допомоги [10].

На підставі аналізу виконання Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 р., серед найбільш ефективних заходів запобігання і протидії торгівлі людьми було запровадження «гарячої лінії», зокрема, для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, приведення визначення поняття «торгівля людьми», закріпленого у КК України, у відповідність з вимогами Конвенції про заходи щодо протидії торгівлі людьми [11]. Серед інших заходів запобігання,

слід зазначити також: дії, спрямовані на підвищення рівня інформованості населення про факти торгівлі людьми, удосконалення національного механізму взаємодії суб'єктів, які протидіють торгівлі людьми, сприяння у міжнародних розслідуваннях, підвищення рівня ідентифікації постраждалих осіб та надання їм допомоги, а також збільшення суми фінансової допомоги для осіб, які отримали офіційний статус потерпілих від торгівлі людьми та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 149 КК України.

Однак, за даними Звіту Державного департаменту США про стан справ у сфері протидії торгівлі людьми за 2021 р. уряд України не забезпечує повного дотримання мінімальних стандартів у напрямку ліквідації цього негативного явища. Відповідно, у підсумку, Україна все ще залишається у групі країн 2-го рівня [11]. Причини цьому можуть бути різними і залежати від багатьох чинників. Тому, ефективна протидія торгівлі людьми є можливою лише в тому випадку, коли до неї повною мірою будуть залучені всі державні органи та установи, уповноважені на реалізацію державної політики у відповідній сфері, а також міжнародні організації, які впливатимуть на вирішення вказаної проблеми.

Список використаних джерел

1. Мовою фактів: протидія торгівлі людьми. URL: <https://www.usaid.gov/uk/documents/counter-trafficking-persons-fact-sheet>.
2. За даними ООН з України вже виїхали понад 6,5 мільйона біженців. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/23/za-danymy-onn-z-ukrayiny-vzhe-vyiyhaly-ponad-65-miljona-bizhencziv/>.
3. Діти, які тікають від війни в Україні, наражаються на підвищений ризик торгівлі людьми та експлуатації – ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risk-trafficking-and-exploitation>.
4. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми : посібник для журналістів. Київ. ОБСЄ, 2007. URL: <https://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf>.
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення: 19.06.2022 р.).
6. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 19.06.2022 р.).

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 19.06.2022 р.).

8. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text (дата звернення: 19.06.2022 р.).

9. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text (дата звернення: 19.06.2022 р.).

10. Концепція Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 19.06.2022 р.).

11. Звіт Державного департаменту США про стан справ у сфері протидії торгівлі людьми: 2021 р. Україна (Рівень 2). URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/TIP2021_UKR.pdf

Д 36 **ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННО-
ГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ** : збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня
2022 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів : Львів-
ський державний університет внутрішніх справ, 2022.
208 с.

Збірник містить матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану», яка відбулася 3 червня 2022 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

Abstracts of the participants' reports are included in the collection of the International Scientific and Practical Conference «State policy on combating human trafficking and illegal migration in conditions of military or state of emergency», which took place on June 3, 2022 at the Lviv State University of Internal Affairs.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ
ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Матеріали
Міжнародної науково-практичної
конференції

м. Львів, 3 червня 2022 р.

Упорядники:
Л. В. Павлик, кандидат юридичних наук;
У. О. Цмоць

Макетування *Галина Шушняк*
Друк *Іван Хоминець*

Зам № 40-22.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.